

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana

Diplomová práce

The Injured party in criminal procedure and his protection

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

doc. JUDr. Ingrid GALOVCOVÁ, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. David JÁNEK, DiS.

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 11. března 2024

Bc. David JÁNEK, DiS.

Poděkování

Za pomoc a zadání práce, jakož i rady poskytnuté během vyhotovování této práce, bych velmi rád poděkoval vedoucí své diplomové práce, paní doc. JUDr. Ingrid GALOVCOVÉ, Ph. D.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá poškozeným v trestním řízení a jeho ochranou. První dvě kapitoly jsou věnovány vymezení základních pojmů, spjatých s tímto fenoménem. Třetí kapitola tvoří těžiště práce, kdy pojednává o všech procesních právech obou skupin poškozených. Zároveň je tato část práce věnována obětem trestného činu, kterým je ze strany zákona věnována zvláštní péče. Čtvrtá část práce je věnována adheznímu řízení, z hlediska odškodnění poškozených. Dále se práce věnuje postavení poškozenému a jeho právech v rovině OSN a EU. Předposlední část je věnována historickému vývoji v Českých zemích. Poslední část práce je věnována návrhům de lege ferenda.

KLÍČOVÁ SLOVA

poškozený a jeho ochrana * oběť trestného činu* trestní řízení * procesní práva * adhezní řízení *odklony.

ANNOTATION

The thesis deals with the victim in criminal proceedings and his protection. The first two chapters are devoted to the definition of basic concepts related to this phenomenon. The third chapter forms the focus of the thesis, dealing with all procedural rights of both groups of victims. At the same time, this part of the thesis is devoted to victims of crime, who are given special care by the law. The fourth part of the thesis is devoted to the adhesion proceedings, from the point of view of compensation of victims. The penultimate part of the thesis is devoted to the historical development in the Czech Republic. The last part of the thesis is devoted to de lege ferenda proposals.

KEYWORDS

Victim and his protection * victim of crime * criminal proceedings * procedural rights * adhesion proceedings * deviations.

Obsah

Úvod	7
1. Subjekt a strana trestního řízení.....	10
1.1. Subjekt trestního řízení.....	10
1.2. Strana trestního řízení	11
2. Pojem poškozeného v českém trestním řízení	13
2.1. Definice poškozeného podle současné právní úpravy – pozitivní vymezení a kategorie poškozených	13
2.1.1. Poškozený, kterému bylo ublíženo na zdraví	14
2.1.2. Poškozený se způsobenou majetkovou škodou	16
2.1.3. Poškozený se způsobenou nemajetkovou újmou	17
2.1.4. Bezdůvodné obohacení na úkor poškozeného	21
2.2. Definice poškozeného podle současné právní úpravy –negativní vymezení	23
2.3. Poškozený versus oběť trestného činu.....	23
3. Procesní práva poškozeného, oběti a zvláště zranitelné oběti trestného činu v trestním řízení	27
3.1. Práva náležející každému poškozenému ve všech stádiích trestního řízení	28
3.2. Práva náležející ve všech stádiích trestního řízení pouze subjektu adhezního řízení.....	34
3.3. Práva oběti a zvláště zranitelné oběti trestného činu ve všech stádiích trestního řízení.....	38
3.4. Práva poškozeného v odvolacím řízení – mimořádné opravné prostředky	42
3.5. Právo poškozeného vyjádřit souhlas s trestním stíháním	45
3.6. Právo poškozeného vzdát se svých procesních práv	49
3.7. Zmocněnec a společný zmocněnec, zastoupení a právo na zvolení	52
4. Adhezní řízení.....	56
4.1. Uplatnění nároku poškozeného v adhezním řízení.....	57
4.1.1. Rozhodování a podmínky rozhodování soudu o nároku v adhezním řízení.....	61

4.1.2. Odkázání poškozeného na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení	64
4.2. Trestní příkaz a rozhodování o nároku poškozeného	66
4.3. Uspokojení nároku poškozeného v rámci odklonů	68
4.3.1. Uspokojení nároku poškozeného v rámci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání	69
4.3.2. Uspokojení nároku poškozeného v rámci institutu narovnání	72
4.4. Dohoda o vině a trestu a uspokojení nároku poškozeného v rámci tohoto institutu	76
5. Postavení a práva poškozeného na mezinárodní úrovni.....	81
5.1. Postavení poškozeného z hlediska mezinárodních dokumentů v rovině OSN.....	81
5.2. Postavení poškozeného a oběti trestných činů z hlediska práva EU.....	83
6. Historie českých právních úprav postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochrana.....	88
6.1. Postavení poškozeného v českých zemích do 1. 8. 1950	88
6.2. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1950	90
6.3. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1956	93
6.4. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1961	96
6.5. Novely trestního řádu č. 141/1961 Sb. týkající se postavení poškozeného	101
7. Návrhy de lege ferenda.....	110
Závěr	118
Seznam použité literatury.....	122
Seznam zkratk	128

Úvod

Problematika týkající se osoby poškozené v trestním řízení včetně její ochrany procházela dlouhodobým a v minulosti ne příliš pružným vývojem. Dřívější trestní předpisy věnovaly pozornost zejména osobě, proti níž se trestní řízení vedlo a osoby, kterým v souvislosti s protiprávními jednáními pachatelů vznikaly újmy v podobě škody na životech, zdraví a majetku, nemajetkové újmy a na jejichž úkor se osoby, proti nimž bylo trestní řízení vedeno obohacovaly, byly upozadřovány. Téma své diplomové práce „Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana“ jsem si vybral jako policista Policie ČR s celkově 30. letou praxí. Z této doby 23 let vyšetřuji trestné činy nejen na úseku dopravy, ale i páchaných v souvislosti s výkonem lékařské péče a v neposlední řadě i v souvislostech s požáry, výbuchy a provozními haváriemi. Při vyšetřování uvedených specializací se s pojmem poškozený setkávám denně. Do tohoto postavení se může dostat kdokoli a kdykoli. Považuji proto za vhodné se tomuto tématu podrobněji věnovat zejména na podkladě současné právní úpravy, nicméně považuji za žádoucí se dotknout i právní úpravy z minulosti.

Předměty trestního práva hmotného a procesního jsou ochrana nejdůležitějších hodnot ve společnosti proti trestným činům a jejich pachatelům a úprava trestního řízení a vztahů, které v něm vznikají. Z tohoto pohledu je pochopitelné, že v trestním řízení je stěžovníkem pachatel. Na druhou stranu považuji za nutné se zamyslet nad tím, kdo je vlastně oním poškozeným. Po tomto řádném zamyšlení se mnou budou případní čtenáři zcela jistě souhlasit v tom, že poškozený je vlastně osoba, subjekt a ve většině případu i strana trestního řízení, která se do tohoto svého, bezpochyby nezáviděníhodného, postavení dostala zcela nedobrovolně, nezaviněně, naopak jen díky zaviněnému jednání pachatele, které až na výjimky nemohla ovlivnit. Proto nelze v tomto případě poškozeného opomíjet a upozadřovat ho.

Poškozený jakožto osoba, které je přiznáno, jak výše uvedeno, postavení nejen subjektu, ale i strany trestního řízení, je pro samotné trestní řízení osobou velmi důležitou. Právě onen poškozený, je tím subjektem trestního řízení, který má bezpochyby největší zájem na řádném odsouzení a potrestání pachatele. Mnohdy větší než státní zástupce, což je dáno zejména nárokem na náhradu škody,

nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení způsobeného trestným činem a taktéž dosažením určitého zadostiučinění. Je však otázkou v kolika případech poškození vnímají samotné odsouzení pachatele jako určité zadostiučinění. Důležitost jeho postavení v trestním řízení nelze opomíjet už jen proto, že má zpravidla o trestném činu mnoho podstatných informací pro zodpovězení základních kriminalistických otázek a je významným zdrojem informací i jako svědek.

Cílem diplomové práce je analýza platné právní úpravy související s osobou poškozeného v trestním řízení v České republice. Stejně tak analýza platné právní úpravy ve smyslu ochrany poškozených. Hlavním úkolem práce je tedy posouzení celkového stavu současné právní úpravy v uvedených směrech, zejména pak s ohledem na (ne)dostatečnost a celistvost této právní úpravy ve smyslu procesních práv poškozeného a jeho ochrany s důrazem na zákonnou garanci těchto práv. Ačkoliv jako vedlejší úkol práce je stanovena komparace současné právní úpravy s tou předešlou, považuji tento záměr taktéž za důležitý s ohledem na genezi problematiky a lepší komplexní porozumění úpravě současné. Další dílčí úkol práce lze spatřovat v reakci na právě zmíněné hodnocení (ne)dostatečnosti právní úpravy, ať již ze strany odborné veřejnosti nebo ze strany vlastních zkušeností a případné navrnutí úprav *de lege ferenda*. Za účelem naplnění hlavního cíle a vedlejších úkolů práce bude využito metod analytických, komparačních a deskriptivních. Při psaní samotného textu budu vycházet z odborné literatury, komentované literatury, odborných článků, ale i rozhodnutí soudní praxe v České republice.

Diplomová práce je tematicky rozdělena do sedmi kapitol. Úvod práce budu věnovat výkladu základních pojmů subjekt a strana trestního řízení dle současné právní úpravy, pozitivnímu a negativnímu vymezení pojmů poškozený v trestním řízení včetně jednotlivých skupin poškozených podle způsobeného následku a taktéž vztahu mezi poškozeným, jehož pojem je pro účely trestního a adhezního řízení v trestně právních předpisech upraven v současné době v zákoně č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) a oběti popřípadě zvláště zranitelnou oběti trestného činu, jejichž pojmy jsou zakomponovány do úpravy, kterou je v současné době zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů včetně

vymezení těchto pojmů specifikovaných výše uvedeným zákonem o obětech trestných činů.

Stěžejní část této práce bude začínat třetí kapitolou. Tato bude podrobně popisovat nejdůležitější procesní práva obou, v nauce o trestním právu, uváděných skupin poškozených, včetně rozšířených práv osob, kterým je ze zákona o obětech trestných činů poskytována nejen orgány činnými v trestním řízení zvláštní péče. Těmito osobami jsou oběti a zvláště zranitelné oběti trestného činu. Popisována budou práva těmto osobám náležející v kterémkoliv stádiu trestního řízení, jakož i práva, které mohou uplatnit až v řízení před soudem a v adhezním řízení. Tato část bude dále věnována podmínkám způsobu uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným, kterému toto právo přísluší, a to jak v celém průběhu trestního řízení, adhezního řízení, ale i v rámci odklonů, při využití institutů trestního příkazu a dohody o vině a trestu. V následujících kapitolách této stěžejní části bych se okrajově dotknou postavení a práv poškozeného z hlediska mezinárodních dokumentů, zejména dokumentů OSN a práva Evropské unie jakož i historie právních úpravy v českých zemích a pojednání o historii právní úprav z hlediska postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochrany. Toto pojednání jsem zvolil záměrně ke konci stěžejní části, poněvadž vedlejším cílem této práce není komparace české právní úpravy s úpravou zahraniční, jak je velmi často prezentováno v různých jiných pracích, ale zhodnocení současné právní úpravy týkající se osoby poškozeného v trestním řízení v návaznosti na jeho ochranu v českém trestním řízení doplněné o komparaci s právy a ochranou poškozených v historii českých právních úprav. Případný kritický náhled na současnou právní úpravu a ochranu poškozeného v současném českém trestním řízení bude vyjádřen v závěrečné sedmé kapitole práce návrhy de lege ferenda co do případné precizace současné právní úpravy postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochrany.

Diplomová práce odpovídá právnímu stavu ke dni 11. března 2024

1. Subjekt a strana trestního řízení

V této části se bude práce zabývat detailním rozбором základních pojmů trestního řízení, a to konkrétně subjekty a stranami trestního řízení. Jejich pochopení je klíčové pro pochopení celého procesu trestního řízení, jelikož jejich činnost determinuje jeho obsah a průběh a v konečném důsledku může ovlivnit i jeho výsledek.

1.1. Subjekt trestního řízení

Subjekty trestního řízení mají právní subjektivitu. Jsou jimi činitele státních orgánů, fyzické a právnické osoby, kteří aktivně ovlivňují jeho průběh. Zákon jim přiznává určitá procesní práva a povinnosti, které mohou uplatňovat svým jménem a které jim umožňují plnit jejich role a chránit jejich zájmy. Dle českého trestního řádu jsou subjekty trestního řízení:

- a) orgány činné v trestním řízení uvedené v konkrétním zákonném ustanovení českého trestního řádu.¹ Soud, který jako jediný rozhoduje o vině a trestu, schvaluje dohody o vině a trestu a vykonává další úkoly v trestním řízení, státní zástupce, který je v přípravném trestním řízení *dominus litis* (pánem sporu) a dohlíží na dodržování zákonů v trestním řízení, stíhá trestné činy a podává obžalobu a policejní orgán, který v přípravném řízení ze své vlastní iniciativy, avšak pouze v mezích zákonných ustanovení a s plným šetřením všech práv zaručených každému nejen vnitrostátními ústavními a zákonnými předpisy, ale i mezinárodními úmluvami apod., zajišťuje ve své věcné a místní příslušnosti objasnění trestného činu a za tímto účelem mimo jiné provádí úkony trestního řízení a shromažďuje důkazy.
- b) osoba, proti níž se řízení vede. Těmito osobami jsou obviněný, obžalovaný, odsouzený, poškozený, zúčastněná osoba, orgán sociální právní ochrany dětí (OSPOD), probační úředník v řízení proti mladistvým a v neposlední řadě i speciální skupina osob se samostatnými obhajovacími právy, které chrání zájmy obviněného. Například zákonný zástupce, opatrovník, manžel/ka nebo druh/družka.

¹ Ustanovení § 12 odst. 1) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

Další osoby jako svědek, znalec, tlumočník, obhájce, se stávají subjekty trestního řízení teprve v momentě, když uplatní své nároky v rámci trestního řízení. V případě, že svědek vypovídá o skutečnostech, které vnímal svými smysly, znalec podává znalecký posudek a tlumočník překládá, nemají mít tyto osoby postavení subjektu řízení, jelikož v tuto chvíli neuplatňují svůj procesní zájem.² Stanou se jimi až v momentě když, uplatní nárok na svědecké, znalečné nebo tlumočné, či nárok na odměnu a náhradu výdajů za obhajobu.³

Subjekty trestního řízení hrají klíčovou roli v celém procesu trestního řízení. Pochopení jejich rolí, funkcí, procesních práv a povinností je nezbytné pro zajištění spravedlivého a efektivního trestního řízení.

1.2. Strana trestního řízení

V trestním řízení existuje důležitý rozdíl mezi subjekty a stranami. Ne každý subjekt, který se v trestním řízení vyskytuje, je zároveň stranou. Proto strany mají mezi subjekty zvláštní postavení. Tyto subjekty mohou podle zákona před soudem uplatňovat a podporovat obžalobu, nebo proti této obžalobě sebe nebo jiného obhajovat. Takto stranu definuje nauka a jedná se o doktrinální definici.

Legální definice strany ze zákona o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb. v posledním znění ke dni 13.2.2024 pak zní takto:

„...se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.“⁴

Tato definice je však poměrně nepřesná, jelikož pojem strany nespojuje pouze s řízením před soudem, kde je teprve možné plně uplatňovat procesní práva.

Z této definice je patrné, že pojem strany je užší než pojem subjektu trestního řízení. Stranou se rozumí pouze ten subjekt, který má v řízení před soudem zvláštní procesní práva, jako např. vystupovat vlastním jménem, podávat opravné

² MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.164. ISBN 978-80-7179-572-8.

³ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.120-121. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁴Ustanovení § 12 odst. 6) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

prostředky, aktivně se účastnit řízení, uplatňovat své procesní návrhy apod. S ohledem na zásadu obžalovací jsou i v současné právní úpravě v českém trestním právu od počátku trestního řízení hlavními stranami osoby, proti nimž se trestní řízení vede. Těmito jsou obviněný⁵, obžalovaný⁶, odsouzený⁷, ale i podezřelý ze spáchání trestného činu⁸, podezřelý ve zkráceném přípravném řízení⁹, osoba, proti níž bylo pravomocně zastaveno trestní stíhání dle ustanovení § 172 trestního řádu a státní zástupce ohledně této osoby podal návrh na ochranné léčení atd.,^{10,11} Státní zástupce se stranou trestního řízení stává až v řízení před soudem, kde reprezentuje stát a podporuje obžalobu. Poškozený má v procesu podobný zájem na výsledku jako státní zástupce. Stojí sice na straně obžaloby, ale jeho postavení není na státním zástupci závislé. Poškozený je považován za samostatnou a nezávislou stranu. Dalšími stranami mohou být ve specifických případech i zúčastněná osoba, která má v trestním řízení specifický zájem, např. osoba, která má nárok na náhradu škody, ale i osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede např. osoba, která podala návrh na podmíněčné propuštění.

Procesní práva stran zajišťují spravedlivý a transparentní proces, umožňují stranám aktivně bránit a hájit své zájmy, proto tyto hrají v trestním řízení klíčovou roli.¹²

⁵ Ustanovení § 32 Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁶ Ustanovení § 12 odst. 8) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁷ Ustanovení § 12 odst. 9) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁸ Ustanovení § 76 odst. 1), § 82 odst. 4), § 83b odst. 4), § 158 Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁹ Ustanovení § 179b odst.2,3) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁰ Ustanovení § 178 odst. 2), § 239 odst. 1) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹¹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.121. ISBN 978-80-7598-306-0.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 198. ISBN 978-80-7502-278-3.

2. Pojem poškozeného v českém trestním řízení

2.1. Definice poškozeného podle současné právní úpravy pozitivní vymezení a kategorie poškozených

Poškozeným může být osoba fyzická, právnická nebo stát. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v posledním znění pozitivně definuje poškozeného v ustanovení § 43 odst. 1) - věta první, který je součástí sedmého oddílu, II. hlavy tak, že poškozeným je „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil...*“. Proto, aby mohlo být konkrétní osobě přiznáno postavení poškozeného, musí být splněna alespoň jedna, z těchto v definici uvedených podmínek. Z ustanovení § 12 odst. 6) trestního řádu, je poškozenému přiznáno postavení významného subjektu trestního řízení, poněvadž dle tohoto ustanovení je jednou ze stran trestního řízení. Poškozený je stranou trestního řízení od jeho počátku a vzhledem ke skutečnosti, že má enormní zájem na výsledku trestního řízení, tak mu trestní řád poskytuje poměrně rozsáhlým okruh procesních práv a je mu umožněno aktivně v řízení vystupovat, přičemž není rozhodující, jestli je poškozeným s nárokem na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené mu trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, či poškozeným bez tohoto nároku. Nejen ze samotného ustanovení, v současné době platného a účinného českého trestního řádu, ale i z nauky o trestním právu (procesním) jakož i z různých odborných literatur dosud zpracovaných mnohými autory¹³ nepochybně plyne, že v českém trestním procesu rozlišujeme dvě skupiny poškozených. První skupinou jsou poškození, kterým ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu umožňuje uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení vůči obviněnému, v souvislosti s čímž této skupině poškozených náleží i postavení subjektů adhezního řízení, a tou druhou skupinou jsou naopak poškození, kteří toto právo nemají, poněvadž se jedná o poškozené, kterým

¹³ Například FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.226. ISBN 978-80-7598-306-0.; nebo JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 272. ISBN 978-80-7502-278-3.

v souvislosti s trestným činem nevznikla žádná škoda nebo nemajetková újma a ani se na jejich úkor pachatel bezdůvodně neobohatil. Tato skupin poškozených nemůže být subjektem adhezního řízení a nemůže tedy disponovat ani právy tohoto subjektu. Má pouze oprávněními uvedená v ustanovení § 43 odst. 1, 4 a 5 trestního řádu.¹⁴

Ze samotného pojmu poškozený vyplývá, že tento stojí na straně obžaloby. V jeho zájmu je bezpochyby náhrada jemu způsobené škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, ale i spravedlivé potrestání pachatele, proto se ve většině případů zájmy poškozeného v rozhodných skutečnostech shodují se zájmy státního zástupce jako žalobce a strany řízení před soudem. I přes tuto skutečnost poškozený, jakožto strana trestního řízení, v něm vystupuje zcela samostatně a nezávisle na ostatních stranách.¹⁵ Za účelem upřesnění definice poškozeného uvedené v základním ustanovení týkajícím se tohoto procesního postavení, kterým je ustanovení § 43 odst. 1) - první věta trestního řádu, si dovolím upřesnit tyto pojmy z hlediska způsobeného následku.

2.1.1. Poškozený, kterému bylo ublíženo na zdraví

V případě, že dojde k ublížení na zdraví a jsou-li splněny všechny, jak hmotně právní podmínky, kterými jsou zejména vznik majetkové škody, v tomto případě nemajetkové újmy a kauzální nexus, tak i podmínky procesní spočívající v řádném a včasném uplatnění nároku poškozeného proti konkrétní osobě, pak není důvod nepřiznat takovému poškozenému právo na odškodnění. Trestní řád definici pojmu ublížení na zdraví neobsahuje, poněvadž se jedná o pojem hmotně právní, v jehož základním trestním předpisu - kodexu je vymezen následovně „*Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiného onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoliv jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření.*“¹⁶ Do zavedení tohoto pojmu v hmotně právním

¹⁴ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.226. ISBN 978-80-7598-306-0.

¹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 277. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁶ Ustanovení § 122 odst. 1) Zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

předpisu se v dřívější době vycházelo pouze z judikatury.¹⁷ Shora definovaný pojem ublížení na zdraví, nacházející se v hmotně právním předpisu, v sobě zahrnuje tři prvky charakterizující tento stav a tyto musí být dány kumulativně, tedy je nutné si je vykládat ve vzájemném spojení a nelze je od sebe oddělovat. Při posuzování tohoto stavu je nutno vycházet nejen z povahy poruchy zdraví, ale i z toho jakými příznaky se projevuje, z toho jak byla způsobena, který tělesný orgán a jaká jeho funkce byla narušena, z bolestivosti poranění a její intenzity, z toho zda a do jaké míry porucha zdraví narušila obvyklý způsob života postiženého a po jak dlouhou dobu,¹⁸ zdali a jaké lékařské ošetření vyžaduje, ale i ze skutečností vycházejících ze zjištění, jaké potíže poškozený vlivem konkrétních poranění měl a zdali tyto potíže odpovídaly lékařskému nálezu. Porucha tohoto zdraví se posuzuje, resp. porovnává se zdravotním stavem postiženého před a po poškození zdraví. Dle ustálené judikatury a soudní praxe vyplývá, že k naplnění znaku tohoto pojmu musí znesnadnění obvyklého způsobu života postiženého zpravidla trvat nejméně sedm dnů, a tudíž nepostačí jen jednorázové lékařské ošetření poškozeného. Pro závěr, že se jedná o ublížení na zdraví, není rozhodující, aby byl poškozený neschopen práce.¹⁹ Pod pojem ublížení na zdraví zahrnujeme i těžkou újmu na zdraví²⁰ (*argumentum a minori ad maius*). Těžkou újmu na zdraví hmotně právní předpis specifikuje podstatně přesněji než samotné ublížení na zdraví. Pro těžkou újmu platí téměř stejná kritéria jako pro pojem ublížení na zdraví, nicméně rozdíl spočívá v tom, že ji zákon definuje jako stav spočívající ve vážné poruše zdraví nebo jiném vážném onemocnění u něhož dlouholetá judikatura a ustálená soudní praxe vyžaduje vznik nebezpečí pro život, jiný závažný déletrvající nebo trvalý následek a v případě delší doby trvající poruchy zdraví zejména znesnadnění obvyklého způsobu života postiženého v délce trvání nejméně 42 dnů (6 týdnů).²¹

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.12.1965, sp. zn. 9 Tz 30/65.

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.09.1965, sp. zn. 5 Tz 38/65, Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.01.1983, sp. zn. 6 Tz 83/82.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. s. 1702-1714. ISBN 978-80-7400-893-1., Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.09.1965, sp. zn. 5 Tz 38/65.

²⁰ Ustanovení § 122 odst. 2 písm. a-i) Zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

²¹ Stanovisko (Rt) Nejvyšší soud ČR – kolegium ze dne 31.10.1985 sp. zn. Tpjf 24/85. Online. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/3078/1/2/stanovisko-rt-c-tpjf-24-85-k-zhodnoceni-rozhodovani-o-trestnych-cinech-proti-zivotu-a-zdravi>. [cit. 2023-11-08]

Tento následek pachatele zavazuje k náhradě nemajetkové újmy v penězích nejen za vytrpěnou bolest ale i ztížení společenského uplatnění²² v případě, že poškozením zdraví vznikne u poškozeného překážka lepší budoucnosti. Další náhradou nákladů v penězích může být péče o zdraví poškozeného, péče o jeho osobu či jeho domácnost^{23,24}

2.1.2. Poškozený se způsobenou majetkovou škodou

Pojem majetková škoda je definován v trestním zákoníku a odkazuje na skutečnou finanční ztrátu, která vznikla v důsledku trestného činu. Judikatura dále specifikuje, že majetková újma musí být vyčíslitelná v penězích a může zahrnovat jak skutečnou škodu, tak i ušlý zisk.²⁵ Skutečná škoda představuje hodnotu zničeného, poškozeného nebo odcizeného majetku. Ušlý zisk pak odkazuje na ztrátu příjmů, která poškozenému v důsledku trestného činu vznikla. Za majetkovou škodu se dále považuje i újma, která poškozenému vznikla v důsledku vynaložení nákladů na nápravu následků trestného činu. Například náklady na opravu poškozeného majetku, náklady na právní zastoupení apod. V adhezním řízení, které probíhá v rámci trestního řízení, může poškozený navrhnout, aby soud uložil obviněnému povinnost nahradit mu majetkovou škodu kterou lze uhradit jen v penězích.²⁶ Výše majetkové škody musí být vyčíslena. V rámci trestního řízení orgány činné v trestním řízení, zejména pak policejní orgán v průběhu přípravného trestního řízení takto činí vyžádáním odborného vyjádření, popřípadě znaleckého posudku²⁷, v některých případech, zejména tam, kde není důvod o výši škody pochybovat, postačí i doložení vyčíslení způsobené škody samotným poškozeným, například formou nákupních dokladů. V rámci řízení ve věcech občanskoprávních takto činí sám žalobce (poškozený) popřípadě soud na návrh žalobce, kterému může soud určit složení přiměřené finanční zálohy na provedení takového důkazu.²⁸ Způsob náhrady majetkové škody je

²² Ustanovení § 2958 Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

²³ Ustanovení § 2960 Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

²⁴ FENYK, Jaroslav; GRIVNA, Tomáš a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s.215. ISBN 978-80-7478-750-8.

²⁵ Ustanovení § 2952 Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

²⁶ Ustanovení § 43 odst. 3) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁷ Ustanovení § 105 odst. 1) Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁸ Ustanovení § 141 odst. 1) Zákona č. 99/1963 Sb. *občanský soudní řád*.

předmětem diskuzí mezi odborníky, jeden názor upřednostňuje uvedení do předešlého stavu a teprve pokud to není možné, nebo to požaduje poškozený, hradí se škoda v penězích. Povinný hradí jak skutečnou škodu, tak i ušlý zisk²⁹. Druhý názor je ten, že ustanovení § 43 odst.3) trestního řádu prý jednoznačně deklaruje náhradu majetkové škody pouze v penězích.

Pro postavení poškozeného v trestním řízení není relevantní, zda pachatel způsobenou škodu již nahradil.³⁰ Novela provedená zákonem č. 59/2017 Sb. nově zahrnuje do pojmu majetková škoda i dlužné výživné v případě trestného činu zanedbání povinné výživy.³¹

2.1.3. Poškozený se způsobenou nemajetkovou újmou

Zákonem č. 181/2011 Sb., byl do trestního řádu zaveden pojem nemajetková újma, čímž došlo k sjednocení terminologie s občanským zákoníkem. Tento pojem nahradil do té doby, v tehdy platném a účinném občanském zákoníku používané pojmy morální a jiná újma. Nemajetková újma představuje újmu, která se projevuje mimo oblast majetku, a to v morální, osobní či jiné sféře, ale může mít i majetkové dopady. Podle druhu práv, které byly postiženy, lze rozlišovat nemajetkovou újmu všeobecně osobnostní, spotřebitelskou, soutěžní, uměleckou, vědeckou atp., přičemž není vyloučeno postižení více typů nemajetkové újmy různých sfér v právních vztazích současně.³²

V adhezním řízení je možné požadovat náhradu nemajetkové újmy pouze v penězích. Nepeněžní satisfakce, jako je omluva, není dle § 43 odst. 3) trestního řádu přípustná. Zde bych si jako autor této práce dovolil vyslovit svůj názor na tuto současnou právní úpravu ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu podle které není možná nepeněžní satisfakce jakou je například výše zmiňovaná omluva, kterou by mohla být nahrazena nemajetková újma v trestním řízení, s čímž já osobně plně souhlasím, dle mého názoru, de lege ferenda, by toto nebylo vůbec pro

²⁹ Ustanovení § 2951 odst. 1) Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 268. ISBN 978-80-7502-278-3.; Rozhodnutí pléna a prezidia Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67, zveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R III/1967.

³¹ Ustanovení § 196 Zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

³² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 2840. ISBN 978-80-7400-465-0.

náhradu této nemajetkové újmy přínosné. Je třeba si jednak uvědomit, co vlastně nemajetková újma je a co a koho postihuje, za jakých okolností vzniká při spáchání trestného činu a jak psychický destruktivní následky pro poškozeného ve většině případů přináší. Zde je zapotřebí poukázat i na pozůstalé po poškozených v případě vzniku nejtěžších a nezvratných následků v podobě úmrtí poškozeného, když takto se děje nejčastěji při násilných trestných činech spáchaných jak úmyslně např. při vraždách, zabití apod., tak i zejména z vědomé nedbalosti při dopravních nehodách. Zde jsem přesvědčen, že v těchto případech by satisfakce umožněna pouze formou omluvy absolutně nenaplnovala smysl restorativní justice. V těchto případech by byla zcela neadekvátní náhradě nemajetkové újmy v penězích. Díky prozatímních zkušeností ze své 24leté praxe u Policie České republiky, na úseku vyšetřování trestných činů, Služby kriminální policie a vyšetřování, bych měl, po případ, že bych byl v postavení toho, kdo může samostatně, nebo společně s dalšími osobami podat návrh zákona či jeho změny, popřípadě mít oprávnění zákonodárce, pak bych měl veliké obavy z takové případné úpravy stávajících trestních předpisů.

Tato obava plyne jen čistě ze subjektivního názoru autora na současný stav, ve kterém se nachází české státní zastupitelství i soudnictví na všech úrovních včetně Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu ale i Ústavního soudu ČR. V současné době platné a účinné právní úpravy týkajících se těchto státních institucí moci výkonné a soudní^{33,34} neumožňují vyvozovat osobní zodpovědnost soudců a státních zástupců, za mnohdy zcela rozporuplné až nezákonné rozhodnutí, absolutně odporujících nejen právním zásadám, ale i logice

Pro řádnou a spravedlivou náhradu nemajetkové újmy je však zapotřebí řádně stanovit výši náhrady nemajetkové újmy. Jedná se o individuální a subjektivní záležitost, proto je její objektivní určení komplikované. Od počátku zavedení tohoto pojmu do trestního řádu, čímž mělo dojít k zjednodušení a zrychlení procesu odškodnění poškozených trestným činem, soudy postupují při určování

³³ Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

³⁴ Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

výše náhrady této nemajetkové újmy dle, stále se aktualizujících metodik nejvyššího soudu.

V roce 2023 senát Nejvyššího soudu vydal další, zatím poslední aktualizovanou judikaturu – metodiku pro odškodnění nemajetkové újmy. Nejvyšší soud judikaturami postupně upravuje dřívější verzi z roku 2014, která byla průběžně několikrát měněna po ní následujícími judikaturami v podobě metodik senátu Nejvyššího soudu ČR³⁵. Tato metodika zpracovává návod pro odškodňování nemajetkové újmy v oblastech:

- **určení výše odškodnění**, kde soudům určuje pro rozhodování obecné principy podle kterých mají postupovat při rozhodování a to principy spočívající v zásadě přiměřenosti, podle které by odškodnění mělo být přiměřené utrpěné nemajetkové újmě, zásadě individualizace, podle které by odškodnění mělo být stanoveno dle konkrétních okolností případu individuálně, podle závažnosti porušení práva, zde je nutno brát v potaz závažnost porušení práva, intenzitu a dobu trvání utrpěného duševního utrpení a další okolnosti případu, kterými jsou např. věk poškozeného, jeho sociální a rodinné poměry, zdravotní stav a další.
- **odpovědnosti za nemajetkovou újmu**, kde se zaměřuje na problematiku odpovědnosti za nemajetkovou újmu a zahrnující pojmy a definice přímé újmy, jako újmy, která vznikla přímo v důsledku, tedy v přímé a příčinné souvislosti se škodlivou událostí, následné újmy, tedy sekundárního následku přímé újmy a otázku spoluodpovědnosti poškozeného, poněvadž poškozený může v určitých, konkrétních, resp. individuálních případech nést částečnou zodpovědnost za újmu, pokud svým jednáním přispěl k jejímu vzniku.
- **promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy**, podle § 43 odst. 1) ve spojení s § 206 odst. 2) trestního řádu je poškozený povinen uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Toto ustanovení vyvolává jisté problémy, jelikož nemateriální újma se může v průběhu trestního řízení měnit a vyvíjet. Poškozený je tímto

³⁵ Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví Nejvyšší soud ČR-senát, Sp. zn.: Cpjn 14/2014, ze dne 12.03.2014, Sp. zn.: 25 Cdo 2245/2017, ze dne 01.11.2017, Sp. zn.: 25 Cdo 894/2018, ze dne: 19.09.2018.

nucen specifikovat výši náhrady v rané fázi řízení, kdy ještě nemusí mít plný obraz o rozsahu a trvalosti utrpěné újmy. Pro případ, že se následně v průběhu řízení újma prohloubí, tak poškozený již nemá možnost adekvátně upravit svůj nárok a nezbývá mu nic jiného než se se svým nárokem přihlásit do řízení ve věcech občanskoprávních. V rané fázi řízení nemusí mít poškozený k dispozici všechny relevantní informace pro adekvátní vyčíslení újmy.

Jako autor této práce bych de lege ferenda navrhoval změnu výše zmiňovaného ustanovení trestního předpisu ve smyslu možných těchto alternativ:

- umožnění dodatečného uplatnění nároku i v pozdějších fázích řízení, s ohledem na vývoj jeho újmy.
- zavedení institutu předběžného nároku, tedy možnosti uplatnit předběžný nárok s následnou specifikací po nabytí ucelenějšího obrazu o rozsahu újmy.
- povinnost soudů aktivněji zkoumat vývoj újmy a v případě potřeby vyzvat poškozeného k upřesnění nároku.

Současná úprava uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy v trestním řízení ne vždy reflektuje dynamický charakter nemateriální újmy. Implementace výše uvedených alternativ by zajistila nejen větší flexibilitu, ale zejména spravedlnost pro poškozené.

Metodika týkající se promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy, specifikuje s ohledem na ustanovení o náhradě škody uvedená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podle kterého je možno uplatnit náhradu nemajetkové újmy v řízeních ve věcech občansko-právních v případě, že takto nebylo rozhodnuto v adhezním řízení o náhradě škody v řízení před trestními soudy. Tento nárok se promlčí ve lhůtě tří let ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o újmě a o osobě odpovědné za ni, tedy v subjektivní lhůtě promlčení stanovené i zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.³⁶

³⁶ § 629 odst. 1) Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

- mimosoudní řešení sporů

V této oblasti metodika doporučuje poškozeným a škůdcům zvážit mimosoudní řešení sporu. Mimosoudní cesta je obvykle rychlejší a méně nákladná než soudní řízení.

Metodika Nejvyššího soudu upravující postup při odškodňování nemajetkové újmy, představuje nástroj či návod pro soudce, poškozené i škůdce. Tato se jeví tak, že poskytuje jasné a srozumitelné pokyny pro vymezení odpovědnosti za nemajetkovou újmu, určení výše odškodnění a promlčení nároku na náhradu.

Ze znění judikatury Nejvyššího soudu ČR³⁷ týkající se problematiky nároku na náhradu nemajetkové újmy plyne, že nárok na náhradu nemajetkové újmy musí být řádně a včas uplatněn, soudce musí zjistit, zda poškozený utrpěl nemajetkovou újmu a zda byla způsobena protiprávním jednáním a taktéž posoudit, zda by nestačilo morální zadostiučinění. Pro přiznání finančního odškodnění je nutné, aby trestný čin snížil důstojnost poškozeného nebo jeho vážnost ve společnosti závažnou mírou, zásah musel být tak intenzivní, aby ho za takto závažný považovala každá osoba v podobné situaci. Pokud jsou v řízení uplatněny nároky na náhradu škody a nemajetkové újmy, musí mít každý z nich ve výroku rozhodnutí samostatný výrok.

2.1.4. Bezdůvodné obohacení na úkor poškozeného

Novelizované ustanovení § 43 odst. 1) trestního řádu,³⁸ rozšířilo svou definici o osobu poškozeného, na jejíž úkor se pachatel obohatil. Pro trestní řízení muselo dojít k obohacení následkem trestného činu a jelikož zákonodárce bližší informace k tomuto neposkytl, tak pro výklad tohoto pojmu použijeme ustanovení § 2991–3005 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

V tomto případě hovoříme o bezdůvodném obohacení dle § 2991 občanského zákoníku. Podle odstavce 2 se bezdůvodně obohatí ten, kdo *"získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadá, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám"*.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.6.2013, sp.zn. 8 Tdo 46/2013.

³⁸ Účinnost od 1.7.2011.

Bezdůvodné obohacení získané trestným činem spadá pod obecnou skutkovou podstatu definovanou v § 2991 odst. 1) občanského zákoníku^{39,40}, která stanoví, že "Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil."

O bezdůvodné obohacení se jedná v případě, že pachatel trestným činem získal majetkovou hodnotu, která nevedla ke snížení majetku poškozeného a ani nemůže být považována za ušlý zisk. Rozlišit nemajetkovou újmu od bezdůvodného obohacení není problematické, poněvadž nemajetková újma na rozdíl od bezdůvodného obohacení, které má majetkovou povahu, tuto nemá. Nebude tomu tak ale v případě rozlišení bezdůvodného obohacení od náhrady škody, zejména pak v oblasti trestního práva. Bezdůvodným obohacením v trestním právu, jehož vydání poškozený navrhně může být pouze to, co pachatel získal konkrétním trestným činem, zejména pak trestným činem majetkové povahy, proto je zde toto rozlišení již podstatně složitější s ohledem na skutečnost, že v trestním právu musí být pro bezdůvodné obohacení obsaženy znaky protiprávního jednání a zavinění, což občanskoprávní odpovědnost nevyžaduje a stačí zde prokázat majetkový prospěch bez spravedlivého důvodu. Nárok na vydání bezdůvodného obohacení má subsidiární povahu ve vztahu k nároku na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy. To znamená, že poškozený se ho může domáhat až v případě, že se mu nepodařilo domoci se náhrady majetkové škody či nemajetkové újmy.⁴¹ J. FENYK společně s J. PROVAZNÍKEM jako spoluautoři upozorňují v X hlavě své literatury⁴² na bezdůvodné obohacení, které muže a bezpochyby bude splývat s institutem nazvaným *producti sceleris*. Tento pojem vyjadřuje hodnotu, kterou pachatel nabyl jako odměnu za trestný čin, nebo jako zisk z trestného činu. Tato odměna či zisk mohou být a v konečném důsledku by měly být vždy předmětem trestu propadnutí věci⁴³, nicméně soudy by měly mít na zřeteli právem chráněné zájmy poškozených trestným činem, k těmto

³⁹JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 83. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

⁴¹ FENYK, Jaroslav; GŘIVNA, Tomáš a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s.216. ISBN 978-80-7478-750-8.

⁴² FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.225. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁴³ Ustanovení § 70 odst. 1, odst. 2 písm. b) Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

přihlížet zejména při ukládání trestů⁴⁴ a uvědomit si, že uložení takového trestu může mnohdy znemožnit uspokojení řádně přihlášeného nároku poškozeného na náhradu škody.

2.2. Definice poškozeného podle současné právní úpravy –negativní vymezení

Definice poškozeného je trestním řádem sice vymezena široce, nicméně ustanovení § 43 odst. 2) trestního řádu ji specifikuje negativně tím, že tento pojem zužuje. Za poškozeného nepovažuje toho, jehož újma nesouvisí s trestným činem, ať už z hlediska zavinění pachatele, nebo příčinné souvislosti. Z tohoto ustanovení vyplývá samotné negativní vymezení okruhu osob, které nejsou poškozenými v trestním řízení a nelze jim přiznat toto procesní postavení. Úmyslem tohoto vymezení je jednak zabránit zneužívání postavení poškozeného těmi, jejichž újma není v přímé a příčinné souvislosti s trestným činem tím, že upřesňuje pojem poškozeného a jednak chránit pachatele trestných činů zamezením požadavků na náhradu újmy nemající přímou a příčinou souvislost s trestným činem. Další limitaci nalezneme v § 310a trestního řádu. V případě narovnání nemá práva poškozeného ten, na koho přešel nárok na náhradu škody. Toto ustanovení vylučuje uplatnění těchto práv nástupcem poškozeného, typicky dědici nebo pojišťovny, které uhradily škodu.

2.3. Poškozený versus oběť trestného činu

Pojmy poškozený a oběť trestného činu jsou veřejnosti bez povědomí o trestním právu a mnohdy bohužel i policisty Policie ČR vnímány jako téměř totožné, ne-li stejné, ale není tomu tak. Pojem poškozený je procesním pojmem⁴⁵ podle kterého je poškozený vnímán nejen jako strana řízení ale i jako zdroj důkazů a jeho zájem je v postavení podřízenosti zájmu státu na odhalování a vyšetřování trestné činnosti.

Naproti tomuto oběť trestného činu, je pojem upraveným v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, podle kterého se oběti „... rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo

⁴⁴ Ustanovení § 38 odst. 3) Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴⁵ Ustanovení § 43 odst. 1) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

*nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.*⁴⁶ Oběť trestného činu je vnímána jako subjekt zvláštní péče ze strany státu⁴⁷. Obětí se vždy rozumí pouze a jen fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo ať již se jedná o oběť trestného činu přímou či nepřímou. Přímou obětí je ta oběť, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit a nepřímou je příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu byla-li trestným činem způsobena smrt oběti a uvedení utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.⁴⁸

Na rozdíl od poškozeného, jak již výše uvedeno může být obětí trestného činu dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů pouze a jen osoba fyzická (v souladu s rámcovým rozhodnutím Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení v roce 2012 nahrazeným Směrnicí Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu), která má schopnost pomocí svých smyslů a citů vnímat veškeré útrapy, které jí byly trestným činem způsobeny. Na podkladě tohoto je zřejmé, že právnické osoby, uměle vytvořené subjekty, které nejsou a ani být nemohou nositeli citů nemůžeme vnímat jako oběť trestného činu⁴⁹. Na rozdíl od oběti však poškozeným může být i právnická osoba. U oběti stačí pouhá možnost vzniku újmy, zatímco u poškozeného je nutné, aby k ní skutečně došlo. Zde bych však z opatrnosti poukázal na tvrzení spoluautorů J. FENYKA a J. PROVAZNÍKA, v X hlavě společně sepsané literatury,⁵⁰ podle kterých lze za poškozeného považovat

⁴⁶ Ustanovení § 2 odst. 2) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 270. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁴⁸ Ustanovení § 2 odst. 2) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 24-25. ISBN 978-80-87576-39-7.; JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 270. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁵⁰ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s.226. ISBN 978-80-7598-306-0.

i osobu, které trestným činem nevznikla žádná škoda či újma, tento sice není subjektem adhezního řízení, nicméně mu náleží jistá procesní oprávnění podle ustanovení § 43 odst. 1, 4 a 5) trestního řádu.

Autor prof. GRIVNA zabývající se problematikou zákona o obětech trestných činů v publikaci vypracované společně s kolektivem dalších autorů⁵¹ odlišnosti pojmu oběti a poškozeného popisuje následovně:

- poškozený jako takový je stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi oproti oběti, která je subjektem zvláštní péče ji poskytované státem,
- poškozený může být jak fyzická, tak i právnická osoba nebo stát, oběti jen osoba fyzická.

- obětí se může stát i pozůstalý po osobě, která zemřela v důsledku trestného činu, i když tato osoba neměla postavení poškozeného.

- poškozený může svá práva převést na svého právního nástupce, zatímco oběť to nemůže, což jsou hlavní rozdíly mezi obětí trestného činu a poškozeným.⁵²

Pochopení těchto rozdílů je důležité pro správné uplatnění práv a ochrany obou skupin.

Mimo pojem oběť trestného činu zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů vymezuje ještě zvlášť zranitelnou oběť, kterou se dle tohoto zákona a pro jeho účely při splnění konkrétních podmínek rozumí „*dítě, osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), trestného činu znásilnění (§ 185 trestního zákoníku), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku), oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo*

⁵¹JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 25-26. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁵²Tamtéž.

*jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.*⁵³

K procesním právům poškozeného, oběti a zvláště zranitelné oběti se budu vyjadřovat v následující kapitole.

⁵³ Ustanovení § 2 odst. 4) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

3. Procesní práva poškozeného, oběti a zvláště zranitelné oběti trestného činu v trestním řízení

Poškozený v trestním řízení má širokou škálu procesních práv, které mu umožňují aktivně se účastnit procesu a chránit své zájmy. Tato práva jsou zakotvena v trestním řádu v ustanoveních §§ 43 a 51 a, ale i v dalších následujících ustanoveních trestního řádu zakomponovaných do tohoto právního předpisu v částech jednotlivých stádií trestního řízení⁵⁴

Pro správné pochopení procesního postavení poškozeného je nutné vzít v úvahu i normy hmotného trestního práva. Ty definují základní pojmy jako majetková škoda, ublížení na zdraví a formy ohrožení či porušení chráněných zájmů.⁵⁵

Trestní řád přiznává poškozenému postavení procesní strany (§ 12 odst. 6 trestního řádu). Tato práva mu umožňují, aby se aktivně podílel na objasňování skutku a dosažení spravedlivého rozhodnutí.

Hlavními cíli procesních práv poškozeného jsou:

- morální satisfakce v podobě odsouzení pachatele
- řešení konfliktu mezi poškozeným a pachatelem
- náhrada škody způsobené trestným činem

Některá práva se týkají pouze těch poškozených, které mohou vystupovat jako subjekty v adhezním řízení.⁵⁶ Postavení takového poškozeného je v trestním řízení vždy silnější, poněvadž má nejen všechna obecná práva poškozených, ale navíc i práva specifická, která mu umožňují domáhat se náhrady škody v rámci trestního řízení.

Tato kapitola se zaměřuje na nejdůležitější, nejzajímavější a nejsložitější práva poškozených, poněvadž s ohledem na rozsah této práce není možné tuto zahrnout všemi právy a tyto podrobně rozebírat. Navíc by toto nesplnilo účel této práce. Práva jsou rozdělena do dvou kategorií:

- Práva všech poškozených bez ohledu na nárok na náhradu škody

⁵⁴ Např. ustanovení o opravných prostředcích, dále ustanovení § 157a odst. 1) Zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁵⁵ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 242. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁵⁶ Poškození, kteří mají možnost navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil poškozenému povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu poškozeného či vydal bezdůvodné obohacení.

- Práva poškozených s nárokem na náhradu škody⁵⁷

Cílem kapitoly není podat vyčerpávající výčet všech práv, ale spíše zdůraznit ta nejdůležitější a nejrelevantnější.

3.1. Práva náležející každému poškozenému ve všech stádiích trestního řízení

Do této skupiny spadají práva, která jsou demonstrativně vyjmenována v ustanovení § 43 odst. 1) trestního řádu a tato práva jsou přiznána každému poškozenému. Vzhledem ke skutečnosti, že tato práce je zaměřena na procesní postavení poškozeného v trestním řízení, budu jednotlivých právech používat slovní obrat právo poškozeného i když dle trestního řádu je to či ono právo i právem jiných osob či všech osob na trestním řízení zúčastněných

V celém trestním řízení, tedy časovém úseku, který je přesně specifikován trestním řádem⁵⁸ má každý poškozený zejména tyto **práva**:

- **na řádné poučení všemi orgány činnými v trestním řízení a řádné, tedy plné uplatnění těchto práv.** Toto „právo“ poškozeného jako autor práce považuji za stěžejní s ohledem na skutečnost, že poškozený nemá v podstatné většině případu téměř žádné povědomí o dalších svých právech, proto umožnění jeho využití je pro poškozeného podstatným předpokladem pro to, aby v průběhu trestního řízení mohl uplatňovat i další svá práva se kterými bude srozumitelně, na podkladě tohoto práva poškozeného či povinnosti orgánů činných v trestním řízení obeznámen v rámci řádného poučení každým orgánem činným v jednotlivých fázích trestního řízení.

Je otázkou názoru, zdali lze „právo“ specifikované ustanovením § 46 trestního řádu kategoricky považovat jen za právo poškozeného, nebo spíš hlavně jako povinnost orgánů činných v jednotlivých stádiích trestního řízení. I když je toto „právo“ prvotně upraveno ustanovením § 46 trestního řádu, tak se nejedná o jediné ustanovení trestního, ze kterého by vyplývá. Dalším takovým ustanovením, ze kterého toto povinnost orgánů činných v trestním řízení vyplývá je stanovení § 43 odst. 3) trestního řádu, které upravuje poučení o konkrétních

⁵⁷ Subjekty adhezního řízení.

⁵⁸ Ustanovení § 12 odst. 10) Zákona č. 141/1961Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

právech poškozeného, který může být subjektem adhezního řízení a taktéž je zmíněno v zásadě zajištění práv poškozeného, jako jedné ze základních zásad trestního řízení.⁵⁹

Dle mého názoru je proto nutné apelovat, na orgány činné v trestním řízení, které v jednotlivých fázích poučení provádějí, aby obsah svého poučení přizpůsobovaly každému konkrétnímu případu a samotnému postavení poškozeného v konkrétní věci. Poškozené poučovali pouze o právech jim konkrétně náležejících, poškozené nezahlocovaly poučením o právech, které mu nenáleží, jen proto, že samy tyto orgány nejsou schopny oddělit práva konkrétnímu poškozenému náležející od práv jemu nenáležících. Taktéž aby v rámci těchto poučení postupovali jasně, zřetelně, aby zcela zbytečně nepoužívali rozvinutých vět využívajících odborných právních výrazů zejména tam, kde to nutné, aby poučení přizpůsobovaly nejen věku, rozumové a mravní vyspělosti poučovaného, ale i charakteru prováděného úkonu trestního řízení, na jehož provedení je poučení vázáno.⁶⁰

S přihlédnutím ke svým zkušenostem ze své 30. leté je musím konstatovat, že v praxi není takto vždy ze strany orgánů činných v trestním řízení činěno, přičemž tento problém se netýká jen přípravného řízení, ale i řízení před soudem. V mnoha případech, se kterými jsem se bohužel setkal i osobně, je poučení prováděno jen formou předložení tiskopisu s takovým poučením, který obsahuje pouze výpis z ustanovení příslušných zákonných norem⁶¹. V případě ústních poučení se v mnoha případech jedná o zcela strohé a bezdůvodně zkrácené poučení. Další problémem, je skutečnost, že orgány činné v trestním řízení mnohdy nerozlišují při plnění své povinnosti, zdali poučují poškozeného s nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nebo poškozené bez tohoto nároku. Takový postup není mnohdy zaviněn jen nedostatkem času k provedení úkonu s poškozeným, nebo samotnou nechutí konkrétního orgánu činného v trestním řízení úkon poučení provést řádně a věnovat mu i tomu odpovídající časový úsek, ale v mnoha případech bohužel i absenci znalostí znaků

⁵⁹ Ustanovení § 2 odst. 15) Zákona č. 141/1961Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 52. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁶¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

obou skupin poškozených a rozsahu jejich práv. S těmito postupy se autor setkal osobně, tudíž tento názor uvádí i přes to, že si je vědom existence právní zásady týkající se soudu- „iura novit curia“

Nechci zde používat slovní obraty typu „dle mého názoru toto není správné“ apod., poněvadž je zřejmé, že v případě takových postupů orgánu činných v trestním řízení jsou z jejich porušování nejen povinnosti jim vyplývající ze, státem jim propůjčených pravomocí, ale současně je porušováno i jedno z důležitých práv poškozeného opírající se o jednu ze základních zásad trestního řízení uvedené v ustanovení § 2 odst. 15) trestního řádu.

Zakomponováním zmiňovaného ustanovení § 46 do trestního řádu k čemuž došlo novelou provedenou zákonem č. 59/2017 Sb.⁶² Zákodárce tímto upřesnil povinnost orgánů činných v trestním řízení, spočívající v nutnosti upozornit poškozeného v rámci poučení také na možnost žádat o uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí.

Je však nutno podotknout, že Nejvyšší soud ČR v dávné minulosti ve svém rozhodnutí⁶³ judikoval, že nedostatek poučení poškozeného je sice vadou řízení, ale nikoliv tak podstatnou, že by tato skutečnost odůvodňovala zrušení rozsudku v odvolacím řízení dle § 258 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Toto rozhodnutí, není z pozice poškozeného zrovna šťastným. Toto rozhodnutí bagatelizuje právo poškozeného na to být řádně poučen a v plném rozsahu svých procesních práv poučen. Samotným orgánům činným v trestním řízení, zejména pak soudům umožňuje této základní povinnosti nevěnovat až takovou pozornost, poněvadž následně v případě odvolání odvolací soudy o tento judikát opírají své zamítavá rozhodnutí. Je taky otázkou, zdali je v této judikatuře z dávné minulosti judikovaný právní názor správný a zdali ho lze vnímat v souladu se současným, platným trestním řádem.

- **zaručující nejen poškozeným**, ale všem osobám zúčastněným na úkonu trestního řízení, aby při provádění úkonů v trestním řízení bylo s nimi

⁶² Zákon o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení.

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 1.4.1974, sp. zn. Tzv 10/74.

zacházeno takovým způsobem, jaký vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení a je nutno vždy šetřit jejich osobnost a ústavou zaručená práva.⁶⁴ V souvislosti s tím pak trestní řád orgánům činným v trestním řízení umožňuje, pro případy, kde to je zapotřebí k šetření jejich osobnosti a ústavou zaručených práv, za podmínky je-li to technicky možné postupovat způsobem uvedeným v ustanovení § 52a trestního řádu. Existují však i další možnosti, jak chránit osobnost a ústavou zaručená práva osob zúčastněných na úkonu trestního řízení, tedy i poškozených jako např. ustanovení § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu které všem orgánům činným v trestním řízení určuje, že požádají-li o to poškozený, svědek, zákonný zástupce, opatrovník, zmocněnec nebo důvěrník, tak se do protokolu nezapisují v tomto ustanovení uvedené údaje a tyto se skrývají, když s těmito se pak seznamují v dalším trestním řízení jen orgány činné v trestním řízení. Dalším takovým ustanovením je ustanovení § 200 odst. 1) trestního řádu, které soudu umožňuje vyloučit veřejnost při hlavním líčení které je ze zákona řízením veřejným a ustanovení § 102 trestního řádu, jež stanoví povinnost orgánu činných v trestním řízení postupovat při provádění výslechu osoby mladší 18 let o citlivých skutečnostech zvláště šetrně a pokud možno bez opakování.

- **užívat svůj mateřský jazyk před orgány činnými v trestním řízení**, právo, které pro poškozeného vyplývá přímo ze základní zásady trestního řízení spočívající v právu na vedení řízení v českém a mateřském jazyce zakotvené v trestním řádu (§ 2 odst. 14 trestního řádu)
- **činit návrhy na doplnění dokazování**. Právo náležející poškozenému jak v přípravném řízení, tak i v hlavním líčení a veřejném zasedání o odvolání (§ 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 235 odst. 2, § 263 odst. 5 až 7 trestního řádu).
- **požadovat již v přípravném řízení přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce** toto právo náleží poškozenému, jak vyplývá z jeho názvu již od přípravného řízení, poškozený v rámci tohoto práva může požádat státního zástupce o odstranění průtahů v řízení nebo vady v postupu policejního orgánu (§ 157a trestního řádu).

⁶⁴ Ustanovení § 52 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

- **na doručení opisu rozhodnutí**, proti kterému je oprávněn podat opravný prostředek, do vlastních rukou (§ 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu).
- **nahlížet do spisů** a s ním související právo pořizovat z nich výpisy, poznámky a kopie na náklady poškozeného, toto právo není však umožněno u protokol o hlasování (§ 65 trestního řádu).
- **na oznámení** usnesení o odložení věci, usnesení o postoupení věci jinému orgánu a **právo napadnout** tato usnesení stížností (§ 159a odst. 6, 7 a, § 171 odst. 2 trestního řádu).
- **na vyrozumění** o zastavení trestního stíhání a o přerušení trestního stíhání (§ 172 odst. 3, § 173 odst. 4 trestního řádu).
- **na vyrozumění** o podání obžaloby a **doručení** jejího opisu (§ 176 odst. 1 věta druhá, § 196 odst. 1 trestního řádu).
- **podání podnětu** k trestnímu stíhání a **právo** na to, aby bylo přijato jeho oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 2 trestního řádu).
- **vznést námítky** proti osobě znalce a též proti jeho odbornému zaměření či proti formulaci otázek jemu položených (§ 105 odst. 3 trestního řádu).
- **zastoupení zmocněncem**, kterým může být nejen osoba fyzická, ale i právnická. Fyzická osoba jako zmocněnec musí být plně svéprávná, může být zároveň důvěrníkem poškozeného dle zákona o obětech trestných činů.⁶⁵ V průběhu řízení před soudem v hlavním líčení a veřejném zasedání nesmí být zmocněncem poškozeného ten, kdo v něm zastává roli svědka, tlumočníka nebo znalce (§ 50 odst. 1, 2 trestního řádu).

Další práva, kterými disponuje každý poškozený, nicméně tyto lze uplatňovat jen v řízení před soudem, a to jsou zejména:

- **účastnit se hlavního líčení** a s tím související **právo na vyrozumění** o místě a čase jeho konání. Poškozený, který nemá zmocněnce musí být dle trestního řádu o tomto hlavním líčení stejně jako jiné osoby, které soud k hlavnímu líčení předvolává, vyjma obžalovaného, jeho obhájce a státního zástupce, vyrozuměn alespoň 3 dny předem. V případě, že má zmocněnce, vyrozumívá se za stejných podmínek jen zmocněnec. Tuto lhůtu

⁶⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

zákonodárce poskytuje proto, aby se poškozený a jeho zmocněnec mohli na hlavní líčení připravit (§ 198 odst. 1, 2 trestního řádu).

- **účasti na veřejném zasedání** o odvolání nebo o schválení dohody o vině a před skončením se k věci vyjádřit a s tím související **právo na vyrozumění** o něm za podmínek obdobných podmínek jako v případě hlavního líčení, jen s rozdílnou lhůtou 5 dnů předem (§ 233 odst.1, odst.2 trestního řádu), kterou lze za podmínek v tomto ustanovení zkrátit.

Tyto dvě práva poškozeného jsou však omezená předsedou senátu. Je možné je omezit v případech, kdy je to nezbytné pro objasnění věci a mohou být omezena jen na určitou, nezbytně nutnou dobu. Bude se jednat zejména o případy, kdy je zapotřebí poškozené vyslechnout jako svědka, což je zpravidla hned na počátku dokazování ihned po výslechu obžalovaného, a ještě v průběhu dokazování ho seznámit s obsahem výpovědi obžalovaného (§ 202 odst. 6 trestního řádu). Poškozený může v průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání o odvolání, pouze však se souhlasem předsedy senátu, zpravidla ale až poté, co předseda senátu dokazování ukončil a členové senátu nemají žádné otázky klást vyslychaným osobám otázky (§ 215 odst. 1 trestního řádu). Dle ustanovení § 43 odst. 1) trestního řádu má po skončení řízení poškozený právo vyjádření se k věci. Před ukončením hlavního líčení je tím myšleno právo závěrečné řeči, ale jen v případě, že není zastoupen zmocněncem. Pokud zastoupen zmocněncem je, pak toto právo náleží (§ 216 odst. 2 trestního řádu). Stejně právo mu náleží i v případě veřejného zasedání o odvolání (§ 238, § 216 odst. 2 trestního řádu).

- **zúčastnit se sjednání dohody o vině a trestu** (175 a odst. 2) trestního řádu, když tuto sjednává státní zástupce s obviněným za podmínek uvedených v ustanovení § 175a odst. 1) trestního řádu a při tom dbá také na zájmy poškozeného, a tato dohoda musí být schválena soudem (§175b odst. 1) trestního řádu. Tento institut byl v našem právní řádu zaveden, oproti nám právně blízkých států pozdě, a to až novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 192/2012 Sb., účinnou od 1.9.2012.

Každý poškozený, bez ohledu na to, zdali může být subjektem adhezního řízení má dále právo:

- **podat stížnost proti rozhodnutí** o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 7 trestního řádu), osvědčení se obviněného

(§ 308 odst. 4 trestního řádu) trestního řádu a proti rozhodnutí o narovnání (§309 odst. 2 trestního řádu), a to i v případě, že poškozený dal k takovému postupu, či postupům souhlas.

Někteří autoři ve svých odborných publikacích tyto práva uvádějí pouze ve výčtech práv subjektu adhezního řízení majících nárok na náhradu škody, nicméně judikatura uvádí, že právo těchto stížnosti náleží všem poškozeným, tedy bez ohledu na to, zdali jim byla trestným činem způsobena škoda, nemajetková újma nebo zdali mají právo na vydání bezdůvodného obohacení vůči obviněnému.⁶⁶

3.2. Práva náležející ve všech stádiích trestního řízení pouze subjektu adhezního řízení

Subjektem adhezního řízení může být pouze poškozený, který má podle zákona nárok na náhradu trestným činem způsobené škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení vůči obviněnému. Takovému poškozenému je přiznán větší okruh práv než jen těch, které jsou uvedena výše.

V přípravném řízení tento poškozený disponuje oproti poškozenému, který není a nemůže být subjektem adhezního řízení navíc těmito **právy**:

- **uplatnit proti obviněnému nárok** na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu.
- **podat návrh na zajištění nároku poškozeného**, tedy na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení z majetku obviněného. Toto právo má poškozený, který může být subjektem adhezního řízení vždy a orgány činné v trestním řízení takto postupují k zajištění tohoto práva poškozeného zejména tehdy, je-li důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného bude mařeno nebo ztěžováno jako např. že obviněný se pokusí převést majetek. K provedení takových úkonů, pak zákon pro jednotlivá stádia trestního řízení svěřuje státnímu zástupci a soudu oprávnění uvedená v ustanovení § 47-49 trestního řádu, naopak je třeba si uvědomit existenci právní úpravy tohoto institutu,⁶⁷ která vyplňuje mezeru v této oblasti z minulosti a postihuje zejména správu takto

⁶⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21.06.1996, sp. zn. 3 To 108/96.

⁶⁷ Zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení.

zajištěného majetku a upravuje postup orgánu činných v trestním řízení (§ 47 odst. 8 trestního řádu). Tato úprava upravuje pět institutů a sice zajištění majetku pro účely výkonu trestu, zajištění majetku pro účely výkonu ochranného opatření zabránění části majetku, vydání, odejmutí nebo jiné zajištění věci a pro tuto práci nejpodstatnějšího institutu, a to zajištění nároku poškozeného upraveného ustanovením § 47 této právní úpravy. Posledním zajišťovacím úkonem tohoto ustanovení je předběžné zajištění majetku, jeho zabránění nebo propadnutí na základě žádosti cizozemského justičního orgánu.⁶⁸

- **na vyrozumění** o zajištění nároku (§ 47 odst. 7 trestního řádu)
- **na vyrozumění** o žádosti o zrušení nebo omezení zajištění podané obviněným (§ 48 odst. 4 trestního řádu)
- **podat stížnost proti rozhodnutí** o zrušení či omezení zajištění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení dle § 49 trestního řádu.
- **na podání stížnosti proti rozhodnutí** o zrušení zajištění nároku v souvislosti se složením peněžité jistoty nebo proti rozhodnutí o zrušení či omezení již složené peněžité jistoty (§ 47a odst. 1, § 47a odst. 2 a § 47a odst. 4 trestního řádu).
- **uzavřít s obviněným dohodu** o náhradě škody způsobené trestným činem nebo o vydání bezdůvodného obohacení, což je jednou z podmínek případného postupu státního zástupce či soudu dle ustanovení § 307 a 309 trestního řádu
- **si po ukončení vyšetřování prostudovat spisy** a v rámci tohoto úkonu činit návrhy na doplnění dokazování, na toto musí být policejním orgánem upozorněn alespoň 3 dny předem (§ 166/1 trestního řádu). Toto právo trestní řád poškozenému přiznává jen tehdy, když poškozený v rámci prověřování či vyšetřování podal návrh dle ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu.

⁶⁸ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 231-232. ISBN 978-80-7598-306-0.

V řízení před soudem tento poškozený disponuje oproti poškozenému, který není a nemůže být subjektem adhezního řízení těmito právy:

- **na upozornění** při vyrozumění o hlavním líčení, pro případ, se nedostaví k hlavnímu líčení, že o jeho nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení způsobené trestným činem bude soud rozhodovat na základě návrhů poškozeného, a to jen v případě, že jsou obsahem spisu, nebo které došly soudu dřív, než bude započato s dokazováním (§ 198 odst. 2 trestního řádu).
- **na dotázání předsedy senátu soudu**, poté co státní zástupce přednese obžalobu, zdali tento poškozený navrhuje uložení povinnosti obžalovanému nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích, které byly způsobeny trestným činem, nebo vydání bezdůvodného obohacení, získaného trestným činem a v jakém rozsahu. V případě, že se poškozený nedostaví k hlavnímu líčení a jeho návrh je součástí spisového materiálu, tak tento návrh předseda senátu přečte (§ 206 odst. 2 trestního řádu).
- **na doručení rozsudku** i když byl přítomen jeho vyhlášení (§ 130 odst. 1 trestního řádu)
- **na doručení trestního příkazu** (§ 314f odst. 2 trestního řádu), ale jen v případě, že poškozený uplatnil nárok na náhradu škody. Poškozený, byť uplatnil nárok na náhradu škody však nemá právo na podání řádného opravného prostředku proti tomuto rozhodnutí. Jediným opravným prostředkem je zde odpor (§314g odst. 1 trestního řádu)
- **podat proti rozsudku odvolání**, to však jen v případech mu umožněných trestním řádem, tedy jen pro nesprávnost výroku týkajícího se náhrady škody, nemajetkové újmy v penězích či vydání bezdůvodného obohacení (§ 246 odst. 1 písm. d trestního řádu) nebo proto, že výrok o náhradě škody chybí a taktéž pro porušení zákona, ke kterému došlo bylo-li porušeno ustanovení o řízení, které rozsudku předcházelo, pokud mohlo takovéto porušení způsobit nesprávnost výroku nebo to, že výrok chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu). V jiných případech mu toto právo nepřísluší.⁶⁹

⁶⁹ Nemůže podat odvolání do výroku o vině a trestu.

- **přednést při veřejném zasedání o odvolání konečný návrh**, pokud je poškozený samotným navrhovatelem, tak návrh přednese, pokud není navrhovatelem, ale je osobou, která může být rozhodnutím přímo dotčena, tak má právo se k přednesenému návrhu vyjádřit (§ 235 odst. 1 trestního řádu)
- **podat stížnost proti usnesení** o povolení obnovy řízení (§ 286 odst. 3 trestního řádu) s odkazem na ustanovení § 141 odst. 2) trestního řádu, který upravuje řízení o stížnosti a pouze osobou uvedenou v ustanovení § 142 odst. 1) trestního řádu.
- **požadovat náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku** na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení odsouzeným, jestliže byl poškozenému takovýto nárok alespoň zčásti přiznán (§ 154 odst. 1 trestního řádu). Mezi tyto náklady patří např. náklady na přibrání spojené se zastoupením poškozeného advokátem, v případě poškozeného je tento dle trestního řádu jeho zmocněncem, náklady na cestování a ubytování, náklady na znalecké posudky a jiné důkazy, náklady na tlumočení a překlad apod. Toto právo mu ale náleží i v případě, že mu nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení ani z části nebyl (§154 odst.2 trestního řádu). Z odborného výkladu k ustanovení § 155 odst. 4) trestního řádu můžeme dovodit možnost podání takového návrhu poškozeným i tehdy, když poškozený nárok podle § 43 odst. 3) trestního řádu neuplatnil, nebo uplatnit nemohl.⁷⁰ Poškozený v trestním řízení má v převážné většině případu i postavení svědka⁷¹ jak již bylo zmíněno. Z tohoto postavení mu vyplývají další oprávnění, které nejsou s ohledem na téma této práce zaměřené na poškozeného v trestním řízení podstatné a nebudu se jimi jako autor zabývat.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 1158-1159. ISBN 978-80-7400-043-0.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 45. ISBN 80-718-4618-X.

3.3. Práva oběti a zvláště zranitelné oběti trestného činu ve všech stádiích trestního řízení

K samotným pojmům obětí trestného činu a zvláště zranitelná oběť trestného činu jsem se v této práci již vyjádřil v podkapitole 2.3. V této podkapitole, což vyplývá z jejího názvu se budu tedy věnovat jen právům těchto osob. Co se týče významu odlišení pojmů poškozeného a oběti trestného činu, potažmo zvláště zranitelné oběti trestního činu, tak tento lze spatřovat mimo jiné zejména v ještě větším rozšíření zákonných práv poškozeného, který je zároveň obětí trestného činu, potažmo zvláště zranitelnou obětí trestného činu oproti poškozenému uvedenému v ustanovení § 43 odst. 1 a odst. 3) trestního řádu.

Oběť trestného činu a zvláště zranitelné oběť trestního činu, bez ohledu na skutečnost, zdali je poškozeným v trestním řízení či nikoliv má rozšířený okruh práv vyplývajících pro ni ze zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a to o právo:

- **na odbornou pomoc** podle ustanovení § 4 zákona o obětech trestných činů, v oblasti psychologického, právního, sociálního poradenství a o restorativních programech, tuto pomoc je možné oběti poskytovat nejen v průběhu trestního řízení, ale i před jeho započatím a po jeho ukončení a tato trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje účel.⁷² Dalším právem oběti uvedeným v ustanovení § 4 zákona o obětech trestných činů je právo na právní pomoc a poskytování právních informací jehož podmínky jsou pak upraveny v ustanovení § 6 zákona o obětech trestných činů. „Právní pomoc je oběti na její žádost poskytována bezplatně za podmínek a v rozsahu stanoveném v jiném právním předpise.“⁷³ „Právní pomoc obětem podle tohoto zákona mohou za úplatu poskytovat pouze advokáti.“⁷⁴ „Subjekty akreditované pro poskytování právních informací a Probační a mediální služba mohou podle tohoto zákona poskytovat obětem trestných činů právní informace.“⁷⁵

⁷²JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 28. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁷³ Ustanovení § 6 odst. 1) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁷⁴ Ustanovení § 6 odst. 2) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁷⁵ Ustanovení § 6 odst. 2) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

- **na informace** o věci, v níž se stala obětí trestného činu dle ustanovení § 7 zákona o obětech trestných činů, avšak pouze v zákonném rozsahu, když následná ustanovení § 8-11 zákona o obětech trestných činů popisují podmínky podání informací jednotlivými povinnými subjekty, jako i jejich rozsah (např. § 8 informace poskytované oběti Policií ČR, policejním orgánem a státním zástupcem, § 9 informace poskytované oběti subjektem zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů atd.) Ustanovení § 12 a 13 zákona o obětech trestných činů pak upravuje poskytování informací oběti neovládající český jazyka, rozsah, způsob a formu jejich poskytování obětem. Cílem tohoto ustanovení je bezprostřední poskytnutí nejdůležitějších informací o trestním činu oběti co nejdříve po jeho spáchání.⁷⁶
- **na ochranu** před nebezpečím ohrožení, které musí hrozit. Tato ochrana vyplývá z ustanovení § 14 zákona o obětech trestných činů, který specifikuje kdy, z jakých podmínek, kdo a jakým způsobem má povinnost chránit oběť. Toto ustanovení tyto osoby taxativně vymezuje. Tuto povinnost mají dle tohoto ustanovení policista, kterým je tímto ustanovením myšlen policista Policie ČR, celník, příslušník Vězeňské služby a strážníci obecních policií. K tomuto jsou uvedeným povinným zákonem propůjčené opravňující provést vykázaní osoby ze společného obydlí, vydání předběžného opatření či utajení totožnosti atd.
- **na ochranu soukromí** vyplývající s ustanoveními § 15 a §16 zákona o obětech trestných činů, podle kterých je zakázáno zveřejňování informací umožňující zjištění totožnosti oběti s odkazem tohoto zákazu vyplývajícího z trestního řádu a omezení údajů oběti, zejména neuvádění údajů oběti o bydlišti, doručovací adrese oběti jejího zmocněnce, zákonného zástupce apod. jakož i o zaměstnání, což má oporu v trestním i řádu v případě svědků.⁷⁷

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 28. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁷⁷ Ustanovení § 55 odst. 1 písm. c) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

- **na ochranu před druhotnou újmou** „*Druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.*“)

⁷⁸ Tímto právem oběti dává stát, na rozdíl od práva poškozeného, kterému je poskytována ochrana pouze před následky, jež jsou v příčinné souvislosti s trestným činem jasně najevo svůj markantně odlišný přístup k oběti trestného činu dle zákona o obětech trestných činů. K zajištění tohoto práva oběti zákon o obětech trestných činů poskytuje oběti další dílčí práva, kterými jsou např. právo na zabránění kontaktu s osobou pachatele,⁷⁹ na doprovod důvěrníka,⁸⁰ právo žádat provedení výslechu osobou stejného nebo opačného pohlaví⁸¹ v oblasti výslechu a otázek v intimní oblasti⁸² atd. Dále mu trestní řád zněním ustanovení § 43 odst. 4) trestního řádu přiznává velmi podstatné právo oproti poškozenému a to učinit v kterémkoliv stádiu trestního řízení prohlášení, o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život přičemž takto může učinit nejen ústně před orgánem činným v trestním řízení, ale i písemně. Písemně provedené prohlášení bude v řízení před soudem listinným důkazem⁸³ a může mít význam pro hodnocení závažnosti činu, tedy kritéria důležité pro soud při rozhodování a ukládání druhu a výše trestu, jakož i pro rozhodování o uplatněném nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích.⁸⁴
- **na peněžitou pomoc**, kterou je finanční pomoc státu zaštitěná Ministerstvem spravedlnosti ČR, u kterého je veden fond pro oběti trestné činnosti. O tomto rozhoduje odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR, dle podmínek stanovených ustanoveními § 23 - § 27 zákona o obětech

⁷⁸ Ustanovení § 2 odst. 5) Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁷⁹ Ustanovení § 17 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁸⁰ Ustanovení § 21 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁸¹ Ustanovení § 19 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁸² Ustanovení § 18 Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, s. 271. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 29. ISBN 978-80-87576-39-7.

trestných činů ve výši stanovené ustanovením § 28 zákona o obětech trestných činů. Tuto pomoc nelze chápat jako náhradu škody ke které je zavázán obviněný či odsouzený. Tuto pomoc oběti poskytuje stát, nikoliv obviněný či odsouzený. Smyslem této peněžité pomoci je překlenutí doby zhoršené sociální situace, nastalé po spáchání trestného činu. Je možné si tuto pomoc laicky představit jako zvláštní druh sociální dávky, kterou stát za zákonem upravených podmínek vyplácí. Pomoc může být poskytnuta v souvislosti s ublížením na zdraví či smrtí osoby, která byla trestným činem způsobena. Podmínkou je, že tato újma nebyla plně nahrazena ze strany pachatele.⁸⁵

Jak jsem již shora nastínil, zákon o obětech trestných činů vymezuje taky pojmem **zvlášť zranitelné oběti**. Tyto osoby se přirozeně vyznačují zvýšenou zranitelností a citlivostí, jsou náchylnější k způsobení výše zmiňované druhotné újmy, prohlubování stresu, zvýšené psychické citlivosti v reakci již na samotnou účast při úkonech trestního řízení jako např. výslechu a v neposlední řadě i náchylnější k zastrašování ze strany pachatele, což je logické, protože těmito oběti jsou osoby nejen nezletilé, ale i přestárlé, hendikepované, znásilněné apod., proto tyto osoby potřebují, aby jim v trestním řízení byla poskytnuta zvláštní péče a ochrana, jež by co nejvíce omezila riziko další viktimizace.

Poškozený, který je zároveň **zvlášť zranitelnou obětí trestného činu** má oproti poškozenému, který je zároveň **obětí trestného činu** ještě více rozšířený okruh práv vyplývající pro něj ze zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a kromě práv samotné oběti trestného činu má navíc ještě **právo:**

- **na poskytnutí odborné pomoci bezplatně**, subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, a to vždy bezplatně s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy, které nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nebezpečný následek (§ 5 odst. 1 zákona o obětech trestných činů)

⁸⁵ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 250-251. ISBN 978-80-7598-306-0.

- **na ochranu** ze strany orgánů činných v trestním řízení, které mají povinnost na žádost zvláště zranitelné oběti, zabránit jejímu setkání s pachatelem (§ 17 odst. 2 zákona o obětech trestných činů).
- **na zvláštní a citlivý přístup při výslechu** např. umožnit ji, aby byla vyslechnuta osobou stejného či opačného pohlaví nebo osobou k tomu speciálně vyškolenou (§ 19 odst. 1 a § 20 odst. 2 zákona o obětech trestných činů).

Dalším právem zvláště zranitelné oběti je právo ní vyplývající z trestního řádu, jehož ustanovení § 51a odst. 2) poskytuje poškozenému, který je zároveň zvláště zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestných činů, právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně.

3.4. Práva poškozeného v odvolacím řízení – mimořádné opravné prostředky

Práva poškozeného, které trestní řád poškozenému přiznává v rámci odvolání za použití řádných opravných prostředků jsou v této práci, společně s právy, které jednotlivé skupiny poškozených mohou využít v rámci celého průběhu trestního řízení, jehož součástí je i řízení o opravných prostředcích před soudem součástí této kapitoly v podkapitolách 3.2-3.4.

Pokud budu v této podkapitole týkající se práv poškozeného ve stádiu rozhodování o opravných prostředcích proti pravomocným rozhodnutím, pak pojmem obviněný budu mít samozřejmě namysli osobu již pravomocně odsouzenou.

Táto podkapitola bude zaměřena, jak vyplývá z nadpisu, na mimořádné opravné prostředky a práva poškozeného v rámci řízení o nich.

Rozhodnutí, proti kterým oprávněné strany nepodají v řádné lhůtě řádný opravný prostředek a rozhodnutí, která podlehla rozhodování o opravných prostředcích, kterým nebylo vyhověno, resp. které nebyly příslušným odvolacím orgánem připuštěny či byly zamítnuty, jsou tzv. rozhodnutími pravomocnými a „nezměnitelnými.“ Vzhledem ke skutečnosti, že v samotném trestním řízení jakož i v případných řízeních o řádných opravných prostředcích nelze mnohdy zcela vyloučit a eliminovat skutečnost, že i přes to dojde k tak významným pochybením, které by měly za následek zcela nepřípustný zásah do lidských práva a svobod a porušovaly by základní podmínky nestranného rozhodování.

V trestním právu jsou pro tento účel zakomponovány do procesní právní úpravy v podobě trestního řádu tzv. mimořádné opravné prostředky, jimiž jsou dovolání, návrh na povolení obnovy řízení a stížnost pro porušení zákona. Nejen z ustanovení trestního řádu týkajících se těchto institutů mimořádných opravných prostředků⁸⁶, ale i dle učebnice trestního práva procesního⁸⁷ plyne, že poškozený nemá žádné oprávnění podávat mimořádné opravné prostředky.⁸⁸ Osoby oprávněné podat tyto mimořádné opravné prostředky jsou taxativně vymezeny v jednotlivých ustanoveních trestního řádu týkajících se těchto mimořádných opravných prostředků.

V případě stížnosti pro porušení zákona, je právo podání této stížnosti svěřeno výhradně do rukou ministra spravedlnosti, nicméně zákon nezakazuje nikomu, tedy ani poškozenému podat, k takovému postupu ministra spravedlnosti, podnět či žádost. S ohledem na skutečnost, že účelem stížnosti pro porušení je vedle nápravy právních vad pravomocných rozhodnutí i náprava vadného postupu řízení, které předcházelo vydání pravomocného rozhodnutí a tento nebyl odstraněn v rámci řádných opravných prostředků, tak se domnívám, že takovým vadným rozhodnutím může být i rozhodnutí soudu o řádně uplatněném nároku na náhradu škody poškozeným. Mám za to, že byť poškozený nemůže tento mimořádný opravný prostředek, stejně jak další dva níže uvedené, podat sám, tak má alespoň oprávnění učinit písemný podnět ministru spravedlnosti, aby zvážil podání takového návrhu k Nejvyššímu soudu ČR. V Ostatních dvou případech, v případě dovolání má oprávnění toto podat toliko nejvyšší státní zástupce nebo příslušný orgán Úřadu evropského veřejného žalobce pro nesprávnost kteréhokoliv výroku napadeného rozhodnutí soudu ve prospěch i neprospěch nejen obviněného, ale i ve vztahu např. k osobě poškozeného a nezúčastněné osobě a pak samotný obviněný, ale pouze prostřednictvím svého obhájce.⁸⁹ V případě obnovy procesu může návrh podat jen státní zástupce i v neprospěch obviněného nebo mladistvého, ale i ve prospěch obviněného a to i proti jeho vůli

⁸⁶ Ustanovení § 265a - § 289 zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁸⁷ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 685-777. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁸⁸ Pro srovnání § 265d odst.1 písm. a) nebo § 280 odst.1 až 3) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁸⁹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 704. ISBN 978-80-7598-306-0.

a obviněný. Obviněný jen ve prospěch svůj vlastní, nikoliv ve svůj nepospěch, nebo prospěch či nepospěch někoho jiného např. poškozeného. Dalšími osobami, které mohou podat návrh na obnovu řízení jsou pak osoby, které tímto právem disponují taktéž a to blízké obviněnému pouze v jeho prospěch⁹⁰ a obhájce v řízení proti uprchlému.⁹¹ V případě obnovy řízení dle ustanovení § 277 a násl. trestního řádu pak taxativně, tedy vždy, pro poškozeného vyplývá skutečnost, že připustí-li soud na návrh oprávněné osoby obnovu pouze ve výroku týkající se uznaného nároku poškozeného, tak ho odkáže, jako součást zrušení tohoto výroku, na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení.⁹²

Obnova řízení nepřichází v úvahu u těch výroků, jimiž byl poškozený se svým nárokem soudem již dříve odkázán na řízení občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení dle zvláštních předpisů. Obnova řízení související s výrokiem náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se povolí jen v takovém případě, jestliže takový nárok byl soudem přirknut v rámci pravomocného rozsudku nebo v rámci trestního řízení. Pro případy, kdy byl pravomocným rozhodnutím soudu přiznán nárok poškozeného zjevně neoprávněný, nebo ve větším rozsahu, než měl být skutečný, tak soud by mohl přijat návrh na obnovu řízení jen osoby k tomu oprávněné a jen v případě podání takového návrhu ve prospěch obviněné. Takovou osobou není samotný poškozený. Nelze však opomenout i případ, kdy dojde ke zrušení výroku o vině, který souvisí s výrokiem o náhradě škody. V tomto případě soud musí z logiky věci zrušit i výrok o přiznaném nároku poškozeného, nemůže, resp. neměl by jej odkázat v souvislosti s tímto na řízení ve věcech občanskoprávních, poněvadž v novém řízení se má v tomto případě učinit nové rozhodnutí i o tomto nároku poškozeného.⁹³ Proti případnému povolení obnovy trestní řád připouští řádný opravný prostředek v podobě stížnosti s odkladným účinkem.⁹⁴ S ohledem na skutečnost, že trestní řád ani jiné právní předpisy, nespecifikuje okruh osob, které

⁹⁰ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 765. ISBN 978-80-7598-306-0., a ustanovení § 280) zákona o trestní řízení soudním (trestní řád).

⁹¹ Ustanovení § 304 zákona o trestní řízení soudním (trestní řád).

⁹² Ustanovení § 284 odst. 3) zákona o trestní řízení soudním (trestní řád).

⁹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 3418. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁹⁴ Ustanovení § 286 odst. 3) zákona o trestní řízení soudním (trestní řád).

mají právo takovou stížnost podat, tak se lze zcela oprávněně domnívat, že jím může být i poškozený.

Judikatura Nejvyššího soudu ČR toto právo stížnosti poškozeného připouští, nicméně podle této judikatury ho lze poškozenému přiznat jen, co do výroku o nároku náhrady škody, kterou soud přiznal. Jinak poškozený nemá zákonem přiznané právo podávat dovolání ani stížnost pro porušení zákona.⁹⁵

Osobě v procesním postavení poškozeného jako jednomu ze subjektů a stran, trestního řízení současná zákonná úprava nepřipouští podávat mimořádné opravné prostředky jako takové, a to ani přes tu skutečnost, že proběhly významné novely nejen procesního ale i hmotného předpisu českého trestního práva. V případě že zákonodárce takto činí pouze z toho důvodu, aby nebylo poškozenému, oběti, zvláště zranitelné oběti, ale i zúčastněné osobě o jejichž právech se v trestním řízení rozhoduje prostřednictvím těchto mimořádných opravných prostředků umožněno zasahovat do pravomocných rozhodnutí soudu, jen pro názor, že zásah do pravomocných rozhodnutí má být omezen pouze na výjimečné situace, kterými jsou zjevně z pohledu zákonodárce pouze okolnosti související se spáchaným trestným činem či trestním řízením, které již proběhlo a mezi které, dle jeho názoru nelze zařadit rozhodování o nároku náhrady škody, tak tento názor je dle mého názoru v rozporu s rovností stran před soudem. Proto by mělo toto mělo být de lege ferenda změněno.

3.5. Právo poškozeného vyjádřit souhlas s trestním stíháním

Toto výsostné, v trestním řádu zakomponované, právo poškozeného, kterým disponují všichni poškození patřící do kategorií poškozených, kteří mohou ovlivnit trestní stíhání pachatele, bez ohledu na to, zdali mohou být nebo nemohou být subjekty adhezního řízení⁹⁶ jsem se rozhodl v této práci popsat ve zvláštní podkapitole. Jak sami uvádějí ve své odborné literatuře⁹⁷ J. FENYK a J. PROVAZNÍK, poškozený dle, v této době platného a účinného trestního řádu nedisponuje oproti právní úpravě z roku 1873 právem podat obžalobu nebo převzít

⁹⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.01.1991, sp. zn. Tpj 89/90.

⁹⁶ Skupina poškození s nárokem na náhradu škody.

⁹⁷ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 221-222. ISBN 978-80-7598-306-0.

trestní stíhání. Současná právní úprava v České republice, oproti této historické úpravě jakož i jiným zahraničním úpravám podobného druhu, které obsahují tento institut soukromé či podpůrné žaloby disponuje jiným, podobným institutem. Je jim institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného. Tento poskytuje určitým konkrétním kategoriím poškozených, podle ustanovení § 163 trestního řádu, alespoň právo ovlivnit zahájení trestního stíhání a v případě, že již k zahájení došlo tak pokračování v tomto trestním stíhání vůči konkrétním osobám specifikovaným v ustanovení § 100 odst. 2) trestního řádu. V tomto ustanovení je vymezen okruh osob, vůči nimž má právo poškozený jako svědek odepřít výpověď. V případě, že je pachatel některou z těchto osob, pak má poškozený za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu právo vyjádřit svůj souhlas s trestním stíháním takového pachatele, popřípadě tento souhlas odepřít či neudělit. Dle ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu mu toto právo přísluší jen pro jednání mající znaky trestných činů v tomto ustanovení taxativně vymezených.⁹⁸ Podstatnou podmínkou je také skutečnost, že pachatel je nebo v době spáchání byl ve vztahu k poškozenému v poměru rodinném nebo obdobném (§ 100 trestního řádu). U trestného činu opilství⁹⁹, je takový postup možný jen v případech, že jednání pachatele fakticky vykazuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů taxativně vymezených v ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu.

V těchto případech lze trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem takového poškozeného. Pro případy, kdy je poškozených jedním skutkem více, postačí, aby souhlas s trestním stíháním udělal jen jeden z nich. Tento souhlas či vyjádření k udělení či odepření souhlasu by měl poškozený předložit policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci písemně a takto může i učinit ústně do protokolu. Tento případně udělený souhlas může poškozený vzít dle platné právní úpravy kdykoliv zpět, ale jen do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě naopak jednou výslovně odepřený souhlas již nelze znovu udělit.

Ze samotné existence tohoto, pro mnohé, zvláštního ustanovení trestního řádu opírajíc se o jeho obsah, bez toho, aniž by to bylo v něm uvedeno lze jednoznačně

⁹⁸ Ustanovení § 185 odst. 1,2) Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁹⁹ Ustanovení § 360 Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

a logicky dovozovat, že zejména odepřený souhlas musí být učiněn oprávněným poškozeným zcela svobodně a vážně a o jeho projevu nesmí být žádných pochybností.

Výše uvedení autoři dále zmiňují, že současná právní úprava obsahující institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného myslí i na případy, ve kterých nelze potřebu provést trestní řízení v případech některých trestných činů uvedených v ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu ponechat jen na vůli jinak k tomu oprávněného poškozeného zejména pak v případech kdy jsou oprávněné, popřípadě odůvodněné pochybnosti o svobodném a vážném vyjádření projevu v tomto nesouhlasu s trestním stíháním. Pro tyto případy ustanovení § 163a odst. 1) trestního řádu uvádí, kdy souhlasu s trestním stíháním pro některé trestné činy uvedené v ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu není zapotřebí. Ustanovení § 163a odst. 2) trestního řádu je pak pro případ, že se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení nevyjádří k udělení či odepření souhlasu dle ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu, poskytne se poškozenému přiměřená lhůta k vyjádření, která nesmí být delší než 30 dnů a po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze. Jestli poškozený v případě, kdy je jeho souhlas vyžadován, tento neudělí nebo vezme svůj souhlas zpět, je trestní stíhání nepřijatelné (§ 11 odst. 1 písm. l) trestního řádu). Pokud již bylo trestní stíhání zahájeno, bude v takovém případě zastaveno. Obviněný má však právo i přes absenci souhlasu poškozeného na projednání věci trvat (§ 11 odst. 4 trestního řádu). Do zavedení novely¹⁰⁰, kterou byl doplněn a změněn s účinností od 01.07.1990 v současné době platný a účinný trestní řád¹⁰¹ byla jedná z povinností orgánů činných v trestním řízení stíhat všechny trestné činy z úřední povinnosti. Při tomto bylo vycházeno ze dvou základních zásad trestního řízení, a to zásady legality¹⁰² a zásady oficiality.¹⁰³ Toto zavedené právo poškozeného udělit souhlas s trestním stíháním je výjimkou z těchto dvou zásad.¹⁰⁴ Právo poškozeného udělit souhlas s trestním stíháním nabízí řešení konfliktu zájmu státu na trestním stíhání

¹⁰⁰ Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád.

¹⁰¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁰² Ustanovení § 2 odst. 3) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁰³ Ustanovení § 2 odst. 4) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání Praha: Leges, 2016, s. 862. ISBN 978-80-7502-106-9.

a zájmu poškozeného majícího blízký vztah k pachateli, jehož případné potrestání by mohl vnímat jako vlastní trest, nebo by jeho potrestáním mohl být nepřímo postižen. Tento institut vnímám jako další možnost ochrany poškozeného.¹⁰⁵ Oproti tomu musím zmínit, že některé trestné činy z taxativně, v ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu, vymezených trestných činů jsou tak závažnými skutkovými podstatami, u kterých by měl jednoznačně převažovat zájem státu, tedy společnosti na trestním stíhání, nad zájmem poškozeného, protože je nutné si uvědomit jaké následky pro společnost může mít v těchto případech neudělení souhlasu (nebo zpětvzetí uděleného souhlasu) v situaci, kdy je dán převažující zájem státu na řádném odsouzení a potrestání pachatele. Na další problém tohoto institutu poukazuje prof. JELÍNEK¹⁰⁶, který ho vnímá tak, že zákonodárce tímto institutem presumuje zájem poškozeného na stíhání jiné osoby než osoby blízké ve všech případech, poněvadž tento institut podmiňuje možnosti poškozeného vyjádřit souhlas nebo nesouhlas s trestním stíháním určitým blízkým vztahem osoby poškozeného a pachatele. Je třeba si uvědomit, že v praxi tomu tak ve všech případech není. V mnoha případech, zejména v případech tzv. nedbalostních trestných činů, zejména pak spáchaných na úseku dopravy, jejichž následky, které jsou mnohdy příčinou trestního stíhání jsou tak pro samotného poškozeného nepatrné, že nesouhlasí s tím, aby byl pachatel trestně stíhán, ale jelikož tento není vůči poškozenému osobou uvedenou v ustanovení § 100 odst. 2) trestního řádu, tak tomuto nemůže tento poškozený zabránit například neudělením souhlasu.

Jako autor této práce se zcela ztotožňuji s případným řešením tohoto institutu *de lege ferenda*, jak navrhuje sám prof. JELÍNEK, dle kterého by správným řešením bylo, pro případy závažných úmyslných trestných činů nevyžadovat souhlas poškozeného s trestním stíháním vůbec a pro případ méně závažných úmyslných a všech nedbalostních deliktů zavést institut trestního stíhání na návrh oprávněné osoby, bez jakýchkoliv vazeb na určitý blízký vztah poškozeného a pachatele. K tomuto institutu Nejvyšší soud ČR podal judikát ze dne 19.1.2011, sp. zn. 3 Tdo 709/2010-47, který konstatuje, že ustanovení § 163 odst. 1) trestního řádu

¹⁰⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 1319. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹⁰⁶ JELÍNEK, J. *Jak dál s trestním stíháním se souhlasem poškozeného*. Kriminallistika. 2017, č. 1.

se užije jen v případě, že poškozeným je fyzická osoba. V případě poškozeného právnické osoby nemůže být dle tohoto judikátu trestní stíhání podmíněno souhlasem právnické – umělé vytvořené osoby.¹⁰⁷

3.6. Právo poškozeného vzdát se svých procesních práv

Stejně tak jako předchozí právo poškozeného vyjádřit souhlas s trestním stíháním je toto právo jedním z podstatných práv poškozeného, kterému je v této práci věnována samostatná podkapitola. Toto právo poškozeného je v trestním řádu specifikováno v ustanovení § 43 odst. 5) a bylo do něj zakomponováno novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností k 1.1.2002. S ohledem na skutečnost, že se zde bavíme o právech, nikoliv povinnostech poškozeného, je zřejmé, že se svých procesních práv, které mu přiznává trestní řád může poškozený vzdát. V případě, že se tak dobrovolně rozhodne, činí tak svým prohlášením. Toto neplatí v případě, že je poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo jeli jeho způsobilost k právním úkonům omezena.¹⁰⁸ V těchto případech práva poškozeného vykonává jeho zákonný zástupce nebo opatrovník.¹⁰⁹ Instituty zákonného zastoupení a opatrovnictví, jsou upraveny občanským zákoníkem.¹¹⁰ Opatrovníka v trestním řízení, hrozí-li nebezpečí z prodlení, ustanoví poškozenému dle trestního řádu předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce za podmínky, že je to zapotřebí k výkonu jeho práv a zákonný zástupce jeho práva vykonávat nemůže.¹¹¹ Jedná se o podstatné právo co se týká stran řízení, protože toto náleží pouze poškozenému a samo o sobě je určitým průlomem zásady „nikdo se do budoucna (pro futuro) nemůže vzdát svých zákonných práv“.¹¹² Je jen na svobodné vůli každého poškozeného, zdali využije všech svých procesních práv, které mu poskytuje

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 3 Tdo 709/2010.

¹⁰⁸ Zde pozor na pojmy zbavení způsobilosti k právním úkonům, nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, jedná se o pojmy uvedené, v již neplatném občanském zákoníku. Ustanovení § 55 Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník používá pro tyto pojmy terminologii omezení svéprávnosti, poněvadž zbavit svéprávnosti nikoho již nelze.

¹⁰⁹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 230-231. ISBN 978-80-7598-306-0.

¹¹⁰ Ustanovení § 892-975 Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹¹ Ustanovení § 45 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹¹² PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. Online. 2003. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-22115.html>. [cit. 2023-12-06].

trestní řád, nebo zdali se jich vzdá částečně či zcela. K výkonu svých práv nesmí být žádným způsobem donucován což má smysl hlavně v případech, kdy pro něj může jeho účast v probíhajícím trestním řízení znamenat značné trauma a sám by mohl dobrovolně omezit styk s příslušnými orgány na minimum. Zde je nutno podotknout, že poškozený se dle ustanovení § 43 odst. 5) trestního řádu může vzdát pouze svých procesních práv vymezených zejména v ustanovení § 43 odst. 1 a 3) trestního řádu. S ohledem na skutečnost, že k výkonu svých práv nemůže být, jak shora uvedeno žádným způsobem donucován, tak i pro případ, že se jich nevzdá, tak je nemusí vykonávat.¹¹³ Poškozený se sice nemůže vzdát svých práv hmotných jako např. nároku na náhradu škody, poněvadž vzdání se takového práva je zcela vyloučeno. Poškozený však toto své právo nemusí uplatnit.¹¹⁴ V případě, že má poškozený zmocněnce, tak tento může se souhlasem poškozeného učinit toto prohlášení za něj.

Poškozený však musí být, dle ustanovení § 46 trestního řádu o všech jeho právech řádně poučen, před tím, než případně využije vzdání se některého nebo všech svých procesních práv, poněvadž s výjimkou poškozených s právním vzděláním a znalostmi všech práv poškozeného, jim teprve takové poučení umožní seznámit se se všemi prostředky, které může k dosažení svých zájmů využít, stejně tak jako možnost tyto prostředky nevyužít a omezit svoji účast na řízení. V souvislosti s tímto musím upozornit na skutečnost, že poškozený není povinen uplatnit všechna svá práva ihned na počátku řízení, a i proto má právo být o všech svých právech poučen opakovaně v každém stádiu řízení tudíž každým orgánem činným v trestním řízení.¹¹⁵ Pro tento případ týkající se procesního práva poškozeného na poučení o právech a poskytnout mu jejich řádné uplatnění by byla přednostní aplikace ustanovení § 43 odst. 5) trestního řádu i v tomto případě důsledkem nepoučení poškozeného, což by mohlo být v rámci dalšího řízení, dle právního názoru jiného orgánu činného v trestním řízení určitým zkrácením poškozeného na jeho právech a to zejména v případě, že by se poškozený rozhodl později svých veškerých procesních práv využít, popř. tyto uplatnit. Samotné dobrovolné

¹¹³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání Praha: Leges, 2016, s. 639. ISBN 978-80-7502-106-9.

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 319. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹¹⁵ Orgány činné v trestním řízení dle trestního řádu – soud, státní zástupce a policejní orgán.

prohlášení svobodné vůle poškozeného dle ustanovení § 43 odst. 5) trestního řádu, kterým se vzdá svých procesních práv zcela nebo částečně pak vyvolává otázku, zdali je přípustné, aby poškozený, který takto učinil vzal toto své prohlášení kdykoliv zpět. S ohledem na skutečnost, že žádné ustanovení trestního řádu toto nezakazuje ani nevylučuje, tak tato možnost podle mě existuje a je ji možno připustit. Mám za to, že učiní-li poškozený prohlášení o zpětvzetí svého předchozího prohlášení o vzdání se svých procesních práv, a to buď písemně, nebo do protokolu, pak postačí, že orgán činný v trestním řízení začne od tohoto okamžiku postupovat vůči poškozenému tak, jako by se svých práv nevzdal. Začne mu opět doručovat písemnosti, vyrozumívat ho o příslušných úkonech atd. Vzhledem ke skutečnosti, že poškozený nemůže znovu nabýt práva, které v mezidobí neuplatnil¹¹⁶, tak je zřejmé, že po zpětvzetí svého prohlášení o vzdání se svých procesních práv nemůže poškozený tyto práva nabyt zpětně, proto orgány činné v trestním řízení poškozenému nezasílají písemnosti, které učinili o úkonech v období mezi vzdáním se procesních práv poškozeného a jejich zpětvzetím, která by doručil, pokud by ke vzdání se práv podle § 43 odst. 5) trestního řádu nedošlo.

Jak výše zmiňuji, jsem toho názoru, že stejně jak má poškozený právo vzdát se všech svých procesních práv, tak stejně má i právo vzdát se jen části, popřípadě konkrétně poškozeným uvedených procesních práv. Tento můj názor podporuje prof. JELÍNEK¹¹⁷, osobnost českého trestního práva s dlouholetou publikační i akademickou praxí který možnost poškozeného vzdát se pouze některých procesních práv připouští. Proti mému názoru ale stojí názor jiného autora, dnes soudce Ústavního soudu ČR s dlouholetou právní i publikační praxí prof. ŠAMALA¹¹⁸, podle kterého takový postup z důvodu úzké vzájemné souvislosti práv poškozeného není možný. Se vsí úctou k tomuto autorovi mám ale za to, že tento postup možný je zejména s ohledem na to, že v případě procesních práv poškozeného, kterých se ustanovení § 43 odst. 5) trestního řádu

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 320. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání Praha: Leges, 2016, s. 639. ISBN 978-80-7502-106-9.

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 319. ISBN 978-80-7400-043-0.

týká lze bez problému každé procesní právo oddělit od výkonu jiného procesního, poněvadž nejsem stejného názoru jako uvedený autor v tom, že vzdání se procesního práva nahlížení do spisu nelze oddělit od řádného uplatnění hmotného práva poškozeného na náhradu škody. I přes tento svůj názor, musím v zájmu zachování všech práv poškozeného a umožnění jejich uplatnění každému poškozenému, na jehož svobodné vůli pak je zdali je uplatní či nikoliv, zcela souhlasit s názorem tohoto autora v tom, že byt' by se poškozený svým prohlášením vzdal jen části svých procesních práv, tak by orgány činné v trestním řízení měly postupovat dále v trestním řízení, tak jak by se jich nevzdal.¹¹⁹

3.7. Zmocněnec a společný zmocněnec, zastoupení a právo na zvolení

Pro poškozeného velice podstatný institut trestního řádu upraven ustanovením § 50 a násl. trestního řádu. S ohledem na zadání této práce, která se zaměřuje na práva obou skupin poškozených a ochranu poškozených v trestním řízení podle současné právní úpravy, ve kterých v předchozích kapitolách tento institut zavedený do trestního řádu zmiňuji, tak považuji za nutné se mu v samostatné podkapitole věnovat. Ustanovení § 50 trestního řádu dává právo poškozenému nechat se zastupovat zmocněncem, který může být současně jeho důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů¹²⁰ a tímto může být dle znění tohoto ustanovení kterákoliv fyzická i právnická osoba, která je plně svéprávná, tedy jejíž způsobilost k právním úkonům nebyla nijak omezena. V hlavním líčení a při veřejném zasedání jim být nemůže, kdo je předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Ustanovení § 51 trestního řádu specifikuje práva zmocněnce, které může činit za, nikoliv jménem, poškozeného včetně oprávnění zúčastnit se všech úkonu, kterých se může zúčastnit poškozený a oprávnění spojeného se zahájením trestního stíhání a průběhem vyšetřování spočívajícím v právu být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje a jejich výsledek může být použit jako důkaz. Mimo to má zmocněnec právo v případě, že to oznámí policejnímu orgánu účastnit se

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. Online. 7. vydání. Praha: C. H. Beck. 2013, s. 506–536. ISBN 978-80-7400-465-0. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgnpwk5tlge3a&groupId=0&rowIndex=0&refSource=search>. [paywall]. [cit. 2024-01-07]

¹²⁰ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

vyšetřovacích úkonu a policejní orgán je povinen zmocněnce o těchto úkonech vyrozumět. Toto právo umožňující od počátku vyšetřování přítomnost zmocněnce u vyšetřovacích úkonů spojené s povinností orgánu činných v trestním řízení zmocněnce o takových úkonech vyrozumívat, však nepřísluší poškozenému, který není zastoupen zmocněncem, což považuji za velice podstatný nedostatek tohoto právního předpisu a je otázkou, zdali je v tomto případě přípustná analogie, vztahu zmocněnce poškozeného a poškozeného. Podle mého názoru přípustná je a pokud trestní řád umožňuje tyto práva zmocněnci a stejná práva doslovně neuvádí u poškozeného, měl by v případě, že o to poškozený, který není zastoupen zmocněncem mít toto právo v trestním řízení taktéž a mělo by mu to být orgány činnými v trestním řízení umožněno včetně jeho vyrozumívání o těchto úkonech. Jak již shora uvedeno, zmocněncem poškozeného může být při splnění výše uvedených podmínek kterékoliv fyzická i právnická osoba. Dle J. LÁTALA jim však bude obyčejně advokát.¹²¹ V případě, že vyvstane nutnost opatrovníka poškozenému ustanovit z důvodů specifikovaných v ustanovení § 45 odst. 1) trestního řádu, tak jinou osobu než advokáta lze podle ustanovení § 45 odst. 2) trestního řádu ustanovit jen se souhlasem poškozeného, opatrovníka ustanoví předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce a nelze jim ustanovit toho, u koho je na místě mít odůvodněnou obavu, že nebude řádně hájit zájmy poškozeného. Novelou trestního řádu provedenou zákonem o obětech trestných činů byly zavedeny další práva poškozeného v souvislosti s institutem zmocněnce jako např. právo poškozeného, který je zároveň obětí, popř. zvláště zranitelnou obětí trestného činu si svého zmocněnce vyhledat v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.

Trestní řád obsahuje ustanovení i pro situace, kdy je v trestním řízení vysoký počet poškozených. To může vést k obrovským nárokům na financování ze strany státu a zbrzdit průběh řízení. Novelou z roku 2001¹²² byl do trestního řádu zaveden § 44 odst. 2), který umožňuje pro případy mimořádně vysokého počtu poškozených, který však není číselně v trestním řádu specifikován (dle judikatury

¹²¹ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s.18.

¹²² Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon o trestním řízení soudním (trestní řád).

se jedná o stovky či tisíce)¹²³ hrozí-li z důvodu jednotlivého uplatňování individuálních práv jednotlivými poškozenými zjevné zpomalení řízení, předsedovi senátu nebo v přípravném řízení soudci na návrh státního zástupce usnesením proti kterému není přípustná stížnost rozhodnout, že poškození mohou uplatňovat svá práva pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí.¹²⁴ Nepřípustnost stížnosti proti vyhlášenému usnesení soudu o ustanovení společného zmocněnce poškozených je dle mého názoru zcela na místě, poněvadž toto omezení nevnímám jako zjevné zasahování do práv poškozeného ani jako podstatné omezování procesních práv poškozeného a připuštění tohoto řádného opravného prostředku proti usnesení by s ohledem na velmi vysoký počet poškozených, při rozhodování o takovém množství podaných stížnosti zcela zablokovalo trestní proces.¹²⁵ Společným zmocněncem může být za stejných podmínek jako u zmocněnce kterákoliv fyzická osoba nebo právnická osoba, dle P. ŠÁMALA¹²⁶ jim může být dokonce i osoba, která je taktéž jedním z poškozených v případě, že splňuje předpoklady uvedené v ustanovení § 50 odst. 1 a 2) trestního řádu. S tímto názorem se neztotožňuje prof. JELÍNEK,¹²⁷ který je názoru, že pokud by jeden z poškozených zvolil zmocněncem sám sebe, mělo by to tytéž důsledky, jako kdyby poškozený na výzvu soudu vůbec nereagoval. Ti poškození, kteří nereagují na výzvu soudu ke zvolení společného zmocněnce, poté nemohou bez jeho volby nadále uplatňovat svá práva v trestním řízení.

Co se týče osoby společného zmocněnce de lege ferenda, tak já osobně se plně ztotožňuji s názorem prof. JELÍNKY,¹²⁸ že by do trestního řádu, měla být u institutu společného zmocněnce poškozených, zavedena podmínka právnického vzdělání takové osoby, popř. podmínka, že společným zmocněncem může být jen advokát, jehož činnost bude hrazena z veřejných prostředků tak jako činnost ex offio ustanoveného obhájce obviněného. Taktéž bych de lege ferenda přivítal, kdyby

¹²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 328. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 328-329. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹²⁶ Tamtéž, s. 329.

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání Praha: Leges, 2016, s. 644. ISBN 978-80-7502-106-9.

¹²⁸ Tamtéž.

zákonodárce alespoň rámcově stanovil počet poškozených, který se bude považovat za mimořádně vysoký a zohlednil přitom i počet uplatňovaných nároků na náhradu škody.

Společného zmocněnce poškozených vybere soud i v případě, že by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou na výběru společného zmocněnce nedohodnou. Výhodami společného zmocněnce je snížení nákladů na doručování a další úkony jakož i zjednodušení a zrychlení řízení, naproti tomu nevýhodami může být ztížení uplatňování práv poškozeným, kteří žijí v různých částech republiky, jakož i náhrada nákladů společného zmocněnce může být pro odsouzeného velkou zátěží.

4. Adhezní řízení

Adhezní řízení je pojem odpovídající specifické součásti trestního řízení, která se zaměřuje na projednání a rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Toto řízení není formálně ani časově odděleno od hlavního líčení, naopak toto s ním splývá, což umožňuje efektivnější dokazování a zjednodušuje proces pro všechny strany.¹²⁹ V tomto řízení se však rozhoduje jen o nároku poškozeného, který byl podle § 43 odst. 3) trestního řádu řádně a včas uplatněn. Mezi výhody adhezního řízení patří zejména možnost rychlejšího dosažení rozhodnutí o nároku, v jehož průběhu není na poškozeného přeneseno důkazní břemeno, tak jak tomu je ve zdlouhavém a pro poškozeného nákladném civilním procesu,¹³⁰ který až na výjimky začíná po ukončení trestního procesu, tedy poté, co pro odsouzeného vše končí, adhezní řízení v rámci řízení trestního má i ochranný aspekt pro poškozeného, poněvadž minimalizuje stres a trauma poškozeného z opakovaných procesů zejména procesů vedených v řízeních občanskoprávních, ale i jiných.¹³¹ Samotné rozhodnutí trestního soudu o náhradě způsobené škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je pro poškozeného mnohdy i morální satisfakci. Trestní soud se při rozhodování v adhezním řízení řídí hmotně právními normami občanského či jiného práva upravujícího vztahy, jako například práva pracovního apod., avšak z hlediska procesního je vázán pouze procesními postupy dle trestního řádu, a ani analogicky nesmí použít při tomto jiné procesní normy, civilního soudního řádu.¹³²

¹²⁹ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 24.; MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999, s. 860. ISBN 978-80-7179-572-8.

¹³⁰ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 455. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹³¹ VICHEREK, Roman. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. Online. 2014. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahraduskody-v-trestnim-řízení-95828.html>. [cit. 2024-01-07].

¹³² LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 24-25.

Adhezní řízení představuje praktický nástroj pro rychlé a efektivní řešení nároků poškozeného v rámci trestního procesu. Nabízí řadu výhod a zjednodušuje cestu k nápravě pro oběti trestných činů.

4.1. Uplatnění nároku poškozeného v adhezním řízení

Vzhledem ke skutečnosti, že v adhezním řízení se rozhoduje jen o nároku poškozeného, který byl podle trestního řádu řádně a včas uplatněn, tak je zřejmé, že tímto poškozeným nemůže být každý poškozená, ale pouze ten, který se může stát subjektem adhezního řízení a toto řízení může být zahájeno a v tomto soudem rozhodováno pouze na podkladě iniciativy takového poškozeného, nikoliv z moci úřední, což je výjimkou ze zásady oficiality.¹³³ Ze znění první věty ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu vyplývá, resp. je jim stanoveno, že „*Poškozený je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal.*“ Z tohoto je pak zřejmé, že jediným, kdo tento návrh může učinit a tím se stát subjektem adhezního řízení je pouze a jen poškozený, popřípadě v zastoupení, jeho zmocněnec (§ 50 a 51 trestního řádu), zákonný zástupce poškozeného (§ 45 odst. 1 trestního řádu) a za podmínek stanovených v § 45 odst. 2) trestního řádu též opatrovník ustanovený poškozenému k výkonu jeho práv. Žádná jiná osoba, tedy ani státní zástupce takto činit nemůže. Mimo požadavku včasného uplatnění nároku¹³⁴ na náhradu škody vyplývajícího z ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu, kterým zákonodárce stanovuje nejzazší možný okamžik, kdy poškozený může uplatnit svůj nárok před soudem, z čehož vyplývá, že takto může činit kdykoliv před tím v průběhu celého trestního řízení, tedy i v řízení přípravném, trestní řád požaduje podmínku řádného uplatnění takového požadavku a za tímto účelem stanovuje formální záležitosti tohoto uplatnění tak, že návrh na uplatnění nároku musí být podán písemně

¹³³ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 76.; ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 767. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹³⁴ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 455. ISBN 978-80-7179-559-9.

a musí obsahovat označení obviněného, proti kterému se nárok uplatňován, jasné vyjádření požadavku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení s konkrétní výši požadované náhrady, popř. rozsahu vydání bezdůvodného obohacení a důvod, na základě kterého je nárok uplatňován.¹³⁵ Tento nárok musí být dle znění ustanovení 43 odst. 3) trestního řádu poškozeným, nebo osobou zastupující poškozeného uplatněn nejpozději v hlavním líčení, před zahájením dokazování. V případě dohody o vině a trestu, nejpozději při prvním jednání o takové dohodě a v případě trestního příkazu nejpozději před jeho vydáním. O tomto musí být poškozený v každém stádiu trestního řízení poučen. Pokud poškozený návrh podá opožděně, tak soud nemůže rozhodnout o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení a musí rozhodnout usnesením, že poškozený svůj nárok v trestním řízení uplatňovat nemůže.¹³⁶ Tyto lhůty stanovené v druhé větě ustanovení § 43 odst. 3) trestního řádu jsou lhůtami procesními, které můžeme rozdělit na lhůty tzv. pořádkové a soudcovské. Tyto lhůty jsou stanoveny v zájmu efektivity řízení a jejich zmeškání nemusí mít za následek ztrátu práva na náhradu škody v adhezním řízení, to však jen v případě, pokud k zmeškání lhůty došlo z omluvitelných důvodů. V těchto případech může být na základě žádosti poškozeného lhůta vrácena, takže se k jejímu zmeškání nepřihlédne. U soudcovských lhůt navíc ani není třeba o vracení žádat. Stejného názoru ale nebyl Krajský soud v Plzni, který rozhodl, že promeškané procesní lhůty, kterou je i lhůta pro podání návrhu dle § 43 odst. 3) trestního řádu, již navrátit nelze.¹³⁷ V hlavním líčení má dle ustanovení § 206 odst. 2) trestního řádu předseda senátu povinnost po přednesení se poškozeného dotázat, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem a v jakém rozsahu. Pro případ, že se poškozený k hlavnímu líčení nedostaví, je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu. V případě dohody o vině a trestu má podle ustanovení

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 316. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹³⁶ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 81.

¹³⁷ Pro srovnání – Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/99.

§ 175a odst. 2) trestního řádu státní zástupce povinnost poškozeného o místě a času prvního jednání vyrozumět a taky ho upozornit na to, že nejpozději při tomto prvním jednání, může uplatnit svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno. V těchto ustanoveních týkajících se řízení u soudu, jakož dalších ustanoveních v rámci přípravného řízení např. a zejména ustanovení § 43 odst. 3) a § 46 trestního řádu lze spatřovat jakousi ochranu poškozeného ze stran orgánu činných v trestním řízení. V současné právní úpravě¹³⁸, však neexistuje konkrétní ustanovení, které by řešilo zmeškání lhůty k uplatnění nároku poškozeného z důvodu pochybení orgánů činných v trestním řízení, popř. neumožnění v takovém případě navrátit procesní lhůtu. Toto považuji za velmi podstatný nedostatek současné právní úpravy, který pro případ, že výše uvedené pochybení orgánu činných v trestním řízení a zejména pak soudu nastane, tak toto bezpochyby jednoznačně znevýhodňuje pozici poškozeného. Z hlediska současné právní úpravy, pak má poškozený dle současné právní úpravy jedinou možnost, a to podání odvolání ve smyslu ustanovení § 246 odst. 2) trestního řádu, neboť zejména pochybení soudu, resp. předsedy senátu, který opominul svou povinnost uloženou mu ustanovením § 206 odst. 2) trestního řádu v řízení před soudem spočívající v dotázání se poškozeného, zda příslušný nárok uplatňuje, by mohl soud hodnotit jako porušení ustanovení o řízení, které předchází rozsudku, které je následkem absence výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.¹³⁹ Tato, v popsaném případě dá se říci jediná možnost poškozeného, je podle mě velkou komplikací pro poškozeného v podobě jediné cesty přes odvolání. Lze to vnímat i tak, že ze strany soudu by toto mohlo být, pokud již v minulosti nebylo, svým způsobem „zneužíváno“ v tom kontextu a s vědomím, že ne každý poškozený, zejména ten, který nemá žádné znalosti a povědomí o trestním právu, nebo není osobou se znalostmi trestního práva zastoupen, této jediné, právním předpisem povolené cesty domoci se práva uplatnit tento nárok v případě, že lhůtu

¹³⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹³⁹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice. Beckova edice právní instituty*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 465. ISBN 978-80-7179-559-9.

z důvodu pochybení orgánu činných v trestním řízení zmeškal, odvolání ve smyslu ustanovení § 246 odst. 2) trestního řádu podá. Pro práci soudu je i z časového hlediska jednodušší tuto situaci řešit vyhlášením usnesení soudu, bez připuštění stížnosti o nemožnosti uplatnit nárok na náhradu škody v adhezním řízení a odkázat tak poškozeného na mnohem složitější a pro poškozeného finančně náročné řízení ve věcech občanskoprávních. Co se týče tohoto nedostatku, tak jsem přesvědčen, že de lege ferenda, by zákonodárce měl v rámci novelizace, nejlépe však rekonstrukce celého procesního předpisu oblasti trestního práva, tedy trestního řádu bezpochyby do něj zařadit i ustanovení řešící situaci, kdy poškozený zmeškal příslušnou lhůtu z důvodu pochybení orgánů činných v trestním řízení a v tomto jednoznačně stanovit postup v takových případech, což by pro poškozeného znamenalo nejen jistotu, že mu nebude znemožněno využít práva na náhradu škody v rámci adhezního řízení i přes to, že sám nezavinil přemeškání lhůty návrhu a nebude mu tedy k tíži nesplnění povinnosti ze strany orgánu činných v trestním řízení, zejména soudu v hlavním líčení a státního zástupce v případě dohody o vině a trestu.

Každý řádně a včas uplatněný nárok poškozeného lze změnit co do výše uplatňované náhrady škody, nemajetkové újmy nebo rozsah vydání bezdůvodného obohacení změnit. Takto lze ale činit jen do doby, než se soud v hlavním líčení odebere k závěrečné poradě. Totéž platí v případě veřejného zasedání řízení o odvolání.¹⁴⁰

V této podkapitole zmiňovaný nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nelze uplatnit v adhezním řízení probíhajícím v rámci tohoto trestního řízení, pokud o tomto nároku bylo již, byť nepravomocně¹⁴¹ rozhodnuto v řízení občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení, jak stanoví § 44 odst. 3) trestního řádu (prekluze rozhodnutí). Může ho však v adhezním řízení podle § 43 odst. 3) trestního řádu uplatnit v případě, že jej sice již uplatnil v řízení občanskoprávním nebo jiném, ale prozatím o něm nebylo, byť

¹⁴⁰ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 83-84.; ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 768. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁴¹ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 86.

nepravomocným rozhodnutím rozhodnuto.¹⁴² Tento zákaz je na místě proto, aby nedocházelo k situacím, kdy by o stejném nároku mezi stejnými osobami probíhalo více řízení ve věci náhrady škody..., které by byly ukončeny více vykonatelnými rozhodnutími.¹⁴³

4.1.1. Rozhodování a podmínky rozhodování soudu o nároku v adhezním řízení

Oprávněný poškozený, který včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, má právo na jeho projednání a rozhodnutí soudu. Soud má v takovém případě povinnost se tímto návrhem zabývat a rozhodnout o něm, a při tomto rozhodování je vázán jednak výší uplatněného nároku poškozeným, nemůže mu tedy ze své vlastní vůle přisoudit více, než poškozený požaduje (ne ultra petita partium) a jednak osobou, proti které se poškozený svého nároku domáhá. Soud nemá povinnost uložit povinnost nahradit tuto škodu vůči osobě, proti které nebyl nárok poškozeného uplatněn. Jak vyplývá ze soudní praxe, svůj návrh může poškozený, jak již výše uvedeno i v tomto případě upravit, nicméně takto může činit nejpozději, než se soud odebere k závěrečné poradě.¹⁴⁴

O nároku poškozeného v adhezním řízení soud rozhoduje pouze rozsudkem,¹⁴⁵ přičemž není podstatné, zdali se jedná o rozsudek odsuzující nebo zprošťující, nebo o trestní příkaz.¹⁴⁶ Soud může o tomto nároku rozhodnou pouze těmito způsoby:¹⁴⁷

- přiznat plný nárok.
- přiznat částečný nárok a zbytek odkázat na občanskoprávní řízení.
- odkázat na občanskoprávní řízení, popřípadě i na jiné řízení,

¹⁴² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003., LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 87.

¹⁴³ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 87.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 03.10.1985, sp. zn. 11 To 72/85., LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 87., ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1841. ISBN:978-80-7400-043-0.

¹⁴⁵ Ustanovení § 120 a 121 zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁴⁶ Ustanovení § 314f odst. 1 písm e) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁴⁷ Ustanovení § 228 a § 229 odst. 1,2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

přičemž není vyloučena ani kombinace těchto způsobu rozhodnutí v závislosti na povaze věci a počtu projednávaných skutků, kterými měla být způsobena škoda, nemajetková újma nebo získáno bezdůvodné obohacení.

Zamítnutí řádně a včas uplatněného nároku trestní řád nepřipouští a takový postup je zcela vyloučen a to i pro případ, že soud na podkladě dokazování dospěje k závěru, že tento uplatněný nárok není opodstatněný, nebyl prokázán nebo že byl spoluzaviněn poškozeným.¹⁴⁸ Výrok rozhodnutí o nároku poškozeného musí být samostatný a oddělitelná od výroku o vině a trestu, co do obsahu, tak výrok musí obsahovat přesné vymezení osoby oprávněné i přiznaný nárok¹⁴⁹ a tento musí být náležitě odůvodněn v intencích ustanovení § 125 trestního řádu, soud v odůvodnění výroku musí především konstatovat, zdali byl nárok uplatněn řádně a včas, oprávněnou osobou, které nároky byly uplatněny a v jaké výši atd.

V případě, že je pravomocným rozhodnutím soudu obžalovanému tímto výrokem o náhradě škody uložena povinnost a tato nebyla ve stanovené lhůtě dobrovolně splněna, je výrok v takovém rozsudku zároveň exekučním titulem, poněvadž tento pravomocný rozsudek trestního soudu, který obsahuje výrok o náhradě škody je považován za ve smyslu ustanovení § 274 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu.¹⁵⁰

Smrtí poškozeného přechází tento nárok na dědice, a to v takovém rozsahu, v jakém náležel poškozenému v okamžiku jeho úmrtí.¹⁵¹

Co se týče podmínek rozhodování o přiznání nároku na náhradu škody poškozenému, tak soud, v případě, že neexistuje žádná zákonná překážka a jsou-li splněna níže uvedená kritéria má povinnost rozhodnout o této náhradě, resp.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 769–770. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁴⁹ Ustanovení § 228 odst.2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁵⁰ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 121-124.; MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.866-867. ISBN 978-80-7179-572-8., MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.870. ISBN 978-80-7179-572-8., ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1848-1849. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1843. ISBN 978-80-7400-043-0.

zavázat obviněného k náhradě takové škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Výše zmiňovaná kritéria spočívají v tom, že:

- **přiznat nárok**, nebo část nároku poškozenému v adhezním řízení lze, jak jsem již uvedl shora, jen na podkladě odsuzujícího rozsudku, přičemž není podstatné, jaký trest byl tímto obžalovanému uložen, v jaké výši, nebo zdali bylo upuštěno do potrestání obžalovaného. Podstatné je pouze to, že byl uznán vinným¹⁵², což je typické zejména při postupu soudu v hlavním líčení dle ustanovení § 223a odst. 1) trestního řádu, při kterém je konstatováno, že skutek se stal, že jej spáchal obžalovaný, ale tomuto není uložen trest nicméně zůstává mu povinnost nahradit škodu. O tomto ale až níže.

- **uvedená škoda**, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení, musí být způsobeno skutkem, pro který byl obviněný rozsudkem uznán vinným, z čehož vyplývá, že mezi skutkem a vznikem škody, nemajetkové újmy nebo získání bezdůvodného obohacení, které nebo kterého se poškozený domáhá existuje příčinný vztah, přičemž je nepodstatná právní kvalifikace takového skutku.¹⁵³

- **škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení** musí mít charakter újmy, a nárok poškozeného musí mít dostatečný podklad v hmotném právu, když hmotně právní předpisy, tedy nejen trestní, ale předpisy soukromého práva jako např. občanský zákoník,¹⁵⁴ zákon o obchodních korporacích,¹⁵⁵ zákoník práce¹⁵⁶ apod., které jsou pro rozhodování trestního soudu v adhezním řízení důležité proto, že tyto obsahují ustanovení upravující vznik nároku na náhradu škody jako např. okruh oprávněných osob, způsob náhrady atd.¹⁵⁷

- **výše tohoto nároku nebo alespoň jeho minimální výše** a odpovědnost obviněného, musí byla v trestní řízení zjištěna a prokázána, poněvadž trestní soud v adhezním řízení je vázán procesním předpisem trestního práva, tedy trestním řádem a možnost úvahy, kterou disponuje soud v civilním procesu podle

¹⁵² ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 766. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁵³ Tamtéž, s. 770.

¹⁵⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁵⁵ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

¹⁵⁶ Zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce

¹⁵⁷ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.866-867. ISBN 978-80-7179-572-8., ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1839. ISBN 978-80-7400-043-0.

ustanovení § 136 občanského soudního řádu nemá. Mám však povinnost vyplývající mu z jedné ze základních zásad trestního řízení,¹⁵⁸ podle které je povinen postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí, v tomto případě pro rozhodnutí o nároku poškozeného.¹⁵⁹

- soudu nesmí v rozhodnutí o nároku poškozeného bránit žádná zákonná překážka, jako je promlčení práva poškozeného nebo uhrazení celého, poškozeným uplatněného nároku obžalovaným.¹⁶⁰

V závěru bych uvedl, že ustanovení § 228 odst.1) trestního řádu, bylo novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., doplněno o část věty, která soud, při splnění stanovených podmínek:

- nebrání-li tomu zákonná překážka
- výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení je součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, kterým se obžalovaný uznává vinným
- škoda v této výši nebyla doposud uhrazena, popř. bezdůvodné obohacení nebylo doposud v tomto rozsahu vydáno,

zavazuje k povinnosti rozhodnout o povinnosti k náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení.¹⁶¹ K dalšímu upřesnění ustanovení § 228 odst. 1) trestního řádu poté došlo novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb.

4.1.2. Odkázání poškozeného na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení

I přes skutečnost, že poškozeným byly splněny všechny podmínky pro vydání rozhodnutí o nároku poškozeného v adhezním řízení a nárok jim byl uplatněn řádně a včas, jsou mnohé případy, kdy trestní soudy v adhezním řízení z jakéhokoliv důvodu o nároku poškozeného nerozhodnou v intencích ustanovení § 228 trestního řádu. V takových případech musí soud, poněvadž tento nárok

¹⁵⁸ Ustanovení § 2 odst. 5) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1845. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹⁶⁰ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.868. ISBN 978-80-7179-572-8.

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1834. ISBN 978-80-7400-043-0.

nemůže odmítnout ani v jeho části postupovat tak, že poškozeného s jeho nárokem odkáže na řízení občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení, což pro poškozeného znamená, že svůj nárok nebo jeho, v adhezním řízení, nepřiznanou část může uplatnit již jen mimo trestní řízení způsobem stanoveným pro uplatňování jiných majetkových nároků.¹⁶²

Výrok podle § 229 trestního řádu o tom, že se poškozený se se svým nárokem, buď celým nebo částečným, odkazuje na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem soud učiní v případech uvedených v ustanovení § 229 odst. 1, 2 a 3) trestního řádu z důvodů, kterými jsou:

Pro případ odkázání v celém rozsahu (§ 229 odst. 1 trestního řádu)

- výsledky dokazování provedeného před soudem neposkytují soudu dostatečný podklad pro to, aby mohl v rozsudku o nároku poškozeného rozhodnout, poněvadž ani po takto provedeném dokazování nelze bez důvodných pochybností v patřičném rozsahu zjistit stav, proto nelze o nároku rozhodnout a tomuto vyhovět co do výše nebo jeho důvodnosti.
- pro rozhodnutí o nárocích poškozeného je třeba provádět další dokazování. Takový postup by podstatně protáhl trestní řízení. Takto soud postupuje v situacích, kdy je dokazování poskytuje dostačující podklady pro rozhodnutí o předmětu trestního stíhání, ale pro spolehlivé prokázání a uplatnění nároku poškozeného, je zapotřebí ještě provádět další dokazování, které by přesahovalo rámec trestního řízení a podstatně jej protáhlo.¹⁶³

Pro případ odkázání jen v části nároku (§ 229 odst. 2 trestního řádu)

- výsledky dokazování poskytují dostatečný podklad pouze pro část uplatněného nároku, proto soud rozhodne pouze o té části nároku, která byla prokázána. Se zbytkem nároku je potom povinen poškozeného odkázat na řízení občanskoprávní nebo na řízení před jiným příslušným

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1871. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹⁶³ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. s.872-873. ISBN 978-80-7179-572-8., RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 511. ISBN 978-80-7179-559-9.

orgánem.¹⁶⁴ Orgán provádějící následně toto příslušné řízení, v tomto řízení rozhoduje jen o zbytku nároku poškozenému v předcházejícím adhezním řízení nepřiznaném a nemůže se v příslušném řízení již dotknout části přiznaného nároku.¹⁶⁵

Pro případ zproštění obžaloby (§229 odst. 3 trestního řádu)

Jak jsem již uvedl v této kapitole, výrok o náhradě škody může v adhezním řízení soud učinit jen v odsuzujícím rozsudku za podmínek, že obžalovaného uzná vinným a mezi jednáním obžalovaného a uplatněným nárokem na náhradu škody existuje přímý a příčinný, proto v případě, že soud obžalovaného, tak poškozeného musí vždy s jeho řádně uplatněným nárokem odkázat na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení.¹⁶⁶ Samotný výrok soudu odkazující poškozeného s nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení do řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě řízení před jinými orgány, má význam pro poškozeného v tom smyslu, že v případě odkázání nemůže být pochyb o řádném a včasném uplatnění tohoto nároku a řádném pokračování v řízení, pro případ promlčení nároku.¹⁶⁷

4.2. Trestní příkaz a rozhodování o nároku poškozeného

Vzhledem ke skutečnosti, že trestní příkaz, je forma odsuzujícího rozsudku tak o řádně a včas uplatněném nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení lze rozhodnout i trestním příkazem, avšak samosoudci tato povinnost z trestního řádu nevyplývá ani v případě, že byl nárok poškozeného řádně a včas uplatněn. Včasným uplatněním se zde rozumí, uplatnění tohoto nároku nejpozději do okamžiku vydání trestního příkazu. Jedná se o formu rozhodnutí samosoudce, tedy okresního soudu, upravenou v ustanovení § 314f odst. 1) a násl. trestního řádu, které může bez projednání věci v hlavním líčení vydat samosoudce za podmínek uvedených v ustanovení

¹⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1874. ISBN 978-80-7400-043-0.

¹⁶⁵ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994, s. 112.

¹⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1875. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.1873. ISBN 978-80-7400-043-0.

§ 314e odst. 1) a násl. trestního řádu. Tento institut byl do trestního práva procesního bezpochyby implementován zejména v úmyslu zákonodárce zjednodušit, zrychlit, a tedy i zhospodárnit trestní proces. Při tomto jednosměrném pohledu se, dle mého přesvědčení nezaměřil dostatečně na osobu poškozeného, zejména osobu poškozeného s nárokem na náhradu, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, kromě toho, že novelou trestního řádu umožnil samosoudci učinit i v rámci trestního příkazu výrok o přiznání nároku poškozeného, přičemž však zcela opomněl tu skutečnost, že poškozený se o vydání trestního příkazu nedozví dříve, než by mu byl doručen, proto nemůže nejpozději do okamžiku jeho vydání, pokud takto neučinil řádně již v přípravném řízení, takto ani učinit. Mám za to, že toto je podstatné krácení práva poškozeného. Nicméně ani s novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů se nad tímto ustanovením nikdo nezamyslel a to ani v tom směru, že byt' je trestní příkaz prezentován, jako určitá forma odsuzujícího rozsudku, který se za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 314f odst. 2) trestního řádu¹⁶⁸ poškozenému doručuje, přesto poškozený není ani v případě, že trestní příkaz obsahuje výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, osobou oprávněnou podat proti tomuto rozhodnutí opravný prostředek – odpor a to ani do tohoto výroku.¹⁶⁹

Mám za to že tento institut by měl být de lege ferenda zcela přepracován v tom smyslu, že by poškozený, který má nárok na náhradu škody měl právo podat minimálně proti výroku o náhradě škody řádný opravný prostředek- odpor a samosoudci vydávajícímu trestní příkaz uložil jednak povinnost, rozhodnout o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v případě, že budou splněny příslušné podmínky, jednak povinnost trestní příkaz doručovat i poškozenému, který neuplatnil svůj nárok na náhradu škody byt' mu byla jednáním obžalovaného způsobena a zároveň povinnost takového

¹⁶⁸ „Poškozenému se trestní příkaz doručí, pokud v trestním řízení uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo pokud trestním příkazem byla uložena majetková trestní sankce a poškozený je jinou osobou než stát a je znám.“

¹⁶⁹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 242. ISBN 978-80-7598-306-0., ustanovení § 314g odst. 1) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

poškozeného informovat předtím, než trestní příkaz vydá o tom, že jej má v úmyslu vydat a zároveň poskytl poškozenému přiměřenou lhůtu na přípravu uplatnění jeho nároku.

V opačném případě mám za to, že by měl být tento institut zcela zrušen, poněvadž si nemyslím, že tento institut zcela naplnil očekávání zákonodárců, kteří jej do právního předpisu implementovali a novelami upravovali. Mám za to, že byt' tento institut asi ulehčil okresním soudům, a snad i zrychlil a zhospodárnil proces, tak i přes to je vnímán jako veliká nespravedlnost vůči poškozeným a zavedením institutu dohody o vině a trestu do trestního řádu, se mi jeví institut trestního příkazu, byt' je institutem zcela odlišným, jako zcela nadbytečný. Jako nadbytečný se mi jeví tím spíš, že je možno použít odklonů v trestním řízení, u kterých je i v podstatě i zajištěna náhrada způsobené škody poškozenému, poněvadž je jednou z podmínek pro takový postup.

4.3. Uspokojení nároku poškozeného v rámci odklonů

Trestní řád definici pojmu odklon neobsahuje. Jedná se však o další způsoby, jak dosáhnout uspokojení nároku poškozeného mimo výše uvedené adhezní řízení probíhající současně s hlavním líčením soudu, nebo vydáním trestního příkazu samosoudcem. Odklony svými přístupy vymezují odborníci ve svých publikacích různými přístupy. Prof. JELÍNEK,¹⁷⁰ vnímá odklon jako alternativu standardního trestního řízení, které nedospěje do svého typického konce v podobě odsuzujícího rozsudku vyslovením viny a uložením trestní sankce, protože je před vyhlášením rozsudku vyřízena jinak. Pro toto jiné vyřízení je důležitá podmínka nepochybnosti o vině obviněného, popřípadě obžalovaného. Pro O. Suchého,¹⁷¹ je odklon alternativním způsobem trestního řízení vedle projednávání věci před soudem, kdy má být věc přednostně vyřízena neformálně mimosoudními prostředky. Z obou definicí dle mého názoru vyplývá, že mezi odklony by neměl být řazen trestní příkaz, jelikož tento má povahu odsuzujícího rozsudku a nemůže jím být rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání ani narovnání. Podle zmíněných definic se kloním k názoru, že za odklony v trestním řízení lze

¹⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013, s. 740-741. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁷¹ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, roč. 130, č. 3/1991, s. 248-255.

považovat toliko podmíněné zastavení trestního stíhání¹⁷², narovnání¹⁷³, dohodu o vině a trestu¹⁷⁴ a další způsoby jako v případě zkráceného přípravného řízení upraveného ustanovením § 179a a násl. trestního řádu je jim zcela určitě podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a v řízení ve věcech mládeže¹⁷⁵ podle ustanovení § 66 odst. 1) zákona o soudnictví ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání. V této práci se budu věnovat podrobněji věnovat uspokojení nároku poškozeného v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání a dohody o vině trestu.

4.3.1. Uspokojení nároku poškozeného v rámci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání

Tento institut je společně s institutem narovnání, který budu zmiňovat následovně co do odklonů v trestním řízení nejvyužívanější a z mého pohledu lze pouze tyto dva instituty skutečně za odklon považovat. Výše zmiňované ustanovením § 179a a násl. trestního řádu je vlastně jen alternativou ustanovení o podmíněném zastavení trestního stíhání zavedeného novelou do trestního řádu pro účely zkráceného přípravného řízení a takto vnímám i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání z hlediska alternativy podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Institutu specifikované v ustanovení § 307 trestního řádu a 309 trestního řádu lze uplatnit, jen v případě, že je vedeno řízení o přečinu.¹⁷⁶

Institut odklonu s názvem podmíněné zastavení trestního stíhání je upraven v ustanovení § 307 trestního řádu. Ustanovení § 308 trestního řádu již jen specifikuje postup orgánu činného v trestním řízení, který rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které se vydává formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost, vydal pro případ, že se obviněný osvědčil či nikoliv. Ustanovení § 307 odst. 1) pak taxativně vymezuje podmínky, kdy soud a v přípravném řízení státní zástupce může se souhlasem obviněného, přičemž souhlas je třeba odlišit od doznání a nesmí být jakýchkoliv pochybností o tomto

¹⁷² Ustanovení § 307 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁷³ Ustanovení § 309 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁷⁴ Ustanovení § 175a a §175b zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁷⁵ Dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁷⁶ Ustanovení § 14 odst. 2) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník *“Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.”*

souhlasu, podmíněně zastavit trestní stíhání. Tento postup je možný jen tehdy jsou-li podmínky splněny kumulativně a sice, že se obviněný k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě alespoň uzavřel dohodu, anebo i učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, čímž může být i nahlášení události pojišťovně, která bude tuto škodu za obviněného poškozenému hradit, vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Samotná dohoda o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení však nemůže být exekučním titulem ve smyslu § 274 občanského soudního řádu, proto se poškozený nemůže domáhat výkonu rozhodnutí bezprostředně na základě takovéto dohody, ale musel by se nejprve v občanskoprávním řízení domáhat splnění povinnosti z této dohody.¹⁷⁷

Pro závažnější případy, pak trestní řád disponuje ustanovením § 307 odst. 2) trestního řádu, podle kterého soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní podmínky uvedené v odstavci 1 a navíc se buď zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, která není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. S ohledem na znění tohoto ustanovení je zřejmé, že na obviněném nelze spravedlivě požadovat, aby splnil obě tyto podmínky uvedené v odst.2) najednou, tak jak je to stanoveno pro podmínky stanovené v odstavci 1) tohoto ustanovení. Tyto podmínky uložené ustanovením odst. 2) nelze zaměňovat s trestem, v žádném případě se o něj nejedená, je na svobodné vůli obviněného, kterou

¹⁷⁷ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 567-570. ISBN 978-80-7179-559-9.

podmínku si zvolí. Tyto podmínky lze spíše snímat jako určitá omezení pro obviněného, které nezasáhnou do jeho osobnostní sféry takovým způsobem jako je tomu mnohdy u trestu.

Tento institut bezpochyby zlepšuje pozici poškozeného ve srovnání se standardním způsobem trestního řízení tím, že umožňuje poškozenému uspokojit své nároky na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení zcela mimo adhezní a zejména, velice nákladný a časově náročný proces v řízení občanskoprávním. V takovém řízení, které splňuje požadavky na případné ukončení podmíněným zastavením trestního stíhání, má poškozený, stejná procesní práva, jako ve standardním trestním řízení. Podmínkou pro rozhodnutí dle § 307 odst. 1, popřípadě i 2) trestního řádu však není náhrada nemajetkové újmy způsobené trestným činem. V rámci tohoto institutu může být škoda nahrazena a bezdůvodné obohacení vydáno pouze poškozenému, který má postavení subjektu adhezního řízení podle § 43 odst. 3) trestního řádu.¹⁷⁸

Pro podmíněné zastavení trestního stíhání není požadován souhlas poškozeného, což tento institut odlišuje od narovnání, kterému se budu podrobněji věnovat, nicméně se nabízí otázka zneužitelnosti tohoto institutu, nejen obviněnými. Proto jsem názoru, že absence podmínky souhlasu poškozeného s tímto postupem, který je vnímán i jako prvek tolik zmiňované restorativní justice je určitým nedostatkem. Dle současné právní úpravy vyplývající z ustanovení § 307 odst. 7) trestního řádu může svůj nesouhlas s takovým postupem poškozený vyjádřit prostřednictvím stížnosti, k jejímu podání je dle právního názoru Krajského soudu v Českých Budějovicích¹⁷⁹, ačkoliv lze v rámci tohoto institutu uspokojit nároky jen toho poškozeného, který je subjektem adhezního řízení, oprávněn i poškozený, který postavení subjektu adhezního řízení nemá.

Judikatura Nejvyššího soudu ČR¹⁸⁰ zmiňuje, že smyslem podmíněného zastavení trestního stíhání je mimo jiné i řešení a odstranění konfliktu mezi obviněným a poškozeným, což samozřejmě souvisí s tím, že případné uzavření dohody mezi poškozeným a obviněným může pro poškozeného mít význam též určitého

¹⁷⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 561. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹⁷⁹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 12. 2004, sp.zn. 4 Tz 171/2004.

morálního zadostiučinění, přičemž samotné ustanovení tohoto institutu v trestním řádu uzavření takové dohody obviněnému přímo neukládá, pouze to uvádí jen jako jednu z alternativ pro náhradu škody.

4.3.2. Uspokojení nároku poškozeného v rámci institutu narovnání

Narovnání je druhým z nejvyužívanějších a dle mého názoru skutečných odklonů v trestním řízení. Tento institut upravuje ustanovení § 309 trestního řádu. Zde považuji za velmi důležité uvést, jak jsem již zmínil výše, že stejně jako v předchozím případě podmíněného zastavení trestního stíhání, lze tento odklon aplikovat pouze u přečinů¹⁸¹ a stejně jako v předchozím případě se jedná o výsostné právo soudu a v přípravném řízení státního zástupce. Nikdo jiný nemá právo o tomto činit rozhodnutí. Podstatné rozdíly oproti odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání zákonodárce nastavil v tom, že u tohoto odklonu soud a v přípravném řízení státní zástupce, oproti řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání, ve kterém činí rozhodnutí o tom, zdali ho za splnění všech podmínek, které jsou kumulativně vyžadovány, případně doplněných o jednu z podmínek v ustanovení § 307 odst. 2) trestního řádu podmíněně zastaví či nikoliv, v tomto případě pouze schvaluje či neschvaluje dohodu uzavřenou mezi obviněným popřípadě obžalovaným¹⁸² a poškozeným, kterým se na rozdíl od institutu podmíněného zastavení trestního stíhání má na mysli každý poškozený, kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda či nemajetková újma nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil, tedy nikoliv jen poškozený, který je nositelem nároku podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu.¹⁸³ V rámci tohoto odklonu nepostačuje, k uspokojení nároku poškozeného pouze uzavřít dohodu s poškozeným, jako je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Zde je vyžadována určitá jistota, že k odškodnění poškozeného skutečně dojde, poněvadž na rozdíl od podmíněného

¹⁸¹ Ustanovení § 14 odst. 2) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, specifikuje pojem přečin.

¹⁸² Obžalovaným v případě, že o odklonech dle § 307 a § 309 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) rozhoduje v hlavním líčení.

¹⁸³ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 562. ISBN 978-80-7179-559-9., ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd.* Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008, s.2339. ISBN ISBN:978-80-7400-043-0.

zastavení trestního stíhání se neuplatňuje žádná zkušební lhůta, kvůli které by v případě nesplnění povinnosti z dohody mohlo být v trestním řízení pokračováno. Schválením narovnání dojde k definitivnímu zastavení trestního stíhání, tudíž by pravomocné rozhodnutí o narovnání mohlo zcela určitě, ztížit působení na pachatele a vymahatelnost splnění této povinnosti. Pro takové důvody je vhodné v rámci dohody o narovnání učinit právní kroky k zajištění tohoto nároku, tedy splnění dohody mezi obviněným a poškozeným některým ze zajišťovacích institutů občanského práva v podobě ručení či zřízení zástavního práva.¹⁸⁴

Další podstatný rozdíl spočívá v tom, že oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání se u narovnání vyžaduje souhlas s takovým postupem nejen ze strany obviněného či obžalovaného, jak je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, ale i poškozeného, resp. všech poškozených, kteří mohou být subjekty adhezního řízení. Ze samotných podmínek ustanovení § 309 odst. 1) trestního řádu, které je stejně jako v případně podmíněného zastavení ze strany obviněného či obžalovaného splnit pro to, aby soud, popř. státní zástupce mohl případně tento odklon schvalovat, splnit kumulativně pak vyplývá, že oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání, kde postačí, že se obviněný či obžalovaný k činu doznal, zde zákonodárce zakotvil v ustanovení § 309 odst. 1 písm. a) trestního řádu povinnost obviněného či obžalovaného prohlásit, že skutek, pro který je stíhán spáchal a soud, popř. státní zástupce musí zkoumat, zdali toto prohlášení učinil svobodně, vážně a určitě a o tomto nejsou pochybnosti. Dalšími podmínkami uvedenými v ustanovení § 309 odst. 1 písm. b, c) trestního řádu jsou pak dá se říci stejné podmínky jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání zavazující obviněného či obžalovaného k náhradě škody poškozenému, popř. učinění potřebných úkonů její náhradě, kterými je myšleno stejně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání např. oznámení vzniku škody pojišťovně obviněného či obžalovaného, která bude za něj hradit tuto škodu, nebo jinému odčinění újmy vzniklé přečinem a vydání bezdůvodného obohacení nebo učinění jiných vhodných opatření k jejímu vydání. Poslední podmínkou, která musí být kumulativně z předchozími třemi podmínkami obviněným i obžalovaným splněna pro případný postup dle ustanovení

¹⁸⁴ Ustanovení § 2018 a násl. a § 1309 a násl., zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

§ 309 trestního řádu pak, je podmínka uvedená v ustanovení § 309 odst. 1) písm. d) trestního řádu spočívající v povinnosti obviněného či obžalovaného složit na účet soudu popř. státního zastupitelství, konkrétní peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, jejíž výši, navrhuje k schválení soudem či státním zástupcem obviněný, popř. obžalovaný a tato částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Jedná se o přibližně stejnou podmínku, kterou zákonodárce zavedl do ustanovení § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, ale na rozdíl od odklonu dle ustanovení § 309 trestního řádu nevyžaduje tuto podmínku kumulativně splnit s dalšími podmínkami tak jako je tomu v případě odklonu narovnání podle ustanovení § 309 trestního řádu. Další ustanovení týkající se tohoto odklonu § 310 - § 314 trestního řádu pak jen specifikují postup soudu a státního zástupce před rozhodnutím o schválení narovnání, kde mimo jiné ukládají soudu a státnímu zástupci např. povinnost výslechu obviněného a poškozeného po jejich řádných poučeních v jim náležejících procesních postaveních a to zejména k okolnostem uzavření dohody o narovnání, z čehož plyne, že pro takový postup má obviněný a poškozený povinnost uzavřít dohodu, kterou schvaluje soud nebo státní zástupce, tak jak uvedeno v ustanovení § 309 odst. 1) trestního řádu, dále v těchto následných ustanoveních zákonodárce konstatuje, že práva poškozeného specifikovaná v ustanoveních § 309 a § 311 trestního řádu nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení, že schválení narovnání je pro trestní řízení tak významnou skutečností, že se eviduje a v neposlední řadě konstatuje, pro případ neschválení narovnání po učinění prohlášení obviněného či obžalovaného podle § 309 odst. 1 písm. a) trestního řádu, k tomuto nelze přihlížet jako k důkazu.

Narovnání je oproti ostatním odklonům, zejména proti podmíněnému zastavení trestního stíhání a dohody o vině a trestu specifickým institutem, poněvadž k němu nemůže dojít, oproti předchozím zmiňovaným, bez účasti poškozeného uzavřením dohody mezi obviněným a poškozeným v trestním řízení, kterou soud, popř. v přípravném řízení státní zástupce, schvaluje rozhodnutím, jehož součástí je výrok o zastavení trestního stíhání. Stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání i narovnání znamená pro poškozeného určité posílení práv a umožňuje mu

v podstatě jednodušší způsob dosažení svých zájmů, než je tomu v klasickém trestním řízení, popřípadě v následném, pro poškozeného velmi nákladném a časově náročném řízení ve věcech občanskoprávních.¹⁸⁵

U dohody o narovnání je vyžadována určitá jistota, že k odškodnění poškozeného skutečně dojde. Důvod toho je ten, že na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání se zde neuplatní žádná zkušební lhůta, kvůli které by v případě nesplnění povinnosti z dohody mohlo být v trestním řízení pokračováno.

Vzhledem ke skutečnosti, že smyslem narovnání je uspokojení poškozeného, je logické, že na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání nelze odklon narovnání aplikovat pro případy přečinů, kterými nebyla způsobena škoda, nemajetková újma nebo získáno bezdůvodné obohacení, poněvadž jak shora uvedeno, k takovému postupu je třeba dohody uzavřené mezi pachatelem a poškozeným, kterému vznikla škoda, nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel obohatil.¹⁸⁶

V rámci institutu narovnání má poškozený ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání postavení jednoznačně vyšší a to už jen z toho hlediska, že je jen na jeho svobodném rozhodnutí, zda k takovému alternativnímu řešení věci dojde, či nikoliv, čemuž tak není v případě zmiňovaného podmíněného zastavení trestního stíhání, kde se jeho souhlas vůbec nevyžaduje a postačí vůle obviněného, či obžalovaného v podobě souhlasu a vůle soudu či státního zástupce takto postupovat, což může být v určitých případech kontraproduktivní. Rozhodnutí o schválení narovnání má stejnou formu jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a je jim usnesení bez znaku exekučního titulu z hlediska náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.¹⁸⁷ Někdo může namítat, že tímto dochází k znevýhodnění poškozeného oproti standardnímu rozhodnutí v adhezním řízení, které je zároveň exekučním titulem, v čemž bych si dovolil oponovat, poněvadž jak již výše uvedeno, v případě narovnání je dán, resp. se vyžaduje požadavek poskytnutí

¹⁸⁵ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 559. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 570.

¹⁸⁷ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 567. ISBN 978-80-7179-559-9.

určité jistoty ze strany obviněného, že k odškodnění poškozeného skutečně dojde, proto nelze dle mého názoru nelze tento institut vnímat tak, že oslabuje pozici poškozeného oproti standardnímu adheznímu řízení. Naopak jsem názoru, že poškozený má v rámci tohoto institutu mnohem větší šance na odškodnění pachatelem než v rámci adhezního řízení, poněvadž v tomto případě přichází v úvahu poskytnutí dobrovolné finanční satisfakce nad rámec výše škody, popř. plnění pojišťovny ze strany pachatele, o kterém v adhezním řízení soud rozhodnout nemůže.

Podstatnou skutečností je u těchto dvou „pravých“ odklonů je, že ani v případě podmíněného zastavení trestního stíhání ani v případě narovnání, není uznán rozhodnutím soudu vinným ze spáchání toho či onoho konkrétního přečinu a není mu uložen žádný trest. Zkušební doba pachateli stanovena v rámci odklonu týkajícího se podmíněného zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 odst. 4) trestního řádu není trestem ani výchovným opatřením dle trestního zákoníku ani dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

4.4. Dohoda o vině a trestu a uspokojení nároku poškozeného v rámci tohoto institutu

Institut dohody o vině a trestu, byl do českého právního řádu a současné právní úpravy implementován novelou trestního řádu provedenou až v roce 2012.¹⁸⁸ Byť je vnímán zejména odbornou společností jako jeden z „pravých“ odklonů v trestním řízení a v odborných literaturách i popisován, tak bych si dovilil s tímto nesouhlasit zcela. Tento institut je v současné právní úpravě zakotven v ustanoveních § 175a a § 175b) trestního řádu.

Dohodu o vině a trestu je „smlouva“ uzavřená dle druhé věty ustanovení § 175a odst.3) trestního řádu za mezi obviněným stíhaným pro trestný čin a státním zástupcem, která podléhá schválení soudem, přičemž není rozhodující, zdali je obviněný stíhaný pro přečin, zločin či zvláště závažný zločin. Tuto dohodu nelze sjednat jen v jediném případě, a to v řízení proti uprchlému.¹⁸⁹ Tato „smlouva“ je mezi obviněným a státním zástupcem uzavřena je tehdy, jsou-li kumulativně splněny všechny další podmínky tohoto ustanovení tedy

¹⁸⁸ Zákon č.193/2012 Sb., účinný od 1.9.2012.

¹⁸⁹ Ustanovení § 302 a násl., zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

i podmínka dohody o trestu, popřípadě i o uložení ochranného opatření. Jak již výše uvedeno, tato dohoda podléhá povinnosti schválení soudem¹⁹⁰ a toto schválení je činěno v rámci veřejného zasedání soudu formou odsuzujícího rozsudku soudu¹⁹¹, jak budu níže rozebírat. Z tohoto hlediska tento institut osobně nepovažuji, stejně jako trestní příkaz za odklon v pravém slova smyslu. Jako odklon ho lze tedy dle mého názoru vnímat jen v kontextu s tím, že o vině a trestu není rozhodováno v hlavním líčení soudu, popřípadě veřejném zasedání v případě dohody o vině a trestu, kde soud ve veřejném zasedání rozhoduje pouze a jen po schválení této dohody či „smlouvy“ uzavřené mezi obviněným a státním zástupcem.

Zahájení jednání o dohodě o vině a trestu je mezi obviněným a státním zástupcem, a jde-li o případ nutné obhajoby mezi státním zástupcem a obviněným za přítomnosti obhájce možné jen tehdy, *„Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný, může státní zástupce zahájit jednání o dohodě o vině a trestu na návrh obviněného nebo i bez takového návrhu. Neshledá-li státní zástupce návrh obviněného důvodným, vyrozumí o svém stanovisku obviněného, a má-li obviněný obhájce, též jeho.“*¹⁹²

Za tímto účelem trestní řád stanoví podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu, oprávnění a povinnosti státního zástupce a oprávnění poškozeného.

Podmínkami pro sjednání dohody o vině a trestu je:

- prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a na základě dosud opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nesmí existovat důvodné pochybnosti o pravdivosti takového prohlášení.¹⁹³
- sjednat dohodu o vině a trestu nelze v řízení proti uprchlému.¹⁹⁴

Povinnostmi státního zástupce jsou:

¹⁹⁰ Ustanovení první věty § 175b odst. 1) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹¹ SOUKUPOVÁ, Zlata. *Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana*. Disertační práce. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2016. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/82452/140052180.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2023-11-08].

¹⁹² Ustanovení § 175a odst. 1) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹³ Ustanovení § 175a odst. 3) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹⁴ Ustanovení § 175a odst. 8) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

- státní zástupce je povinen předvolat k jednání o dohodě o vině a trestu a to jak v případě, že se toto jednání zahajuje na podkladě žádost obviněného či bez ní a o době a místě konání je povinen vyrozumět i obhájce obviněného a **poškozeného**.¹⁹⁵ Poškozeného již v rámci tohoto předvolání upozorní, na jeho oprávnění uplatnit nejpozději při prvním jednání nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno. Poškozeného není povinen vyrozumívát o době a místě konání tohoto jednání v případě, že tento výslovně prohlásil, že se vzdává procesních práv.¹⁹⁶
- jsou-li splněny podmínky pro uložení ochranného opatření, má státní zástupce povinnost upozornit obviněného na případný postup dle § 178 odst. 2) trestního řádu.¹⁹⁷
- státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu musí dbát na zájmy poškozeného.¹⁹⁸

Oprávnění státního zástupce a poškozeného jsou:

- státní zástupce může sjednat dohodu o vině a trestu i bez přítomnosti poškozeného¹⁹⁹
- státní zástupce se může za poškozeného dohodnout s obviněným o rozsahu a způsobu náhrady škody nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku, v případě, že poškozený není přítomen jednání a uplatnil nárok na náhradu škody.²⁰⁰
- poškozený má právo být, jak již shora uvedeno vyrozuměn o době a místě konání tohoto jednání²⁰¹, má tedy právo se ho zúčastnit.
- poškozený který je přítomen takovému jednání má právo se vyjádřit zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení²⁰²

¹⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013, § 175a odst.5. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁹⁶ Ustanovení § 175a odst. 2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹⁷ Více k tomuto v ustanovení § 175a odst. 4) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹⁸ Ustanovení první věty § 175a odst. 5) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹⁹ Ustanovení třetí věty § 175a odst. 5) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰⁰ Ustanovení poslední věty § 175a odst. 5) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰¹ Ustanovení první věty § 175a odst. 2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰² Ustanovení druhé věty § 175a odst. 5) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

Ustanovení § 175a odst. 6) trestního řádu pak upravuje povinný obsah dohody o vině a trestu, která musí kromě jiných, v tomto ustanovení taxativně vymezených náležitostí včetně náležitosti o prohlášení viny obviněným obsahovat i další neopomenutelné a pro tento typ „odklonu“ nepostradatelné náležitosti týkající se dohodnutého trestu, případně dohodnutého ochranného opatření a rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto.²⁰³

Opis dohody o vině a trestu v případě jejího sjednání státní zástupce doručuje vždy obviněnému, jeho obhájci v případě nutné obhajoby, nebo když si jej zvolil na plnou moc a poškozenému jen v tom případě, že řádně a včas uplatnil svůj nárok.²⁰⁴

Pro případ ale, že nedojde k sjednání dohody o vině a trestu, nelze k prohlášení viny obviněný v dalším řízení přihlížet.²⁰⁵

Jak jsem již výše nastínil, o návrhu na schválení dohody o vině a trestu podané státním zástupcem soudu, tento soud rozhoduje ve veřejném zasedání. O tomto veřejném zasedání je mimo jiné dle ustanovení § 314q odst. 1) trestního řádu vyrozumíván i poškozený, kterému soud dle ustanovení § 314q odst. 4) trestního řádu umožní vyjádřit se k věci až po vyjádření obviněného. Poškozený se vyjádří zejména k nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Má však i právo vyjádřit se k návrhu dohody o vině a trestu a taktéž k vyjádření obviněného. Schválení této dohody soud učiní odsuzujícím rozsudkem, který obsahuje mimo výroku o vině a trestu taktéž výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tyto výroky musí být v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž poškozený souhlasil nebo s dohodou o vině a trestu, ve které byl sjednán rozsah a způsob náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, který odpovídá řádně a včas uplatněnému nároku poškozeného.²⁰⁶ Pro případ, že obsahem dohody o vině a trestu není řádně a včas uplatněný nárok poškozeného, tak tento má právo požadovat, aby o jeho nároku soud rozhodl nad rámec sjednané

²⁰³ Ustanovení § 175a odst. 6 písm. f, g, h) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰⁴ Ustanovení první věty § 175a odst. 7) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰⁵ Ustanovení druhé věty § 175a odst. 7) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁰⁶ Ustanovení § 314r odst. 4) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

a schválené dohody o vině a trestu podle ustanovení § 314r odst. 4) ve spojení s ustanovením § 228 trestního řádu.²⁰⁷ Oprávněním soudu je však dle ustanovení § 314r odst. 4) ve spojení s ustanovením § 229 trestního řádu může také poškozeného s jeho nárokem odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo před jiným příslušným orgánem.

²⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013, § 314q odst.4. ISBN 978-80-7400-465-0.

5. Postavení a práva poškozeného na mezinárodní úrovni

Ve dvou podkapitolách této kapitoly zmíním jen zběžný přehled některých dokumentů, ze kterých vychází úprava pojmu poškozená nebo oběť trestného činu na mezinárodní úrovni, tedy dokumentů OSN a EU.

5.1. Postavení poškozeného z hlediska mezinárodních dokumentů v rovině OSN

UN Victim Declaration

Deklarace OSN o základních zásadách spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužívání moci, schválena 29. listopadu 1985 valným shromážděním OSN. Pokrokový mezinárodní dokument nezávazného charakteru, který definuje oběť jako osoba, která individuálně nebo kolektivně utrpěla jakoukoliv újmu (fyzickou, psychickou, emocionální, ekonomickou) v důsledku trestného činu nebo zneužití moci. Tato deklarace stanoví práva obětí trestných činů, kterými jsou právo na přístup k spravedlnosti a spravedlivé zacházení, právo na informace o jejich právech a dostupných službách, právo na ochranu před sekundární viktimizací, právo na náhradu škody, právo na pomoc a podporu. Deklarace je prvním mezinárodním dokumentem, který se komplexně zabývá problematikou obětí trestných činů. Stala se inspirací pro řadu vnitrostátních legislativních a politik týkajících se obětí. Poskytuje rámec pro prosazování a ochranu práv obětí na mezinárodní úrovni. Stát by také měl zakotvit do svého pořádku právní prostředky zabraňující nepříjemným pocitům oběti během celého procesu, chránit její soukromí a bezpečnost, nevyjímaje jejich rodinných příslušníků, dalším úkolem státu je pak zamezit nepotřebným prodlevám v řízení. Výkony, kterých se oběť má nebo musí účastnit mají být uskutečněny s největším možným respektem a péčí. Co se odškodnění týká, deklarace ve svém dvanáctém bodě stanoví, že pokud není kompenzace plně poskytnuta pachatelem, stát by měl uspokojit nároky těch, kteří utrpěli závažné zranění následkem závažného trestného činu a rodinám těch, kteří jsou plně závislí na příjmu oběti, která následkem trestného činu zahynula či byla mentálně či fyzicky postižena spáchaným trestným činem.²⁰⁸

²⁰⁸ *Resolutions adopted on the reports of the Third Committee. Online. 1985. Dostupné z: <https://www.unodc.org/pdf/rddb/CCPCJ/1985/A-RES-40-34.pdf>. [cit. 2024-01-02].*

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (UNTOC)

Úmluva přijata v New Yorku 15. listopadu 2000²⁰⁹, Českou republikou podepsaná 12. prosince téhož roku v Palermu²¹⁰. Její vypracování a přijetí znamenalo významný posun v boji proti organizovanému zločinu na mezinárodní úrovni.²¹¹ Organizovaný zločin představuje globální hrozbu, proti které je nutné bojovat společně a synchronizovaně všemi demokratickými státy světa zejména na úseku terorismu a korupce. Týká se zejména spolupráce na úsecích, výměny informací, ochrany svědků, podpory ochrany, specifických vyšetřovacích technik apod.

Příručka OSN na pomoc obětem trestných činů

Tato příručka, vypracovaná Úřadem OSN pro drogy a kriminalitu, se zaměřuje na podporu obětí trestných činů.²¹² Má sloužit jako nástroj pro implementaci programů podpory obětí a pro rozvoj politiky v této oblasti. Poskytuje postupy a protokoly pro orgány činné v trestním řízení (OČTŘ) a další subjekty, které přicházejí do styku s oběťmi. Popisuje základní kroky v procesu budování komplexních služeb pomoci, jako je krizové a dlouhodobé poradenství, doprovod k soudu, pomoc s odškodněním a další. Příručka není závazným předpisem, ale spíše kompilací příkladů, které mohou být dále zkoumány a testovány. Cílem první kapitoly je, aby poskytovatelé pomoci obětem i zákonodárci pochopili dopad viktimizace a aby obětem byla poskytnuta maximální možná pomoc. Dále zdůrazňuje nutnost, aby subjekty pracující s oběťmi chápaly jejich reakce, které jsou ovlivněny kulturou. Příručka popisuje základní kroky, které by mě stát minimálně jako oběti poskytnou. Je to zejména poradenství, krizová intervence, advokátní pomoc, podpora v průběhu vyšetřování a trestního řízení, podpora po

²⁰⁹ *Resolution adopted by the General Assembly*. Online. 2001. Dostupné z: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_25.pdf. [cit. 2024-01-02].

²¹⁰ SDĚLENÍ Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Online. 2013. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-umluve-organizace-spojnych-narodu-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu-19767.html>. [cit. 2023-11-15].

²¹¹ *Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a její protokoly*. Online. 2000. Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>. [cit. 2023-11-15].

²¹² *Handbook on Justice for VICTIMS*. Online. 1999. Dostupné z: UN ODCCP Centre for International Crime Prevention, https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf. [cit. 2023-12-12].

skončení procesu, školení pro odborníky a další osoby pracující s oběťmi, prevence násilí a další preventivní služby a změna vnímání problematiky obětí trestných činů ve společnosti.

Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi

Protokol, který byl otevřen k podpisu 12. prosince 2000 a v současnosti má 135 smluvních stran, včetně Evropské unie. Byl přijat na konferenci OSN v Palermu, kde se signovala i Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Hlavním smyslem protokolu je zajistit synchronizovaný postup smluvních stran v boji proti pašování migrantů, potírat padělání cestovních a dalších dokladů používaných k ilegální migraci, urychlit trestní stíhání pachatelů pašování migrantů, podporovat spolupráci mezi smluvními státy, garantovat práva osob postižených pašováním. Záměrem tohoto protokolu bylo synchronizovat postup smluvních stran v rámci předcházení a boje proti pašování imigrantů, boj s falšovanými cestovními a dalšími doklady potřebnými k ilegální migraci, urychlit trestní stíhání pachatelů této činnosti se věnujících, kooperace mezi smluvními státy a garance práv osob postižených pašováním. Klíčovými body jsou pak zbavení imigrantů trestní odpovědnosti za neoprávněný vstup do státu, imigranti, kteří se stali oběťmi pašování migrantů, by měli být stíháni pouze za přešůpek a v neposlední řadě definuje pojem "readmise", přebírání a předávání osob, které neoprávněně vstoupily na území státu.

5.2. Postavení poškozeného a oběti trestných činů z hlediska práva EU

Problematika práv obětí a poškozených trestných činů se stává důležitým trendem od 80. let minulého století. V legislativě Evropské unie se tendence k posilování pozice obětí projevovaly ještě před vstupem České republiky do Evropské unie. V roce 1999 předložila Evropská komise sdělení s cílem zlepšit postavení obětí trestných činů na území Evropské unie. Rada Evropské unie se k problematice přidala na zasedání v Tampere, kde členské státy došly k závěru, že je nutné stanovit minimální standardy pro práva obětí.

Výsledkem bylo přijetí Rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 15. března 2001 č. 2001/220/SVV o postavení oběti v trestním řízení.

Toto rozhodnutí v úvodu poukazovalo na nutnost svého přijetí. Mezi hlavní důvody přijetí patřila nutnost zvýšené pozornosti potřebám obětí formou komplexní ochrany obětí a respektování jejich důstojnosti, prevence sekundární viktimizace s cílem minimalizovat další traumatizaci obětí v důsledku trestného činu a nesprávného zacházení ze strany justice a vytvoření ucelené úpravy v oblasti ochrany obětí nejen v průběhu trestního řízení, ale i před ním a po něm.

Snaha tohoto rozhodnutí byla sesynchronizovat normy upravující postavení obětí a jejich práv v rámci Evropské unie a zároveň kladla důraz na respektování základních práv obětí, jako jsou:

- právo na informace o jejich právech, o průběhu trestního řízení a o dostupných službách podpory.
- právo na pochopení a respekt ze strany justice
- právo na ochranu před sekundární viktimizací a před zneužíváním ze strany pachatele.
- právo na zvláštní zřetel v případě přeshraniční trestné činnosti, spočívající ve specifických potřebách obětí, která pobývá v jiném členském státě Evropské unie, než ve které byl trestný čin spáchán.

Oběť definovala jako fyzickou osobu, která utrpěla škodu v důsledku porušení trestního práva členského státu.²¹³ Tato škoda zahrnuje fyzické a psychické poškození, citovou újmu a hmotnou ztrátu. Rozhodnutí se zaměřovalo na katalog základních práv oběti, která představovaly revoluční změnu v přístupu k obětem trestných činů. Jednalo se o první komplexní úpravu na úrovni Evropské unie , která zahrnovala práva oběti na:

- na respekt
- na výsledch
- na důkazní návrhy²¹⁴
- na omezení výsledku
- na přístup k informacím od prvotního kontaktu s orgány činnými v trestním řízení (OČTŘ)

²¹³ Článek 1 písm. a) Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²¹⁴ Článek 3 Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

- na informace o výsledcích trestního oznámení a propuštění stíhané nebo odsouzené osoby²¹⁵
- na zmírnění komunikačních obtíží
- na bezplatné poradenství v odůvodněných případech²¹⁶
- na ochranu a soukromí²¹⁷
- na odškodnění v rámci trestního řízení²¹⁸

Rozhodnutí dále podporovalo mediaci²¹⁹ v případě trestných činů, které jsou pro tento způsob řešení vhodné. Členské státy zajišťují, aby ujednání mezi pachatelem a obětí dosažená mediací byla brána v úvahu. Problematika odškodňování obětí byla z Rámcového rozhodnutí vyloučena a nahrazena Zelenou knihou²²⁰ o odškodňování obětí trestných činů. Hlavní cílem Zelené knihy²²¹ bylo zavést základní úpravu procesu odškodňování společnou pro všechny členské státy²²² a srovnat práva obětí v přeshraničních případech.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů řeší problematiku odškodnění v případě přeshraničních trestných činů. Tato zajišťuje, že oběti přeshraničních trestných činů v Evropské unii mají spravedlivý přístup k odškodnění. Stanovuje princip, že oběť, která žije v jednom členském státě Evropské unie a stane se obětí trestného činu v jiném státě, má nárok na odškodnění od státu, kde k němu došlo.

Směrnice ukládá členským státům povinnost zavést do svého právního řádu zákon o pomoci obětem trestných činů a vytvořit systém spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení různých členských států s cílem usnadnit obětem získání odškodnění. Směrnice se také podrobně zabývá procesem odškodnění

²¹⁵ Článek 4 odst.2 písm. a) Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²¹⁶ Článek 6- zvláštní pomoc obětem Rámcového Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²¹⁷ Článek 8- zvláštní pomoc obětem Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²¹⁸ Článek 9 - zvláštní pomoc obětem Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²¹⁹ Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, sp. zn. 2001/220/SVV.

²²⁰ Ze dne 28.9.2001, vytvořena Evropskou komisí.

²²¹ Zelená kniha se stala základem později přijaté Směrnice Rady Evropské unie o odškodnění obětí trestných činů, č.2004/80/ES ze 29.4.2004.

²²² Každý členský stát pak má zajistit odškodnění v přiměřené výši.

a zahrnuje, možnost oběti požádat o odškodnění ve svém domovském státě,²²³ i když škoda byla způsobena v jiném státě Evropské unie, pomoci asistenčního orgánu s vyplněním žádosti o odškodnění, podmínky výsledku žadatele²²⁴ o odškodnění právo na sdělení rozhodnutí o žádosti o odškodnění.²²⁵

Výše popsané rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV bylo v roce 2012 nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2012/29/EU ze dne 25.října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Důvod přijetí směrnice spočívá v tom, že zdůrazňuje cíl Evropské unie udržet a rozvíjet prostor svobody, bezpečnosti a práva. V tomto kontextu Unie vystupuje jako ochránce obětí trestných činů a zavádí minimální pravidla pro jejich práva, podporu a ochranu na základě Stockholmského programu. Směrnice též zahrnuje osoby pozůstalé po oběti, tzv. nepřímé oběti.²²⁶ Co do poskytování informací a podpory oběti, tak směrnice požaduje, aby orgány poskytovaly obětem informace a poradenství srozumitelnou formou, s ohledem na osoby se specifickými potřebami. Oběť má nárok na písemné potvrzení o podání trestního oznámení a na informace o průběhu řízení,²²⁷ termínech soudního jednání a možnostech opravných prostředků. V případě práva na tlumočení a odbornou pomoc, jim má být zajištěno bezplatné tlumočení a v případě zvláště zranitelných osob²²⁸ i odborná podpora a právní ochrana. V případě práva na mediaci, je tato přípustná pouze v případě vyloučení sekundární viktimizace a s cílem restituovat způsobené škody a újmy. V případě nákladů na účast v trestním řízení, tyto hradí stát s výjimkou právních poplatků, V případě ochrany oběti má stát zajistit podporu, pomoc a ochranu obětem a jejich rodinným příslušníkům, včetně soudních zákazů kontaktu a dočasných soudních příkazů, co do zamezení sekundární viktimizaci se zaměřuje na prevenci sekundární viktimizace a ochranu soukromí obětí, zvláště nezletilých. V případě práva na rozhodnutí

o odškodnění se mají oběti právo rozhodnout o odškodnění pachatelem již

²²³ Vyplácí příslušný orgán státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.

²²⁴ Článek 9 Směrnice Rady Evropské unie 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů.

²²⁵ Článek 10 Směrnice Rady Evropské unie 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů.

²²⁶ Rodinné příslušníky oběti, jež zahynula v důsledku trestného činu.

²²⁷ Např. pro uplatnění svých nároků u pojišťovny apod.

²²⁸ Např. osoby přestárle, nezletilé děti vystavené opakovanému násilí v rámci rodinných příslušníkům, osoby omezené na svéprávnosti vystavené trestnému činu apod.

v průběhu trestního řízení v přiměřené době a co do informací, které musí členské státy poskytnout obětem tato směrnice definuje informace, které musí členské státy poskytnout obětem od počátku jednání s příslušným orgánem, včetně informací o dostupné podpoře, postupu podání trestního oznámení, ochraně, právním poradenství, odškodnění, tlumočení, restorativní justici a náhradě výdajů. Tato směrnice o obětech trestných činů je komplexní a důležitý dokument, který posiluje práva obětí a jejich ochranu v Evropské unii i v současné době a v českém prostředí se promítl do zákona o obětech trestných činů č. 45/2012 Sb. kterým byla provedena jedna z nejdůležitějších novel v současné době platného a účinného trestního řádu, týkající se zejména otázky oběti a zvláště zranitelných obětí trestných činů.

6. Historie českých právních úprav postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochrana

Tuto kapitolu diplomové práce se zaměřením na vývoj právní úpravy postavení poškozeného v českém právu záměrně ve své práci zařazuji až ke konci, poněvadž mým hlavním cílem práce není komparace současné právní úpravy institutu poškozeného v trestním řízení a s tím související dostatečnost jeho ochrany s tou předchozí. Hlavní cíl práce, jak vyplývá z úvodu práce, je zaměřen na analýzu současné právní úpravy za účelem vyhodnocení, zdali je dle současných platných právních předpisů poškozenému v trestním řízení poskytován dostatek práv a v souvislosti s těmi i dostatečná ochrana či nikoliv. Tato kapitola bude analyzovat klíčové právní normy, které tuto oblast upravovaly v minulosti, s důrazem na říšský zákon č. 119/1873 Sb., trestní řády č. 87/1950 Sb. a 64/1956 Sb. a v neposlední řadě i na zákon č. 141/1961 Sb., včetně všech jeho novel upravujících institut práv poškozeného v trestním řízení.

6.1. Postavení poškozeného v českých zemích do 1. 8. 1950

Na území Československa platil v tomto období v oblasti trestního procesu tzv. právní trialismus:

- v českých zemích byl procesní postup upraven kodexem – trestním řádem č. 119/1873 Říšský zákon (Glaserův zákon)
- na Slovensku (včetně území Podkarpatské Rusi) bývalé uherské zákony čl. XXXIII/1896
- ve Vojenské justici v českých zemích pak zákon č. 131/1912 Říšský zákon, na Slovensku zákon čl. XXXIII/1912, když tyto vojenské řády, byť byly označeny jinými čísly byly co do obsahu totožné.

Zmiňovaný právní trialismus vznikl tím, že původní rakouské země jejich součástí byly v té době i země české, přinesly zmiňovaný kodex, trestní řád ze dne 23.5. 1873 – z.č. 119/1873 ř.z., země které byly dříve pod vládou Uher převzaly uherský trestní řád – zákon č. XXXIII/1896 ř.z., o soudním trestním řádu, který platil na území celého Uherska, včetně dnešního Slovenska a Česka a po rozpadu Rakousko-Uherska v roce 1918 se stal základem trestního procesu v nově vzniklých státech, včetně Československa. Zmiňovaný trialismus doplnila

úprava související s vojenskou oblastí o dva, jak výše uvedeno, obsahově stejné vojenské řády a to zákon č. 131/1912 ř.z., vojenský trestní soudní řád pro země české a zákon č. XXXIII/1912 ř.z. pro Slovensko. Tyto řády platily do konce první světové války a vzniku Československa.²²⁹

Již výše zmiňovaný rakouský trestní řád z roku 1873 upravoval postavení poškozeného v trestním řízení z čehož je zřejmé, že tato úprava není otázkou posledních období, ale naopak otázkou předchozích staletí, ve kterých již byla podstatnou součástí rakousko-uherské legislativy.

Rakouský trestní řád rozlišoval postavení poškozeného dle typu trestného činu na delikty stíhané z moci úřední, když v tomto postavení se poškozený stával tzv. soukromým účastníkem a mohl se připojit k trestnímu řízení se svými soukromoprávními nároky (např. náhradou škody), které musely mít charakter materiální (hmotné) škody a musely být uplatněny nejpozději před hlavním líčením a delikty stíhané na podkladě soukromé žaloby, ve kterých poškozený vystupoval jako tzv. soukromý žalobce, který sám inicioval a vedl trestní řízení.

Odlíšné pak bylo řízení o přestupku, ve kterém mohl poškozený nárok uplatnit i později, tedy v průběhu hlavního líčení či řízení o přestupku.

V případě, že poškozený svůj nárok neuplatnil včas, tak toto mělo za následek absolutní zánik tohoto práva, toto nebylo možné navrátit, nicméně v případě, že došlo během hlavního líčení k novému obvinění obžalovaného z dalšího trestného činu stíhatelného veřejnou žalobou, tak pak mohl poškozený reagovat i později. Forma připojení se k žalobě nebyla nijak zvlášť upraveny, stačilo ústní či písemné prohlášení oprávněného u soudu.

Informace o probíhajícím řízení, které byly již v té době povinny příslušné orgány průběžně podávat poškozenému, usnadňovaly poškozenému, který by v mnoha případech neměl ani ponětí o tom, že trestní řízení započalo, uplatňovat jeho nároky.²³⁰

²²⁹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 61. ISBN 978-80-7179-559-9.

²³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 11-13. ISBN 80-718-4618-X.

Soukromý účastník měl pro svůj zájem na odsouzení pachatele v řízení, kde působil jako orgán žaloby trestním řádem č.119/1873 ř.z. pro uplatnění svých práv přiznaná určitá procesní oprávnění, zejména **práva jako např.:**

- být nápomocen státnímu zástupci a vyšetřujícímu soudci
- nahlížet do spisu již v průběhu přípravného řízení
- být slyšen jako svědek v téže věci
- býti obeslán (vyrozuměn) o hlavním líčení
- klást otázky a činit poznámky v hlavním líčení
- na závěrečnou řeč
- na náhradu útrat svého zastupování v případě odsouzení obviněného
- podání opravných prostředků – odvolání v přestupkové řízení, pouze však v tom případě, že byly soudem jeho nároky částečně uznány a neodkázal-li je soud na právo soukromé atp.²³¹

Soukromá osoba jako poškozený či soukromý účastník, kterému vznikla materiální (hmotná) škoda, měl zvláštní oprávnění, spočívající v možnosti podat tzv. podpůrnou žalobu, tedy nastoupit na místo žalobce v případě, že veřejný žalobce upustil od stíhání. Nejedná se však o populární subsidiární žalobu. Tato byla vyloučena.²³²

Soud rozhodoval zvláštním soudním rozhodnutím o připuštění soukromého účastníka, když specifika tohoto usnesení byla spjata s různými stadii řízení, ve kterých se právě poškozený nacházel. Takové práva však soukromý účastník neměl dle § 6 zákona č. 68/1935 Sb. o vrchních soudech jako soudech státních v řízení před státními soudy, ve stanném řízení a bylo-li od řízení upuštěno dle § 42 odst.2 zák. č. 48/1931 Sb.²³³

6.2. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1950

Významnou roli českém trestním řízení zcela nepochybně zastává zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) účinný od 1. 8. 1950, který

²³¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 13. ISBN 80-718-4618-X.

²³² RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 66-69. ISBN 978-80-7179-559-9.

²³³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 13. ISBN 80-718-4618-X.

zcela a v plném rozsahu nahradil dosud platné trestní řády. Byl platný i pro vojenské soudnictví.²³⁴ Z obsahu, v té době vydané právnické učebnice²³⁵, měla osoba poškozena trestným činem primární zájmem na výsledku trestního řízení, poněvadž případné odsouzení pachatele bylo pro ni výrazným osobním zadostiučiněním. Podle tohoto trestního řádu, měl poškozený v trestním řízení právo uplatnit své nároky na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena, když toto právo souvisí se zásadou ekonomie trestního řízení, podle které by měl o včas a řádně uplatněných nárocích poškozeného z důvodu úspory času a nákladů rozhodnout soud již v trestním řízení, a nikoliv až následně samostatně soud v občanskoprávním řízení. Tento trestní řád vycházel ze zásady tzv. veřejné žaloby, kdy poškozený neměl, oproti předchozí právní úpravě, právo podat žalobu ani převzít trestní stíhání, jediné co mohl, bylo dát k trestnímu stíhání podnět tím, že trestný čin oznámil.²³⁶ Možnost poškozeného vystupovat v trestním řízení též jako svědek byla zachována z předchozí právní úpravy proto, že poškozený měl obvykle o trestném činu dobré a přesné informace.²³⁷ V tomto trestním řádu byl samostatně vymezený pojem poškozeného specifikován následovně „*Poškozeným byl toliko ten, kdo utrpěl škodu trestným činem, který byl předmětem trestního řízení; škoda musela být způsobena zažalovaným trestným činem, tj. skutkem, který byl předmětem obžaloby (§ 85, 86 trestního řádu č. 87/1950 Sb.)*“²³⁸ Postavení poškozeného nebylo naopak přiznáno tomu, komu byla způsobena újma na zdraví, při níž poškozený neměl možnost uplatnit peněžité nároky, či tomu, komu byla způsobena morální popř. jiná škoda.²³⁹ Poškozeným dle tohoto trestního řádu mohla být stejně jako v současné době fyzická osoba, právnická osoba, ale i stát a tyto osoby měly bez zásadního omezení trestním řádem právo či oprávnění své nároky, vzniklé z trestného činu, uplatnit v trestním řízení, avšak nároky musely dle tohoto trestního řádu uplatnit

²³⁴ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 133. ISBN 978-80-7179-559-9.

²³⁵ Tamtéž, s. 95-96.

²³⁶ Tamtéž, s. 133-134.

²³⁷ Tamtéž, s. 134.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4618-X.

nejpozději v hlavním líčení, než se soud odebral k závěrečné poradě.²⁴⁰ Kromě práva uplatnit nárok na náhradu škody, měl poškozený další práva jako např. činit návrhy nejen v hlavním líčení, ale i odvolacím řízení, když k řádnému uplatnění těchto oprávnění byla poškozenému tímto trestním řádem umožněna řada dalších práv, jako např.:

- právo nahlížet do spisu,
- být vyrozuměn o konání hlavního a odvolacího líčení,
- pokládat v těchto líčeních vyslýchaným osobám otázky,
- podat odvolání proti výroku týkající se jím uplatněných nároků
- nechat se zastoupit zmocněncem.²⁴¹

Každý poškozený měl právo a měl být prokurátorem a v řízení před soudem předsedou senátu o všech svých právech poučen. Samotné rozhodování o nároku poškozeného probíhalo, v rámci trestního řízení obdobně jako v současné době v části trestního řízení nazvaném adhezní řízení, které nebylo od trestního řízení časově ani formálně odděleno, co se týče zejména dokazování toto s ním splyvalo, ale svou povahou bylo řízením vedlejším na tomto trestním řízení závislým. Nárok, který z trestného činu vznikl, byl následně záležitostí občanskoprávní a řídil se zejména předpisy práva soukromého, občanským zákoníkem, případně jinými zákony, když otázka právního základu občanskoprávního nároku byla vyřešena tím, že trestní soud v pravomocném odsuzujícím rozsudku zjistil spáchání trestného činu a jeho pachatele.²⁴² Bylo na rozhodnutí soudu, zdali bude postupovat, jak výše uvedeno, nebo se rozhodne postupovat pouze podle trestněprávních předpisů. Použití jiných procesních předpisů trestním soudem, jako např. občanského soudního řádu, byť analogicky, bylo vyloučeno.²⁴³ K úplnému vyřízení těchto nároků poškozeného došlo v případě, že o jeho nárocích soud rozhodl dle ustanovení § 164 odst. 1) předmětného zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), avšak bohužel i v případě,

²⁴⁰ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v Československém trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Ministerstvo spravedlnosti ČSR. 1984, s. sv. 44, str. 8. Online. 1984. Dostupné z: <https://katalog.muni.cz/Record/MUB01000298092>. [cit. 2024-01-15].

²⁴¹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 136-137. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁴² Tamtéž, s. 142-144.

²⁴³ ROLENC, Oldřich. *Několik poznámek k adheznímu řízení*. Socialistická zákonnost. Socialistická zákonnost. 1955, č. 9. s. 548.

že je soud zčásti nebo zcela pro nedůvodnost zamítl, což se ze strany soudu mělo dít jen ve výjimečných případech.²⁴⁴ Ačkoliv to nebylo v této právní úpravě výslovně uvedeno, tak tehdejší právní úprava připouštěla jak pozitivní rozhodnutí ve formě vyhovění nároku poškozeného, tak i negativní rozhodnutí ve formě zamítnutí nároku poškozeného.²⁴⁵ Samotný okruh nároků poškozeného, nebyl v trestním řádu z roku 1950 taxativně vymezen, ale z některých ustanovení bylo na místě dovozovat, které nároky zde nemohou být zahrnuty a sice nároky, o nichž nebylo možné rozhodnout v řízení občanskoprávním, tudíž v trestním řízení šlo uplatnit pouze a jen ty nároky, o nichž mohlo být v občanskoprávním řízení rozhodnuto a o nichž dosud nijak rozhodnuto nebylo, když nejčastějšími případy byl nárok:

- na náhradu majetkové škody,
- nárok na prohlášení právního úkonu za neplatný podle tehdy platného občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.
- nárok poškozeného na vrácení věci pocházející z trestné činnosti dle ustanovení § 354 tehdejšího občanského zákoníku.²⁴⁶

V případě, že faktický rozsah nároků nemohl soud určit bez velkých průtahů, přiznal tyto nároky pouze do prokázané, popř. dle úvahy soudu přiměřené výše, a ve zbylé části nároků, odkázal poškozeného na občanskoprávní řízení.²⁴⁷

6.3. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1956

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) účinný od 1. 1. 1957, chápal poškozeného shodně jako trestní řád z roku 1950 jako osobu, která byla poškozena trestným činem a měla osobní zájem na výsledku trestního řízení, proto se tato právní úprava od předchozí příliš nelišil. Stejným způsobem zákonodárce vyjádřil zásadu procesní ekonomie navazující na vydání

²⁴⁴ ROLENC, Oldřich. *Několik poznámek k adheznímu řízení*. Socialistická zákonnost. Socialistická zákonnost. 1955, č. 9. s. 548.

²⁴⁵ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 145. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁴⁶ ROLENC, Oldřich. *Několik poznámek k adheznímu řízení*. Socialistická zákonnost. Socialistická zákonnost. 1955, č. 9. s. 547.

²⁴⁷ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 152. ISBN 978-80-7179-559-9.; Ustanovení § 164 Zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platný do 06.07.1961.

odsuzujícího rozsudku proti konkrétní osobě ze spáchání trestného činu, jehož právní moc byla právním základem nároku na náhradu škody.²⁴⁸ Stejně jako v předchozí právní úpravě byla připuštěna pouze veřejná obžaloba, tedy obžaloba podána prokurátorem. Dle ustanovení § 7 odst. 5) této právní úpravy byl poškozený jednou ze stran trestního řízení²⁴⁹ podle tehdejší právní teorie měly strany jakožto subjekty trestního řízení zvláštní postavení²⁵⁰ a samotný pojem poškozeného byl v tomto trestním řádu poměrně dobře propracován v ustanovení § 7 odst. 10) této právní úpravy, které poškozeného vymezovalo jako toho, „...komu byla trestným činem způsobena škoda, pokud by nárok na její náhradu bylo možno uplatňovat před soudem v řízení ve věcech občanskoprávních, není-li v řízení spoluobviněným.“, když tento pojem poškozeného souvisel i s nároky, o něž se v řízení jednalo, především pak nároky opírající se jak o ustanovení § 337 a násl. zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, týkajících se obecné úpravy závazku nahradit škodu tak i nároků na náhradu škody ve zvláštních případech upravených např. v zákoně č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky atp. Škoda musela být majetková, způsobena trestným činem a osobou, která byla v trestním řízení stíhaná.²⁵¹ Spoluobviněný, nemohl být zároveň v procesním postavení poškozeného. Poškozený mohl mít stejně jako v předchozích úpravách postavení svědka, stejně jako v předchozí právní úpravě z roku 1950 jím mohla být osoba fyzická, právnická osoba a stát.²⁵²

Dle této právní úpravy, mohl poškozený stejně jako v předchozí úpravě z roku 1950 požádat o přiznání nároku na náhradu škody způsobené trestným činem, ale oproti předchozí právní úpravě z roku 1950 takto musel činit do chvíle zahájení

²⁴⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 160. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁴⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar., ČÍŽKOVÁ, Jana: *Poškozený v československém trestním řízení*. *Acta Universitatis Carolinae*. 1982, roč. 1982, č. XXXVII. 1982, s. 19., a ustanovení § 7 odst. 5 trestního řádu č. 64/1956 Sb.

²⁵⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kolektiv pracovníků kateder trestního práva právnických fakult Karlovy univerzity v Praze a Komenského univerzity v Bratislavě. *Československé trestní řízení*. Učebnice. Praha: Orbis, 1958, s. 67.

²⁵¹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 163-165. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁵² Tamtéž, s.165–166.

hlavního líčení, čímž byla oproti této předchozí úpravě zkrácená lhůta. Toto oprávnění dle této právní úpravy ale neměl v případech řízení o trestných činech, které věcně příslušely krajským či nejvyššímu vojenskému soudu, ve stanném řízení nebo když byl nárok na náhradu škody poškozeným uplatněn v občanskoprávním řízení.²⁵³

V případě uplatnění nároku osobou nepříslušnou či neoprávněnou k tomuto nároku, popř. nebylo-li možné o nároku rozhodnout v řízení před trestním soudem, tento rozhodl o nepřipuštění této osoby k hlavnímu líčení.²⁵⁴

Stejně jako v předchozí právní úpravě byla poškozenému, pro uplatnění nároku v trestním řízení poskytnuta celá řada oprávnění, která poškozenému náležela jako např.:

- právo činit návrhy,
- právo nechat se zastoupit zmocněncem,
- právo být vyslechnut,
- právo nahlížet do spisu,
- uplatňovat právo na navrácení věci,
- právo na doručení opisu rozsudku,
- vyrozumění o hlavním líčení,
- právo pokládat vyslýchaným osobám otázky,
- právo na závěrečnou řeč.

Podle této právní úpravy, dovozováno *a contrario*, z ustanovení § 262 odst. 1) tohoto právního předpisu, však neměl na rozdíl od předchozí právní úpravy z roku 1950 poškozený právo podat opravný prostředek. Neměl taktéž právo či oprávnění na doručení obžaloby a nemohl v průběhu řízení žádat o odstranění průtahů. Podle tohoto právního předpisu musely orgány činné v trestním řízení, kterými byl soud, prokurátor a vyšetřovací orgány uvedené v ustanovení § 172 zákona č. 64/1956 Sb., poškozeného o všech jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (§ 41 odst. 2) zákona

²⁵³ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 166. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁵⁴ Ustanovení § 219 odst. 3) Zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platný do 01.01.1962.

č. 64/1956 Sb.),²⁵⁵ Úprava týkající se adhezního řízení v trestním řádu z roku 1956, byla naprosto stejná jako úprava přechozí, toto řízení taktéž nebylo samostatnou, časově a formálně oddělenou částí trestního řízení,²⁵⁶ v případě, že existovala důvodná obava ze zmaření uspokojení nároku poškozeného, tento mohl požadovat náhradu škody nebo navrácení věci a též zajištění věci. Součástí rozsudku byl i výrok o přiznaném nároku, který poškozený uplatněn, který byl zároveň exekučním titulem.

Dle této právní úpravy měl soud možnost rozhodnout třemi způsoby, a to:

- poškozenému nárok na náhradu škody vůči obžalovanému plně přiznat (§ 244 odst. 2 trestního řádu č. 64/1956 Sb.),
- přiznat nárok pouze zčásti a ve zbytku odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení (§ 244 odst. 3 trestního řádu č. 64/1956 Sb.)
- či odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení s celým nárokem (§ 244 odst. 2 trestního řádu č. 64/1956 Sb.).²⁵⁷

Oproti předchozí právní úpravě z roku 1950 již soud neměl oprávnění nárok poškozeného zamítnout, mohl jej pouze v patřičném rozsahu přiznat nebo odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

6.4. Postavení poškozeného podle trestního řádu z roku 1961

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), je do současné doby platný a účinným a to i přes skutečnost, že byl přijat za minulého režimu v návaznosti na schválení Ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, kterým byl změněn i název naší republiky na Československou socialistickou republiku a kterou bylo uzákoněno „socialistické zřízení“.²⁵⁸ V mezidobí však do dnešní podoby prošel mnoha novelizacemi, které zmíním v další podkapitole této diplomové práce.

²⁵⁵ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 167-169. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁵⁶ MIKULÁŠEK, Ladislav. *Rozsah dokazování v adhezním řízení*. Právy obzor. 1959, roč. 42, č. 10. 1959. ISSN 0032-6984.

²⁵⁷ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 180-182. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁵⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 184. ISBN 978-80-7179-559-9.

Zákonodárce v této právní úpravě zavedl podstatné změny týkající se procesního postavení osoby poškozené trestným činem a rozhodování o jejím nároku na náhradu škody, když dle původního znění měla být v trestním řízení spolu s otázkou viny řešena zároveň i otázka náhrady škody, která byla trestným činem způsobena (§ 43 odst. 2, § 228 a 229 trestního řádu č. 141/1961 Sb. v původním znění). Návrh na náhradu škody způsobenou trestným činem mohl nově učinit kromě poškozeného i prokurátor, zejména v případě, že to vyžadoval zájem státu nebo pracujících, zejména v případech, kdy trestným činem došlo ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví. Za tímto účelem byl prokurátor oprávněn zajistit náhradu škody na majetku povinného nebo sám takovéto zajištění navrhnout.²⁵⁹

Tímto trestním řádem bylo oproti předchozí úpravě postavení poškozeného výrazně posíleno, když zákonodárce zjevným způsobem rozšířil práva poškozeného zejména proto, aby samotný poškozený, jehož zájmem je řádné objasnění věci mohl díky znalosti věci přispět k odhalení a usvědčení pachatele. Za tímto účelem se jako strana trestního řízení, mohl aktivně na celém trestním řízení podílet a přispět k zjištění objektivní pravdy a vydání správného rozhodnutí v merituu věci.²⁶⁰

Podle této právní úpravy bylo postavení poškozeného přiznáno již každému, kdo byl trestným činem poškozen (§ 43 odst. 1 trestního řádu č. 141/1961 Sb. v původním znění) a v případě, že byla následně podána obžaloba, tak poškozený vystupoval v řízení před soudem jako podporovatel obžaloby, což znamenalo, že mu byly nad rámec práv poškozeného přiznány stejné práva jako žalobci, nicméně nedisponoval však právem soukromé žaloby.²⁶¹ Poškozeným v trestním řízení a jeho práva mohl mít každý, komu byla trestným činem způsobena nejen materiální (majetková) škoda, ale taky ten, komu pachatel způsobil újmu na zdraví nebo tímto způsobil morální (nemateriální) nebo jinou škodu, přičemž nebylo podstatné, zda-li vznikl nárok na náhradu škody²⁶², protože v trestním řízení mohl

²⁵⁹ Tamtéž, s. 185–186.

²⁶⁰ SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1963. s.99, RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 186. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁶¹ RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Československá akademie věd, 1964.s. 78–80.

²⁶² SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1963. s. 99.

být poškozený i ten, komu žádná škoda nevznikla proto, že byl proti ní spáchán např. pouze pokus nebo příprava trestného činu. V souvislosti s tímto oprávněním či právem, je oproti předchozí úpravě, podle které mohl být poškozeným toliko ten, jemuž byla trestným činem způsobena škoda, kterou byl s nárokem na náhradu oprávněn uplatnit v občanskoprávním řízení, v této právní úpravě zřejmě značné posílení postavení poškozeného.²⁶³ Další podstatnou odlišností trestního řádu č. 141/1961 Sb., v původním znění, oproti předchozím právním úpravám je přiznání relativně rozsáhlých práv poškozenému, která nebyla přímo spojena s adhezním řízením a jejichž nikoliv taxativní výčet byl obsažen v ustanovení § 43 odst. 1) trestního řádu č. 141/1961 Sb. v původním znění.

Jednalo se především o tyto **práva**:

- nahlížet do spisu,
- účastnit se dokazování,
- činit návrhy na doplnění dokazování,
- pokládat otázky vyslychaným osobám,
- na závěrečnou řeč,
- právo na podání opravných prostředků,

ale i další významné právo, které poškozenému předchozí právní úpravy neumožňovaly a to navrhnout, aby soud uložil v odsuzujícím rozsudku povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem.

Jako v předchozích úpravách mohl poškozený vystupovat v trestním řízení jako svědek, orgány činné v trestním řízení měly povinnost poškozeného, kterým mohla být stejně jako v předchozích úpravách osoba fyzická (občané), právnická (zejména socialistické organizace s právní subjektivitou vystupující v občanskoprávních a hospodářských vztazích vlastním jménem na vlastní odpovědnost)²⁶⁴ a stát o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (§ 46 trestního řádu č. 141/1961 Sb.)²⁶⁵, poškozeným nemohl být ten,

²⁶³ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 189. ISBN 978-80-7179-559-9.; ustanovení §7 odst. 10) Zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platném do 01.01.1962.

²⁶⁴ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 194-195. ISBN 978-80-7179-559-9.; ustanovení §7 odst. 10) zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platného do 01.01.1962

²⁶⁵ Tamtéž, s. 191–194.

kdo byl v tomtéž trestním řízení spoluobviněným.²⁶⁶ V případě, že se práv poškozeného domáhal ten, komu toto právo zjevně nepříslušelo, rozhodl soud usnesením o nepřipuštění takové osoby k hlavnímu líčení.²⁶⁷ Poškozeným nemohl být znalec, tlumočník a naopak znalec a tlumočník nemohl vykonávat znaleckou a tlumočnickou činnost v případě, že byl v předmětné trestní věci v procesním postavení svědka, či svědka a poškozeného.

V tomto právním předpisu existovaly případy, ve kterých mohly být práva poškozeného omezeny. Jednalo se o případy, ve kterých uplatnění určitých práv vylučovaly zvláštnosti řízení nebo z důvodu jiné překážky, vyplývající ze zákona nebo ze zvláštního postavení poškozeného.²⁶⁸ K omezení práv poškozeného docházelo např.:

- v tzv. stanném řízení, kdy účast poškozeného trestní řád z důvodu zájmu na urychlení trestního postihu výslovně vylučoval (§ 44 odst. 2 první věta trestního řádu č. 141/1961
- Sb. v původním znění).²⁶⁹
- v řízení, ve kterém byl příslušný v prvním stupni krajský soud (vyšší vojenský soud), na úvaze soudu, který se zde řídil hlediskem, povahy projednávané věci“, bylo, jestli účast poškozeného nebude nějakým způsobem narušovat hladký průběh řízení a zda ho tedy k trestnímu řízení připustí.
- nárok nemohl poškozený uplatnit, pokud byl již vyřešen v občanskoprávním, popř. jiném řízení.²⁷⁰

²⁶⁶ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s.195. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁶⁷ Ustanovení § 206 odst. 3) Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v původním znění

²⁶⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar., ČÍŽKOVÁ, Jana: *Poškozený v československém trestním řízení*. *Acta Universitatis Carolinae*. 1982, roč. 1982, č. XXXVII. 1982, s. 37.

²⁶⁹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 196. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁷⁰ Ustanovení § 44 odst. 3) trestního řádu č. 141/1961 Sb. v původním znění.

Účelem ustanovení týkajícího se náhrady škody v trestním řádu č. 141/1961 Sb. v původním znění, nebyla již pouze ochrana zájmů poškozeného, toto ustanovení bylo, nebo mělo být i podstatným výchovným a prevenčním prostředkem.²⁷¹

Hlavním cílem adhezního řízení bylo v co možná nejvyšší míře přispět k náhradě škody ze strany pachatele, způsobené jeho protiprávním jednáním při spáchání trestného činu čímž by sám pachatel odčinil nebo alespoň ke zmírnil následky trestného činu a v souvislosti s adhezním řízením zavedl trestní řád z roku 1961 dvě skupiny poškozených:

1. poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu č. 141/196 Sb. v původním znění
2. poškozeného, který měl nadto právo uplatnit v trestním řízení nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 2 trestního řádu č. 141/196 Sb. v původním znění),

když postavení subjektu adhezního řízení mohl mít pouze poškozený s právem uplatňovat proti obviněnému nárok na náhradu škody, čímž došlo oproti předešlým úpravám k podstatné změně, neboť s platností a účinností tohoto trestního řádu z roku 1961 v původním znění mohly soudy rozhodovat jak o nároku který lze uplatnit pouze u soudu v občanskoprávním řízení, ale i o nároku, o němž byl příslušný rozhodnout jiný orgán než soud.²⁷² Stejně jako v předchozí úpravě z roku 1950 a 1956 nedošlo v trestním řádu z roku 1961 k takovému posílení postavení poškozeného, aby poškozený mohl podat žalobu nebo bylo umožněno převzetí trestního stíhání. Stejně jako v předchozích právních úpravách z roku 1950 a 1956 mohl poškozená pouze dát k trestnímu řízení podnět tím, že spáchání trestného činu oznámil²⁷³ a stejně jako v přechodí úpravě neměl soud nárok poškozeného zamítnout, tento ho mohl svým rozhodnutím pouze zcela nebo částečně přiznat

²⁷¹HAVLIŠ, Milan. *Několik poznámek k adheznímu řízení*. Socialistická zákonnost. Socialistická zákonnost. 1965, č. 10, č. 20.

²⁷²RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 198. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁷³RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 200. ISBN 978-80-7179-559-9.

nebo odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení nebo na řízení před jiným než soudním orgánem.²⁷⁴

6.5. Novely trestního řádu č. 141/1961 Sb. týkající se postavení poškozeného

V současné době stále platný a účinný zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) byl, jak již shora uvedeno mnohokrát novelizován, když mnoho novel se výrazně dotklo postavení poškozeného v trestním řízení a úpravy adhezního řízení. Tyto novely budou zmíněny v této podkapitole.

Novely:

- **zákonem č. 57/1965 Sb.**

Tato novela byla významná zvýšením účinnosti v boji proti trestné činnosti, přidáváním dalších práv poškozeného, k již tak poměrně rozsáhlým právům. Tyto přidavší se práva upevňovala postavení poškozeného jakožto strany trestního řízení. Jedním z těchto práv bylo zejména právo podat opravný prostředek i proti rozhodnutí ve věci. Mimo přidávání práv poškozeného se touto novelou do některých ustanovení trestního řádu z roku 1961, které se týkaly poškozeného promítla změna terminologie provedená občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb., místo pojmu, „svéprávnost“ se začal užívat pojem, způsobilost k právním úkonům“.²⁷⁵

- **zákonem č. 48/1973 Sb.**

Předmětná novela v trestním řádu zavedla zcela nový institut, kterým je i v současné době trestní příkaz. V případě, že poškozený řádně uplatnil nárok na náhradu škody, tak dle ustanovení § 314f odst. 1 písm. e) trestního řádu ve znění zákona č. 48/1973 Sb., musel trestní příkaz kromě výroku o vině a trestu obsahovat i výrok odkazující poškozeného ve věci náhrady škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení u jiného orgánu než soudu, poněvadž rozhodování o nároku poškozeného z důvodu co největšího urychlení řízení nebylo v případě trestního příkazu možné.

²⁷⁴ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 201. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 209., Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

V případě, že obviněný proti trestnímu příkazu podal řádný opravný prostředek, kterým je odpor (§ 314 g odst. 1 trestního řádu ve znění zákona č. 48/1973 Sb.), pak došlo k zrušení trestního příkazu což mělo za následek nařízení hlavní líčení, ve kterém pak poškozený mohl svůj nárok uplatnit v rámci adhezního řízení.²⁷⁶

- **zákonem č. 178/1990 Sb.**

Jedna z významných novelizací, která přinesla zásadní transformaci v oblasti postavení poškozeného v trestním řízení. Tyto změny, reflektující i trendy v mezinárodních dokumentech, usilovaly o posílení role poškozeného a zajištění jeho adekvátní ochrany. Před novelou byl poškozený vnímán spíše jako pasivní objekt trestního řízení. Jeho role se omezovala na podávání svědectví a případné uplatnění nároku na náhradu škody. Novela toto paradigma změnila a zdůraznila aktivní roli poškozeného v procesu. Zásadní změnou bylo zrušení pravomoci prokurátora podávat návrh na náhradu škody v odsuzujícím rozsudku, a to i proti vůli poškozeného. Tato pravomoc byla převedena na poškozeného, čímž získal větší kontrolu nad vymáháním škody.²⁷⁷ Další významnou změnou posilující postavení poškozeného bylo zavedení institutu deliktů se souhlasem či svolením poškozeného. U vybraných, taxativně vymezených trestných činů, je po této novele trestní stíhání obviněného, který je v příbuzenské či obdobném vztahu vymezeném zákonem vztahu s obětí, podmíněno souhlasem oběti a bez tohoto souhlasu nemohlo být trestní stíhání zahájeno a pokud již bylo, tak v něm nemohlo být pokračováno. Toto ustanovení respektuje autonomii poškozeného a umožňuje mu dle vlastního uvážení ovlivnit iniciaci trestního řízení.²⁷⁸

Pro situace, kdy zástupce poškozeného není schopen plnit svá práva uvedená v § 45 odst. 1) trestního řádu, novela zavádí institut opatrovníka. Opatrovník zajišťuje ochranu zájmů poškozeného, ať už v případě jeho dlouhodobé nepřítomnosti, hospitalizace, nebo kolize zájmů mezi zákonnými zástupci.²⁷⁹

²⁷⁶ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 211-212. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁷⁷ RŮŽEK, Antonín, a kolektiv. *Trestní řád. 2.*, přeprac. a dopln. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 147–148.

²⁷⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 207. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Československá kriminalistika*. 1991, č. 2, s. 122-124.

- **zákonem č. 292/1993 Sb.**

Novela, která vstoupila v účinnost 1. ledna 1994, se zaměřila na zefektivnění a zjednodušení trestního procesu s cílem eliminovat nadbytečné formální kroky, zavedla adhezní řízení, které umožňuje poškozenému uplatňovat své nároky na náhradu škody přímo v rámci trestního řízení v důsledku čehož došlo k zjednodušení a zrychlení procesu poněvadž zavedením této změny již mohla být náhrada škody řešena současně s trestním stíháním a poškozený v případě, že řádně a včas v trestním řízení a zejména řízení před trestním soudem svůj nárok na náhradu škody uplatnil a tento bez zjevných pochybností vyčíslil již nemusí podávat samostatnou civilní žalobu v řízení ve věcech občanskoprávních, s čímž souvisí i snížení nákladů pro poškozeného, který nemusí platit soudní poplatky v řízení dle soukromého práva.

Touto novelou byl do trestního řádu dále zaveden institut odklonu v možnosti rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání²⁸⁰, znovuzaveden trestní příkaz²⁸¹ a změny ustanovení § 45 odst. 2) týkající se opatrovníka poškozeného, které touto právní úpravou kterou byl měněn trestní řád 141/1961 Sb., posilovaly roli opatrovníka zajišťujícího ochranu zájmů poškozeného v průběhu celého řízení a to tím, že v první větě ustanovení § 45 odst. 2) nahradil slova "může k výkonu těchto práv poškozenému ustanovit" slovy "ustanoví k výkonu práv poškozenému".

Nově bylo možno rozhodnout trestním příkazem též o nároku na náhradu škody, proto se od účinnosti této změny poškozenému povinně doručoval²⁸², nicméně touto změnou nedošlo k přiznání práva poškozenému podat proti němu odpor²⁸³, což dle článku prof. JELÍNKY²⁸⁴ je absencí, která brání poškozenému v adekvátní ochraně jeho práv.

²⁸⁰ Ustanovení § 307 Zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁸¹ Ustanovení § 314e Zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁸² Ustanovení § 314f odst. 2) Zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁸³ Ustanovení § 314g odst. 1) Zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁸⁴ JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 1993. *Kriminalistika*, č.1, ročník 27, 1994, s. 49-51.

- **zákonem č. 152/1995 Sb.**

Při této novele, která je účinná od 1.9.1995 došlo k výraznému ovlivnění postavení poškozeného v trestním řízení tím. Jednou z nejvýznamnějších změn bylo zavedení zcela nového institutu narovnání²⁸⁵ představujícího zcela novou formu odklonu v trestním řízení. Tento institut umožňuje poškozenému a obviněnému dosáhnout smírného řešení trestní věci bez nutnosti konání hlavního líčení. Podmínkou schválení narovnání je souhlas obou stran a splnění dalších podmínek stanovených trestním řádem v ustanovení § 309 odst. 1) trestního řádu a dle této právní úpravy mohl o něm rozhodnout pouze a jenom soud. Souhlas daný oběma stranami, tedy poškozeným i obviněným včetně splnění dalších podmínek dle trestního řádu apriori neznamenal, že soud toto narovnání schválí. Soud tuto povinnost ze zákona neměl a záleželo jen na jeho rozhodnutí. Pro účely tohoto případného postupu předmětná novela trestního řádu rozšířila definici poškozeného, za kterého se nově považuje nejen osoba s nárokem na náhradu škody způsobené trestným činem, ale i osoba, jíž bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná škoda což zahrnuje i osoby, které nemají dle zákona nárok na náhradu škody, proto rámci tohoto institutu mohlo dojít k vypořádání i takové škody, jejíž náhradu nemohl poškozený uplatňovat v adhezním řízení.²⁸⁶

- **zákonem č. 265/2001 Sb.**

Novela trestního řádu přijatá zákonem č. 265/2001 Sb., která nabyla účinnosti 1. ledna 2002, představuje jeden z nejrozsáhlejších a nejvýznamnějších zásahů do tohoto právního předpisu od jeho přijetí v roce 1962. Jedná se o dvacátou sedmou novelu v pořadí a jejím cílem bylo především reagovat na kritiku týkající se dosud nedostatečné úpravy práv poškozených, které byly před touto novelou upraveny poměrně neúplně, což vedlo k nedostatečnému využití možností tehdejšího řádu²⁸⁷, poškození se necítili dostatečně chráněni a neměli k dispozici efektivní nástroje k prosazení svých zájmů, z čehož pramenil mnohdy i pocit

²⁸⁵ Ustanovení § 309 Zákona č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

²⁸⁶ SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Beckovy příručky pro právní praxi. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 160. ISBN 80-717-9350-7.

²⁸⁷ PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. Online. 2002, č. 6-7, s. 62. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/182/BA_02_06.pdf. [cit. 2023-12-06].

nespravedlnosti projevující se častými frustracemi poškozených vyplývajících z jejich znevýhodnění v porovnání s pachateli trestných činů. V reakci na tyto kritiky přinesla tato novela komplexní reformu postavení poškozeného v trestním řízení tím, že v ustanovení § 43 trestního řádu zavedla odstavce 2) kterým svým způsobem zúžila²⁸⁸ pojem či definici poškozeného tak, aby tento zahrnoval pouze osoby, které utrpěly újmu v přímé a příčinné souvislosti s trestným činem, rozšířila procesní práva poškozeného²⁸⁹, který získal širokou škálu procesních práv, zejména:

- práva na informace o průběhu trestního řízení,
- práva na účast v hlavním líčení a na nahlížení do spisu,
- práva na podání návrhu na doplnění vyšetřování,
- práva na odškodnění za nemajetkovou újmu,

orgány činné v trestním řízení měly nové povinnosti vůči poškozeným, zejména:

- poučit poškozeného o důsledcích marného uplynutí lhůty k dání souhlasu s trestním stíháním dle § 163 trestního řádu, když po jejím uplynutí už souhlas poškozeného nemohl být dán,
- poučit poškozeného o jeho právech a institutu narovnání podle § 310 odst. 2 trestního řádu ve znění zákona č. 265/2001 Sb.,
- nově byl vložen odst. 4) do § 43 trestního řádu, který poškozenému umožňoval se výslovným prohlášením před příslušným orgánem činným v trestním řízení vzdát svých procesních práv přiznaných mu zákonem,²⁹⁰
- zavedla institutu adhezního řízení, čímž poškozený získal možnost uplatnit svůj nárok na náhradu škody přímo v rámci trestního řízení.

Novela z roku 2001 znamenala výrazné posílení postavení poškozeného v trestním řízení, poškození se stali aktivnějšími účastníky procesu a získali efektivnější nástroje k prosazení svých zájmů, tato představuje významný krok vpřed v oblasti ochrany práv poškozených. Díky této novele se poškození stali

²⁸⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 224. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. Poškozený po novele trestního řádu 2001. Online. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11-12, s. 62-63. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/181/BA_01_11.pdf. [cit. 2023-11-08].

²⁹⁰ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 225-226. ISBN 978-80-7179-559-9.

rovnocennými účastníky trestního řízení a disponují širokou škálou procesních nástrojů k ochraně svých zájmů.

Díky této novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. mohl nově rozhodnout o schválení narovnání v přípravném řízení státní zástupce.²⁹¹

Důvodová zpráva k novele jasně ukazuje, že se jednalo o nezbytný krok k modernizaci trestního řádu. Bylo nutné provést zásadní koncepční změny, které by reflektovaly vývoj v oblasti trestního práva a posílily procesní postavení poškozených. Novela tak měla značný dopad na celý trestní řád a někteří odborníci, jako například prof. JELÍNEK, ji dokonce považují za faktickou rekodifikaci.²⁹²

Nálezem Ústavního soudu č. 77/2001 Sb.²⁹³

Tímto rozhodnutím Ústavní soud ČR zcela zrušil ustanovení § 44 odst. 2) trestního řádu, které omezovalo účast poškozeného v řízení před krajským soudem tím, že umožňovalo krajskému soudu jako soudu prvoinstančnímu rozhodnout o tom, zda poškozeného k trestnímu řízení připustí či nikoliv. Toto ustanovení představovalo výjimku z obecné úpravy v § 43 odst. 1) trestního řádu, která umožňuje poškozenému bez omezení vystupovat v řízení před okresním soudem a proto bylo kritizováno pro diskriminační charakter a nejasnou dikci, jelikož se samotné rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného opíralo o "povahu projednávané věci", která však nebyla blíže specifikována, když toto ustanovení zcela oprávněně vyvolávalo neodůvodněnou nerovnost účastníků řízení před okresním a krajským soudem, porušovalo princip předvídatelnosti důsledků právního předpisu, jeho určitosti a srozumitelnosti. Rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného k řízení před krajským soudem bylo nepřezkoumatelné vyšším soudem a bylo nejen v rozporu s právem poškozeného na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1) Listiny základních práv a svobod, ale současně porušovalo ústavní princip rovnosti účastníků řízení

²⁹¹ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 229-230. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁹² JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 2002, č.2, s. 29.

²⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31.ledna 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 publikovaný pod č.77/2001 Sb.

dle čl. 37 odst. 3) Listiny a čl. 38 odst. 2) Listiny, které zaručují právo na projednání věci v přítomnosti účastníka a na vyjádření se ke všem provedeným důkazům.²⁹⁴ Poté co bylo ustanovení § 44 odst. 2) trestního řádu tímto nálezem zrušeno má poškozený nyní právo účastnit se řízení před krajským soudem bez ohledu na "povahu projednávané věci", čímž se i zvýšila se transparentnost a předvídatelnost trestního řízení a posílilo se postavení poškozeného v trestním řízení, což je nutné vnímat i jako významný krok vpřed v oblasti ochrany práv poškozených v trestním řízení, kterým se zajistilo rovné zacházení v řízení před všemi soudy.

Zákonem č. 283/2004 Sb.

Touto novelou bylo do trestního řádu implementováno mimo jiné i nové ustanovení § 44a, které umožňovalo poškozenému požadovat informaci o propuštění obviněného z vazby nebo odsouzeného z výkonu odnětí svobody nebo o uprchnutí obviněného či odsouzeného, že z těchto zařízení.²⁹⁵

Zákonem č. 193/2012 Sb.²⁹⁶

Novela provedená zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. ledna 2013 znamenala významný zlom v oblasti postavení poškozeného v trestním řízení. Zavedla nový institut dohody o vině a trestu²⁹⁷ a s tím související rozšíření práv poškozeného. Dohoda o vině a trestu je procesní nástroj, který umožňuje státnímu zástupci a obviněnému dohodnout se na vině a trestu v méně závažných trestních činech. Tato dohoda musí být schválena soudem, aby nabyla právní moci. Novela trestního řádu z roku 2012 umožňuje poškozenému účastnit se sjednávání dohody o vině a trestu. Poškozený tak má možnost vyjádřit se k obsahu dohody, a to zejména k výši trestu a náhradě škody. Dohoda o vině a trestu představuje důležitý nástroj zefektivnění trestního řízení. Zároveň s tím novela trestního řádu z roku 2012 posílila postavení poškozeného a zajistila mu možnost aktivně se účastnit procesu a hájit své zájmy.

²⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 2002, č. 2, s. 30-31.

²⁹⁵ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 231. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁹⁶ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²⁹⁷ Ustanovení § 175a Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Za zmínku stojí rovněž „vedlejší trestní předpis“ mající povahu speciálního předpisu vůči trestnímu řádu č. 141/1961 Sb., kterým je zákon o soudnictví ve věcech mládeže, účinný od 1. 1. 2004, který speciálně vůči trestnímu řádu upravuje základní zásady, když jednou z těchto zásad je i zásada uspokojení zájmů poškozeného. V ustanovení § 45 dále zákon o soudnictví ve věcech mládeže podrobněji upravuje postavení a práva poškozeného v trestním řízení ve věcech mladistvých.²⁹⁸

Zákonem č. 45/2013 Sb.

Tato novela, účinná od 1. 8. 2013, přinesla do trestního řádu několik významných změn týkajících se poškozeného, zejména v právu poškozeného na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného v případě, že o to po poučení o tomto právu požádá a jeli znám jeho pobyt nebo sídlo v případě právnické osoby,²⁹⁹ právu být v případě ukončení vyšetřování, v případě že podal návrh dle § 43 odst. 3) trestního řádu být vyzooměn o možnosti prostudovat trestní spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování či dokazování³⁰⁰. Do účinnosti této novely bylo prostudování spisů a učinění návrhů na doplnění vyšetřování umožněno pouze obviněnému a jeho obhájci. Jak vyplývá z ustanovení stanovující policejnímu a v případě, že vyšetřování provádí státní zástupce, tak státnímu zástupci povinnost poškozeného vyzoomět o možnosti prostudovat trestní spis, tento musí být na prostudování spisu upozorněn nejméně tři dny předem stejně jako obviněný. V případě velmi vysokého počtu poškozených se i v tomto případě uplatní ustanovení o zmocněnci a co se týče výše uvedené lhůty 3 dnů k upozornění na možnost prostudovat spis, tak tato může být se souhlasem poškozeného zkrácená, popřípadě poškozený se ji může dobrovolně vzdát zcela úkon provést ihned. Jedná se však o úkon nepovinný, a tudíž se jej poškozený zúčastnit nemusí. Jak již výše uvedeno, jedná se o jedno z nově zavedených práv poškozeného a jednu z nově zavedených povinností orgánu činných v trestním řízení do trestního řádu.

²⁹⁸ RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 230. ISBN 978-80-7179-559-9.

²⁹⁹ Ustanovení § 160 odst.2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

³⁰⁰ Ustanovení § 166 odst.1) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákonem č. 59/2017 Sb.

Mezi poslední změnu trestního řádu ve vztahu k poškozenému, které tato novela účinná od 1. 1. 2018 přinesla, lze zařadit nově vloženou větu do ustanovení § 43 odst. 1) trestního řádu. Podle ní se v případě trestného činu zanedbání povinné výživy³⁰¹ rozumí majetkovou škodou, která byla způsobena poškozenému, i dlužné výživné. V § 46 trestního řádu pak lze zmínit nově stanovenou povinnost orgánů činných v trestním řízení v rámci poučení poškozeného jej upozornit i na možnost žádat o uspokojení nároku na náhradu škody, nemajetkové způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí. Dále vzhledem ke zrušení odst. 3 v ustanovení § 343 trestního řádu nyní může být peněžitý trest vymáhán, i když tím bude zmařeno uspokojení přiznaného nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

³⁰¹ Ustanovení § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

7. Návrhy de lege ferenda

V průběhu zpracování této práce jsem využíval jak svých vlastních zkušeností z praxe jednoho z orgánů činných v trestním řízení, tak zejména pak výukových materiálů z oblasti trestního práva, zákonných norem, judikatur a v neposlední řadě i příslušných webových stránek. Na podkladě tohoto jsem vyhotovil tuto práci, ze které je zřejmé, že v průběhu vývoje trestního práva procesního, prostřednictvím kterého se v České republice realizuje právo hmotné bezpochyby docházelo k postupnému posilování práv poškozeného v podobě pozitivních změn až do dnešní podoby.

Toto posilování práv bylo zejména v dávné minulosti prováděno zejména rekodifikací – rušením stávajícího platného procesního předpisu, trestního řádu, který byl nahrazován procením předpisem novým. S platností a účinností procesního předpisu v podobě zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), bylo posilování práv poškozeného jako i jiné úpravy prováděny až do dnešní platné a účinné podoby formami novel tohoto procesního předpisu.

I přes skutečnost, že široká veřejnost po celou dobu poukazovala na určité nedostatky v určitých institutech tohoto procesního předpisu, dokonce institutech, které byly v minulosti již upravovány, jako např. institut trestního příkazu, tak do dnešního dne v současné době platný procesní předpis v podobě zákona č. 141/1961 Sb., trpí legislativními mezerami, které zákonodárce přehlíží.

Již v průběhu vypracování této práce jsem uváděl některé návrhy de lege ferenda, ve kterých jsem poukazyval na současné legislativní mezery v určitých institutech trestního řádu. Nicméně nejpodstatnější legislativní nedokonalosti spatřuji, co do ochrany poškozeného v trestním řízení, u institutů trestního příkazu, zmocněnce a společného zmocněnce poškozeného a zúčastněné osoby jakož i trestního stíhání se souhlasem poškozeného. De lege ferenda pak činím u jednotlivých uvedených institutů tyto návrhy:

Trestní příkaz³⁰²

Naprostě nepřijatelná až tristní úprava institutu, z hlediska umožnění uplatnění práva poškozeného v souvislosti s náhradou škody. Nepřijatelnost této úpravy

³⁰² Ustanovení § 314e a násl. zákona o trestním řízení soudním (trestní řád)

v současném procesním předpisu trestního práva spatřuji v nemožnosti poškozeného podat řádný opravný prostředek v podobě odporu. Současně platný procesní předpis umožňuje podání řádného opravného prostředku proti takovému rozhodnutí soudu pouze obviněnému a státnímu zástupci, nikoliv však poškozenému, který řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody, a to i pro případy, že poškozený nesouhlasí s takovým výrokem, nebo i v případě, že samosoudce o náhradě škody vůbec nerozhodoval, ač k tomuto postupu neměl zákonné důvody. V takovém případě nejsou poškozenému poskytovány stejná práva jako obviněnému, potažmo státnímu zástupci. Skutečnost, že řádný opravný prostředek, kterým je v tomto případě jen odpor je oprávněn podat státní zástupce nelze z pozice poškozeného považovat za dostačující, a to i přes skutečnost, že odpor proti takovému příkazu lze podat toliko do celku takového rozhodnutí, a nikoliv jen do určitých výroků (o vině, trestu, náhradě škody). Je nepochybné, že podáním odporu se trestní příkaz ruší, tento nemá žádné účinky, pohlíží se na něj jako by nebyl na světě a soud má povinnost nařídit hlavní líčení³⁰³ v rámci, kterého má poškozený mimo řádného uplatnění svých práv i všechna další v práci uvedená práva a po vydání rozhodnutí i právo řádného opravného prostředku proti takovému rozhodnutí co do výroku o náhradě škody, popř. absence takového výroku. Toto je, dá se říci pro poškozeného ideální stav, poněvadž svá práva na náhradu škody může řádně uplatnit v rámci adhezního řízení. V případě, ale že nastane situace, že ani obviněný a ani státní zástupce tento odpor nepodají, pak rozhodnutí nabude právní moci a poškozený, nemá jakékoliv právo brojit nejen proti špatnému výroku o náhradě škody, ale i proti tomu, že ho soud vůbec v trestním příkazu nevydal. S tímto souvisí i další velmi vážný nedostatek tohoto ustanovení a sice absence povinnosti samosoudce vyrozumět poškozeného, který má nárok na náhradu škody o jeho záměru ve věci rozhodovat trestním příkazem, tudíž poškození se mnohdy ani nedozví o tomto záměru, nemohou tedy řádným způsobem, nejpozději před vydáním takového rozhodnutí, svůj nárok řádně uplatnit a v tomto případě nemají ani zákonný nárok na doručení trestního příkazu,³⁰⁴ to neplatí, pokud tak ale poškozený učinil již v přípravném řízení. Jako autor této práce předně navrhuji de lege ferenda, aby zákonodárci zvážili, zdali je

³⁰³ Ustanovení § 314g odst. 2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád)

³⁰⁴ Ustanovení § 314f odst. 2) zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

vůbec tohoto institutu, po zavedení institutu dohody o vině a trestu do trestního řádu, zapotřebí. Byť např. ze správy Okresního soudu v Mostě³⁰⁵, vydané pod č. j. 116 Si 13/2021-4, ze dne 31.05.2021 vyplývá, že v roce 2018, tento Okresní soud rozhodl trestním příkazem v 556 případech a pouze v 79 těchto bylo napadeno odporem, v roce 2019 pak v 614 případech ze kterých bylo 95 napadeno odporem a v roce 2020 v celkem 508 případech z čehož bylo odporem napadeno 91, což odpovídá asi 14-16% tímto opravným prostředkem napadených rozhodnutí soudu v podobě trestního příkazu, přesto nezastávám názor, že v současné právní úpravě je tento institut přínosem a to zejména pro poškozené. Z tohoto plyne, že ve většině případu, odpor podán není, toto rozhodnutí samosoudce je akceptováno jak obviněným, tak i státním zástupcem, což má přínos pouze a jen ten, že ulehčí práci soudu a sníží náklady celého řízení, naopak ale znevýhodní poškozeného, pro případ vadného, nebo chybějícího výroku o náhradě škody. S ohledem na to, že proti takovému rozhodnutí je opravným prostředkem odpor, kterým se napadá celé rozhodnutí, a nikoliv jen výroky a lze ho tedy bez jakéhokoliv zdůvodnění podat pouze jednou větou, což má za následek zrušení takového rozhodnutí, bez jakéhokoliv přezkoumávání a nařízení hlavního líčení, je zcela zřejmé, že v mnoha, jestli ne ve většině případech jsou tyto opravné prostředky využívány zejména obviněnými, kteří chtějí z jakéhokoliv důvodu oddálit své odsouzení, tzv. získat čas, a to i s vědomím, že v tomto konkrétním případě není uplatňována zásada zákazu reformace in peius. Mám za to, že pokud má být tento institut v nové úpravě zákonodárce zachován, tak je zapotřebí de lege ferenda, tento aktualizovat v rozsahu názoru J. ZŮBKA,³⁰⁶ se kterým se zcela ztotožňuji, poněvadž tento autor jako možnou cestu nové úpravy vidí v tom, že konkrétně poškozenému, by mělo být umožněno trestní příkaz napadnout pouze odvoláním do výroku o náhradě škody, nebo pro chybějící výrok o náhradě škody, a nikoliv odporem v rámci jehož podání se ruší celé rozhodnutí a odpor nepodléhá naproti odvolání přezkoumání důvodnosti podání. Jak sám autor uvádí, jedná se o praktický názor

³⁰⁵ Okresní soud v Mostě. *Žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., č. j. 116 Si 13/2021-4.* Online. 2021. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/39209/2581478/116Si13-2021p%C5%99%C3%ADpis.pdf/379eff9e-9ffc-4231-8977-65a0d8b6b862>. [cit. 2024-03-07].

³⁰⁶ ZŮBEK, J., VRBA, M.: *Poškozený a právo odporu.* Trestněprávní revue. 2012, ročník 11, č. 9, str. 195.

či návrh de lege ferenda, poněvadž odvolání by nemělo za následek zrušení trestního příkazu, nastaly by tedy obávané průtahy v řízení či výkonu rozhodnutí. V případě podání odvolání poškozeným do výroku o náhradě škody a zároveň podání odporu obviněným, čímž by došlo k zrušení trestního příkazu, by se řízení o odvolání nezahájilo, jelikož spolu se zrušením příkazu by neexistoval ani výrok o náhradě škody. Opačně by to bylo v případě, kdyby odpor nepodal státní zástupce ani obviněný. Rozhodnutí by se stalo pravomocným ve výroku o vině a trestu, kromě odvoláním poškozeného napadeném výroku o náhradě škody poškozeným. Nelze taktéž opomenout další výše popsany závažný nedostatek mající mnohokrát vliv na možnost řádného uplatnění nároku poškozeného v případě, že se samosoudce rozhodne vydat trestní příkaz. Zde de lege ferenda navrhuji uložit samosoudci povinnost vyrozumět prokazatelně písemně každého poškozeného, který má nárok na náhradu škody a v rámci přípravného řízení svůj nárok řádně neuplatnil o úmyslu samosoudce postupovat dle ustanovení trestního řádu o trestním příkazu, umožnit mu dostatečnou lhůtu k uplatnění takového nároku a teprve po uplynutí této doby, která by neměla být dle mého názoru kratší než 14 dnů, vydat trestní příkaz, proti kterému bude mít možnost poškozený jako shora uvedeno podat odvolání do výroku o náhradě škody, nebo pro takový výrok chybějící.

Zmocněnec a společný zmocněnec³⁰⁷

Výklad těchto pojmů i práv zmocněnců jsem v této práci podal dá se říct celkem podrobně a jasně. Co se týče samotné úpravy institutu zmocněnce, tak v zejména návaznosti na novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, považuji za primární nedostatek této úpravy skutečnost, že volba je i v případě poškozeného dle § 43 odst. 3) trestního řádu, oběti a zvláště zranitelné oběti ponechána na iniciativě poškozeného. Tyto osoby se samy mají rozhodovat, zdali si takové zastoupení zvolí či nikoliv, když vůbec neví, co toto zastoupení obnáší, a ne v každém případě mají nárok na toto zastoupení bezplatně. Touto novelou trestního řádu měla být provedena v trestním řádu zejména novela institutu zastoupení zmocněncem bezplatně a povinně v případě

³⁰⁷ Ustanovení § 50 a násl., zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

osoby poškozené s nárokem na náhradu škody, oběti zvláště zranitelné oběti, když tyto náklady by byly hrazeny z veřejných zdrojů a vymáhány obviněných, obžalovaných a odsouzených. Z tohoto hlediska mě *de lege ferenda* nenapadá jiný návrh než do tohoto institutu trestního řádu zakomponovat zejména pro případy, kdy dojde k tak závažným následkům na majetku a zdraví poškozeného, že tyto naplňují taxativa těžké újmy na zdraví³⁰⁸ a odpovídají nejméně rozsahu značné škody,³⁰⁹ povinnost zastoupení zmocněncem a v případě velkého množství poškozených, jehož hranici bych taktéž číselně vymezil, zastoupení společným zmocněncem. Pro tyto případy by byl takový poškozený, či skupina poškozených poučeni o této povinnosti, těmto by byl stanovena organem činným v trestním řízení lhůta ke zvolení zmocněnce, nebo společného zmocněnce a v případě, že by takto sám poškozený, či skupina poškozených neučinili, pak by byl zmocněnec, kterým by mohl být v tomto konkrétním případě jen advokát nebo advokátní koncipient, nikoliv kdokoliv jako v případě obecného zmocněnce, který by řádně chránil zájmy takových poškozených. Stejný případ by platil i pro osoby pozůstalých v případě úmrtí rodinného příslušníka v souvislosti se spácháním trestného činu. Myslím si, že zde není nad čím uvažovat a vymýšlet zbytečně složité návrhy, které jsou mnohdy provázeny zbytečnými překážkami. Většina takových poškozených, kterým byly způsobené závažné újmy na zdraví, pozůstalí po zemřelých, ale i poškození, kteří utrpěli velké finanční či hmotné ztráty např. při rozsáhlých požárech apod., se nacházejí v tak psychicky velmi náročných situacích zapříčiněných nejen následky trestních jednání pachatelů ale i nejistotou z budoucnosti, zejména co do náhrady jim vzniklých škod, že nejsou po dlouhou dobu schopni se s tímto vyrovnat. Neznalost práva pak zapříčiní, že bez odborné právní pomoci, nevědí ani jak postupovat v trestním řízení, jak využívat či uplatňovat své práva v trestním řízení a jak řádně uplatňovat návrh na náhradu škody, a to i přes to, že tyto osoby byly orgány činnými v trestním řízení řádně poučeny.

Co se týče úpravy institutu společného zmocněnce, tak stejně jako výše je primární nedokonalostí v současné době platného trestního řádu volba v trestním

³⁰⁸ Ustanovení § 122 odst. 2) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁰⁹ Ustanovení § 138 odst. 1 písm. d, e) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

řízení je ponechána na iniciativě poškozených. U vysokého počtu poškozených, jehož počáteční hranice není mimo jiné v samotném právním předpisu číselně vyjádřena, se toto jeví jako zcela nepraktické a průtahy zapříčiňující z hlediska jednotného souhlasu všech poškozených, tedy např. pěti tisíc, je absurdní. Zde opět není nad čím přemýšlet. V nové procesní úpravě bych de lege ferenda navrhol, aby tohoto vždy ustanovil soud, a to z řad advokátů, popřípadě advokátních koncipientů. Jsem toho názoru, že by bezpochyby došlo k odbourání průtahů v řízení, tato varianta by zajistila poškozeným odborné potřeby zastoupení poškozených, zastoupení by bylo bezplatné, hrazené z veřejných zdrojů a vymáhatelné po pachateli, tak jak uvedeno výše.

Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Jedná se o institut trestního řádu na jednu stranu širokou, ale i odbornou veřejností kritizovaný, na druhou stranu přijímaný. Současné znění ustanovení § 163 trestního řádu, je dá se říci nahodilým, dle mého názoru nijak neuspořádaným, nepromyšleným a nelogickým, seznamem vybraných skutkových podstat nejen přečinů, ale i zločinů proti životu a zdraví, svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a dalším trestním zákoníkem chráněným zájmům včetně omezování osobní svobody, vydírání nebo sexuálního nátlaku atd. U těchto taxativně vymezených přečinů a zločinů je možné trestní stíhání zahájit a v něm pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Tento souhlas může poškozený odmítnout neudělit jen v situaci, že obviněný a poškozený jsou ve stavu příbuzenském. Jsem názoru, že tato podmínka je přežitkem. Pokud má mít tento institut smysl, zákonodárce by měl podmínku příbuzenství zcela vyjmout z tohoto ustanovení a umožnit poškozenému svobodně rozhodnout, zdali takový souhlas udělí či nikoliv přičemž nebude podmínkou právě příbuzenský stav specifikovaný v ustanovení 100 odst. 2) trestního řádu. Zde je nutno podotknout, že v tomto případě, by musel zákonodárce vytvořit řádný výběr těch deliktů kterých by se toto právo týkalo a zejména toto neumožňovat v případě zločinů a přečinů, u kterých může být toto oprávnění zneužito poškozeným vůči pachateli za účelem vydírání pachatele.

Prof. JELÍNEK³¹⁰ vidí řešitelnost tohoto institutu v zavedení institutu tzv. návrhových deliktů. U těchto přesně stanovených a pečlivě vybraných deliktů by bylo ponecháno jen na poškozeném, zdali se rozhodne podat návrh na stíhání pachatele či nikoliv. Samozřejmě, že by takto mohl činit kterýkoliv poškozený vůči kterémukoliv pachateli, bez ohledu na jakýkoliv vztah mezi nimi. Mám však za to, že by těmi logicky navrženými delikty měly být pouze a jen přečiny s tím omezením, že by se tento institut netýkal přečinů, při kterých by bezprostředně hrozilo nebezpečí těžké újmy, popřípadě smrti, značné škody a přečinů, kde k těmto následkům s výjimkou smrti došlo, poněvadž v tomto případě se souhlas. Můj posledním návrh *de lege ferenda*, se netýká jen změny trestního řádu, ale zejména změn zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství a zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích.

V závěru této kapitoly se dotknu mého posledního návrhu *de lege ferenda*, bez kterého si nelze budoucnost trestního řízení v návaznosti na řádnou, resp. zcela dostatečnou ochranu práv poškozeného přestavit. Jakékoliv úpravy institutů v oblasti ochrany práv poškozeného v trestním řízení dosud implementovaných do trestně právních předpisů, nepovedou k naplnění účelu trestního řízení co do dostatečné ochrany práv poškozeného, bez toho, aniž by došlo k úpravám i jiných předpisů než trestně právních v oblastech týkajících se povinností a odpovědnosti za rozhodnutí. Tímto mým posledním návrhem *de lege ferenda*, je nutnost úpravy právních předpisů, zejména pak zákona o státním zastupitelství a zákona o soudech a soudcích v oblasti odpovědnosti za svá rozhodnutí. Tyto orgány výkonné a soudní moci, by měly být jednotlivě odpovědné ze své funkce za své, zejména nezákonná rozhodnutí, a to i procesního charakteru. Jako příklad mohu uvést zásadu legality. Tato na jedné straně ukládá státnímu zástupci povinnost stíhat všechny trestné činy o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Zároveň je ale jen na rozhodnutí této konkrétní, zdali konkrétního pachatele bude stíhat či nikoliv, a zdali dle právního názoru této konkrétní osoby se jedná o jednání mající znaky trestného činu, či nikoliv. Druhým případem pak může být rozhodování

³¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 111-113. ISBN 80-718-4618-X.

soudu o náhradě škody v adhezním řízení v případech, jsou ze strany poškozeného splněny všechny podmínky pro učinění výroku o náhradě škody a tento soudem není učiněn bezdůvodně, protože mu toto právní předpis umožňuje v tom směru, že mu ponechává k tomuto možnost. Na povinnost soudu uvádět v rozhodnutí v rámci trestního řízení výrok o uložení povinnosti nahradit škodu, nemajetkovou újmu, nebo vydat bezdůvodné obohacení dosud reaguje jen příslušná, v této práci již zmiňovaná judikatura. Je zapotřebí nastavit pro státní zástupce a soudce jasná pravidla, bez narušení nezávislosti soudu.

Závěr

Práce na téma „Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana“ je věnována zejména problematice současné právní ochrany poškozeného, uplatnění jeho procesních práv a náhrady škody způsobené trestným činem.

Ochrana poškozeného v trestním řízení by měla být klíčovou součástí celého trestního procesu vedle zájmu společnosti na řádném potrestání pachatelů trestných činů. Z tohoto pohledu by trestně právní předpisy měly zahrnovat jeho právo na řádnou a úplnou právní ochranu pevně spojenou s možností plného uplatnění jeho procesních práv a nedotknutelností v případě náhrady škody způsobené trestným činem. Důležitost takové ochrany umocňuje jeden z cílů trestního řízení jako takového. Tímto je bezpochyby vedle zájmu společnosti na náležitém zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů i náprava a kompenzace negativních dopadů trestného činu na poškozené, a to zejména v případech, kdy selhání ochranné funkce státu zasahuje do práv a oprávněných zájmů poškozeného. V případě negativních následků kriminality v podobě škod majetkových, ale i nemajetkových jako např. škoda na životech a zdraví osob, nebo v podobě narušení morální sféry a hodnot, čímž dochází k poměrně velké zranitelnosti a bezmoci poškozených. Tyto následky trestného činu na poškozeného je možné zmírnit nebo i eliminovat možností řádného a plného uplatnění jeho zákonných práv. Tato práva poškozenému přiznává zákonodárce s cílem zajistit spravedlnost a nápravu škod způsobených trestným činem. Z výše uvedených důvodů je nezbytná dostatečná, propracovaná a efektivní právní úprava procesních práv poškozeného. Důležitá je i možnost jejich realizace přímo v trestním řízení za účasti a s pomocí orgánů činných v trestním řízení.

V úvodu práce byl čtenář seznámen s obecným pojmovým vymezením subjektu a strany trestního řízení dle současné právní úpravy, kterou je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v platném znění, bez důrazu na procesní postavení. Následně byl v této části práce čtenář obeznámen s pojmovým vymezením konkrétního významného subjektu, a za určitých podmínek, strany trestního řízení, obsaženého v tématu diplomové práce a sice osoby poškozeného v trestním řízení. Zde jsem čtenáři přiblížil jak pozitivní, tak i negativní vymezení pojmu poškozený v trestním řízení dle současné platné

právní úpravy, dvě skupiny poškozených a sice ty co mají nárok na náhradu škody a co tento nárok nemají a kategorie poškozených dle následku na zdraví, majetku, při způsobení nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení a v neposlední řadě i odlišení pojmu poškozený od pojmu oběť trestného činu, která je subjekte zvláštní péče ze strany státu. Takové vymezení bylo důležité pro pochopení tohoto tématu, čímž byl naplněn účel této úvodní části práce.

Pojem oběti trestného činu a s ním spojená zvláštní péče ze strany státu se v praxi projevuje specifickým přístupem k oběti. Tento přístup je poměrně uspokojivě zakotven v právní úpravě, která definuje oběť trestného činu a stanovuje její práva. Poškozený v současném trestním řízení disponuje rozsáhlým množstvím procesních práv, které mu zákon přiznává za účelem možnosti využít je k dosažení zejména svých nároků, ale i zájmů, nicméně některá práva jsou i dnes oprávněně diskutabilní. Jednou z otázek byla otázka zmocněnce poškozeného v trestním řízení, zejména pak těch poškozených, kteří jsou zároveň oběťmi trestných činů. Současná právní úprava, před ani po účinnosti zákona o obětech trestných činů dosud nezareagovala na potřebu všech poškozených, ve smyslu využití bezplatné právní pomoci, zejména osob s právním vzděláním, nejlépe advokátů jako jejich zmocněnců. K tomuto legislativnímu nedostatku jsem si dovolil navrhnout de lege ferenda změnu spočívající v zavedení institutu zmocněnce ex-offo do nové, nebo novelizované právní úpravy, což by mohlo dle mého názoru pozitivně ovlivnit následnou ochranu takového poškozeného zejména z hlediska řádného uplatnění nároku na nemajetkovou újmu.

Dalšími otázkami byla, jak současná právní úprava práva pouze určitých osob poškozených vyjádřit souhlas s trestním stíháním, k čemuž jsem taktéž ve své práci učinil návrh de lege ferenda, týkající se precizace přesného, taxativního vymezení trestných činů se zohledněním jejich nebezpečnosti a následků a tento institut otevřít všem poškozeným, nikoliv jen těm, kteří jsou vůči pachateli v poměru rodinném anebo obdobném. Dle mého názoru by se měl tento institut týkat pouze přečinů s menší mírou společenské nebezpečnosti.

Významnou část trestního řízení tvoří tzv. adhezní řízení. Řízení, ve kterém je rozhodováno o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacování. V rámci zpracování této problematiky jsem dospěl k závěru, že současná právní úprava vyhovuje požadavkům poškozených,

až na jednu výjimku znevýhodňující postavení poškozeného. Tato výjimka je nedostatkem, na který v práci upozorňuji a spočívá v absenci ustanovení řešícího otázku zmeškání lhůty k uplatnění nároku poškozeného zaviněné chybou orgánů činných v trestním řízení.

Oproti právní úpravě institutu adhezního řízení je absolutně nevyhovující institut trestního příkazu, který je příslušnými soudy využíván v příslušných trestních věcech velmi často. Taktéž u tohoto institutu jsem na tyto nedostatky poukázal a zároveň jsem si dovolil navrhnout de lege ferenda nápravu těchto legislativních chyb. Tato spočívá v zařazení povinnosti soudu informovat poškozeného o tom, že bude ve věci vydán trestní příkaz a povinnosti soudu poskytnout dostatečný čas poškozenému k uplatnění nároku na náhradu škody a zejména nemajetkové újmy a zavedení práva poškozeného na podání odvolání, jako opravného prostředku proti výroku o náhradě škody, kterým není rušen trestní příkaz, tak jako je tomu v případě odporu. Tímto odvoláním by bylo možno napadnout jen výrok o náhradě škody, čímž by nedošlo k zrušení výroků o vině a trestu uloženým tímto příkazem.

Dále je práce věnovaná odklonům v trestním řízení z hlediska procesního postavení poškozeného. Zmiňuji zde tři typy odklonů v trestním řízení. V rámci těchto odklonů mají poškození bezpochyby výrazně výhodnější postavení co do náhrady jim způsobené škody, nemajetkové újmy, nebo vydání bezdůvodného obohacení, než v řízení standardním nebo ukončeným trestním příkazem, který je mimochodem mnohými odborníky považován za jeden z odklonů. Tento názor však nesdílím proto že trestní příkaz je určitým druhem odsuzujícího rozsudku, kterým se mimo rozhodnutí o vině ukládá i trest.

Mám za to, že na podkladě takto provedené analýzy se podařilo hlavní cíl naplnit. Jsem názoru, že současná česká právní úprava, je až na pár výjimek znevýhodňující postavení poškozeného v trestním řízení úpravou, dá se říci dostatečnou a celistvou co do rozsahu, tak i garance ochrany práv poškozeného, se zmiňovanými nedostatky v institutech, ve kterých bude potřeba do budoucna za účelem posílení práv poškozeného provést legislativní nápravy.

Z hlediska komparace právní úpravy současné s předešlou, lze učinit závěr, že se postupem času některá práva poškozeného zužovala a jiná naopak rozšiřovala, některé instituty byly rušeny a nové byly zaváděny. Z tohoto vývoje je zřejmé, že

došlo k jedné významné změně. Současná právní úprava neobsahuje institut tzv. soukromé a subsidiární žaloby nebo jemu podobný institut, proto poškozený nemůže podle současné právní úpravy vystupovat v trestním řízení jako žalobce. Je otázkou, zdali by případné zavedení tohoto prosazovaného institutu, ze strany odborné veřejnosti z oboru trestního práva, vedlo k očekávanému cíli spočívajícímu v ulehčení přetížené trestní justice, nebo naopak by ji tyto žaloby zcela zahltily. O čem pochybnosti ale nemám, je skutečnost, že případným zavedením tohoto institutu do trestního řádu, by mohlo dojít k větší opatrnosti ze strany státních zástupců při hodnocení okolností důvodně nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, poněvadž v případě nestíhání či nežalování pachatele, by mohl žalobu podat samotný poškozený. Tímto by byly vyřešeny případy, kdy státní zástupce, jako dosud jediný žalobce rozhodně o nestíhání, či nežalování pachatele i když by takto učinit měl. Jednalo by se v tomto případě o tzv. nápravu nečinnosti orgánu činného v trestním řízení jako jednoho ze subjektu trestního řízení. Takové žaloby by bezpochyby s sebou musely nést i jisté omezení a podmínky. Mám za to, že by měly být zpoplatněny, aby nedošlo k jejich zneužívání, stejně jak je tomu v řízení ve věcech občanskoprávních a mohl by je podat pouze okruh poškozených, těch s právem na náhradu škody, a to pouze cestou zmocněnce, kterým by musel být advokát.

Seznam použité literatury

Monografie

1. CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kolektiv pracovníků kateder trestního práva právnických fakult Karlovy univerzity v Praze a Komenského univerzity v Bratislavě. *Československé trestní řízení*. Učebnice. Praha: Orbis, 1958.
2. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
3. FENYK, Jaroslav; GŘIVNA, Tomáš a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
4. GŘIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1107-4.
5. JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.
6. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4618-X.
7. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-7502-278-3
8. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student (Leges)*. Praha: Leges, 2010-. ISBN 978-80-8757-644-1.
9. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-106-9
10. JELÍNEK, Jiří; ŘÍHA, Jiří a SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-302-5.
11. KALLAB, Jaroslav. *Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské, hledě k osnově sjednoceného trestního řádu československého z roku 1929*. Brno: PRÁVNÍK, 1930.

12. KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978–80-87284-17-9.
13. LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: SEVT, 1994.
14. MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2007, c1999. ISBN 978-80-7179-572-8.
15. RŮŽEK, Antonín, a kolektiv. *Trestní řád: komentář*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 147–148.
16. RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Československá akademie věd, 1964. s. 78–80
17. RŮŽIČKA, Miroslav; PŮRY, František a ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.
18. SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1963.
19. SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PŮRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Beckovy příručky pro právní praxi. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 160. ISBN 80-717-9350-7.
20. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN ISBN:978–80-7400-043-0.
21. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
22. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
23. ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN ISBN978-80-7400-496-4.

Odborné články

24. CÍSAŘOVÁ, Dagmar., ČÍŽKOVÁ, Jana: Poškozený v československém trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae*. 1982, roč. 1982, č. XXXVII. 1982.
25. HAVLIŠ, Milan. Několik poznámek k adheznímu řízení. *Socialistická zákonnost*. 1965, č. 10.
26. JELÍNEK, Jiří. Jak dál s trestním stíháním se souhlasem poškozeného. *Kriminalistika*. 2017, č. 1.
27. JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 1993. *Kriminalistika*, 1994, č.1.
28. JELÍNEK, Jiří. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Československá kriminalistika*. 1991, č. 2.
29. MIKULÁŠEK, Ladislav. Rozsah dokazování v adhezním řízení. *Právy obzor*. 1959, roč. 42, č. 10. 1959. ISSN 0032-6984.
30. ROLENC, Oldřich. Několik poznámek k adheznímu řízení. *Socialistická zákonnost*. 1955, č. 9.
31. SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, roč. 130, č. 3/1991.

Zákonná úprava

32. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
33. Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád
34. Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
35. Zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů
36. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník
37. Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů
38. Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platný do 01.01.1962

39. Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) platný do 06.07.1961
40. Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
41. Zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník
42. Zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád

Judikatura

43. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví Nejvyšší soud ČR-senát, Sp. zn.: Cpjn 14/2014, ze dne 12.03.2014, Sp. zn.: 25 Cdo 2245/2017, ze dne 01.11.2017, Sp. zn.: 25 Cdo 894/2018, ze dne: 19.09.2018
44. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96.
45. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003.,
46. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.09.1965, sp. zn. 5 Tz 38/65,
47. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.12.1965, sp. zn. 9 Tz 30/65,
48. Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67
49. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 22.09.1970, sp. zn. 1 To 25/70
50. Rozhodnutí Nejvyšší soudu ČSR ze dne 1.4.1974, sp. zn. Tzv 10/74.
51. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.01.1983, sp. zn. 6 Tz 83/82R
52. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 03.10.1985, sp. zn. 11 To 72/85.
53. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.01.1991, sp. zn. Tpj 89/90.
54. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/99.
55. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 12. 2004, sp.zn. 4 Tz 171/2004.
56. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 3 Tdo 709/2010.

57. Výtah z materiálu Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85.

Webové stránky a elektronické zdroje

58. Handbook on Justice for VICTIMS. Online. 1999. Dostupné z: UN ODCCP Centre for International Crime Prevention, https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf. [cit. 2023-12-12].
59. JELÍNEK, Jiří. Poškozený po novele trestního řádu 2001. Online. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11-12. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/181/BA_01_11.pdf. [cit. 2023-11-08].
60. LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v Československém trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Ministerstvo spravedlnosti ČSR. 1984.* Online. 1984. Dostupné z: <https://katalog.muni.cz/Record/MUB01000298092>. [cit. 2024-01-15].
61. LOVĚTÍNSKÝ, Vojtěch. Náhrada škody dle nového občanského zákoníku. Online. *Legal news*. Roč. 2016, č. 11. Dostupné z: <https://www.glatzova.com/data/attachments/legal-news-2016-11.pdf>. [cit. 2024-03-06].
62. Okresní soud v Mostě. *Žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., č. j. 116 Si 13/2021-4.* Online. 2021. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/39209/2581478/116Si132021p%C5%99%C3%A4Dpis.pdf/379eff9e-9ffc-4231-8977-65a0d8b6b862>. [cit. 2024-02-10].
63. PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. Online. 2002, č. 6-7, s. 62. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/182/BA_02_06.pdf. [cit. 2023-12-06].
64. PETŘÍČEK, Libor. *K postavení poškozeného v trestním řízení.* Online. 2003. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-22115.html>. [cit. 2023-12-06].
65. *Resolution adopted by the General Assembly.* Online. 2001. Dostupné z: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_25.pdf. [cit. 2024-01-02].

66. *Resolutions adopted on the reports of the Third Committee*. Online. 1985. Dostupné z: <https://www.unodc.org/pdf/rddb/CCPCJ/1985/A-RES-40-34.pdf>. [cit. 2024-01-02].
67. SDĚLENÍ Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Online. 2013. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-umluve-organizace-spojnych-narodu-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu-19767.html>. [cit. 2023-11-15].
68. SOUKUPOVÁ, Zlata. *Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2016. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/82452/140052180.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2023-11-08].
69. Stanovisko (Rt) Nejvyšší soud ČR – kolegium ze dne 31.10.1985 sp. zn. Tpjf 24/85. Online. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/3078/1/2/stanovisko-rt-c-tpjf-24-85-k-zhodnoceni-rozhodovani-o-trestnych-cinech-proti-zivotu-a-zdravi>. [cit. 2023-11-08]
70. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. Online. 7. vydání. Praha: C. H. Beck. 2013, s. 506–536. ISBN 978-80-7400-465-0. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgnpwk5tlge3a&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>. [paywall]. [cit. 2024-01-07]
71. *Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a její protokoly*. Online. 2000. Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>. [cit. 2023-11-15].
72. VICHEREK, Roman. *Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení*. Online. 2014. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahraduskody-v-trestnim-rizeni-95828.html>. [cit. 2024-01-07].

Seznam zkratek

Apod.- a podobně

Atd. -a tak dále

Atp.- a tak podobně

Český trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

ČSR – Česká socialistická republika

ČSSR – Československá socialistická republika

EU – Evropská unie

Např. - například

Občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OSN – Organizace spojených národů

Policie ČR – Policie České republiky

SSR – Slovenská socialistická republika

Trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon o obchodních korporacích – zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Zákoník práce – zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce